

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS UN AUSTRUMEIROPAS JAUNO UN JAUNĀKO LAIKU
VĒSTURES KATEDRA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Ieva Vāvere

Stud.apl.Nr. ia09024

ORGANIZĀCIJAS TAUTAS PALĪDZĪBAS DARBĪBA (1941-1945)

BAKALaura DARBS

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. hist. profesors

Ilgvars Butulis

RĪGA 2012

SATURS

IEVADS	5
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS.....	7
1. LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA ATTĪSTĪBAS PAMATVIRZIENI NO 1918.LĪDZ 1940.GADAM	14
1.1. Latvijas Sarkanais Krusts neatkarīgās Latvijas laikā.....	14
1.2. Latvijas Sarkanais Krusts pirmās padomju okupācijas laikā (1940.gada 17.jūnijs- 1941.gada 1.jūlijs)	18
2. TAUTAS PALĪDZĪBA: LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA TRADĪCIJU TURPINĀTĀJA. 22	
2.1. Tautas Palīdzības pārņemtās Latvijas Sarkanā Krusta iestādes	28
2.2. Tautas Palīdzības finanses	35
3. TAUTAS PALĪDZĪBAS JAUNIE DARBĪBAS VIRZIENI.....	40
3.1. Ideoloģija un propaganda.....	40
3.2. Tautas Palīdzības darbs sievietēm un bērnu labā	49
3.3. Bēgļu aprūpe	52
SECINĀJUMI.....	58
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	60
1. Pielikums: Tautas Palīdzības pārņemtie veselības kopšanas punkti	
2.Pielikums: Latvijas Sarkanā Krusta nekustamo īpašumu vērtība	
3.Pielikums: Tautas Palīdzības ienākumi	
4.Pielikums Tautas Palīdzības izdevumi	
5.Pielikums: Tautas Palīdzības finansiālais stāvoklis 1945.gadā	
6.Pielikums: Krievu tautības iedzīvotāji Tautas Palīdzības punktos Latgalē	
7.Pielikums: Tautas Palīdzības darbinieka rokas lente	
8. Pielikums: Plakāts "Ziedoņiet Tautas Palīdzība" _Toc324710156	

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba nosaukums ir ‘‘ Organizācijas Tautas Palīdzība darbība (1941-1945)’’. Darba mērķis ir raksturot Tautas Palīdzības attīstības gaitu kopš izveides 1941.gadā līdz darbības apturēšanai 1945.gadā.

Līdz šim historiogrāfijā līdzīgu darbu nav bijis, organizāciju un biedrību pētniecība Latvijā dziļāk nav aplūkota, lai gan Tautas Palīdzība Otrā pasaules kara laikā bijusi vienīgā tāda veida institūcija. Organizācijas ietekme sabiedrībā, Latvijas Sarkanā Krusta tradīciju kontinuitāte un atbalsts okupācijas režīmam padara Tautas Palīdzību par savdabīgu pētniecības objektu.

Tautas Palīdzība bija vācu režīma ietekmēta latviešu organizācija, kas tiecās sabiedrībai radīt priekšstatu par latvisku organizāciju, tajā pašā laikā atbalstot un sekmējot okupācijas varas politiku.

ANNOTATION

The article of bachelor's paper is 'Activities of Organization People Assistance (1941-1945)''.

The goal of the bachelor's paper is to describe development of People Assistance since 1941 till the suspension of activity of People Assistance in 1945.

So far in historiography similar research has not been, research of organizations and associations in Latvia have not been further discussed, despite the Organization Peoples Assistance is the only one of its kind in World War II.

Influence of organization in society, continuity of traditions of Latvian Red Cross and support for occupation regime makes Peoples Assistance original object of research. People Assistance was Latvian Organization, in which substantial contribution of organization was regime of Nazi. People Assistance did the best to made a concept of Latvian organization, but the same time supported and facilitated the mainstream political view- regime of Nazi.

IEVADS

Latvijas Sarkanais Krusts ir sastāvdaļa no organizācijas, kuras pirmsākumi meklējami 1863.gadā, kad šveicietis Anrī Dināns nolēma veidot organizāciju, kas būtu neitrāla un sniegtu medicīnisku palīdzību kara laukā abām karojošajām pusēm. Starptautiskais Sarkanais Krusts savu darbību balsta uz septiņiem pamatprincipiem: humānisms, objektivitāte, neitralitāte, neatkarība, brīvprātība, vienotība un visaptverošums. Uz šiem pašiem principiem savu darbību ir balstījis arī Latvijas Sarkanais Krusts, kas darbību uzsāka 1918.gadā. Latvijas Sarkanais Krusts darbību pārtraucis nacistiskās Vācijas okupācijas laikā, kad likvidētās organizācijas funkcijas pildīja Tautas Palīdzība. Tautas Palīdzība tika izveidota 1941.gada rudenī, kas ietvēra veselības biedrības un organizācijas, arī Latvijas Sarkano Krustu, un tās mērķis bija uzlabot sabiedrības morālo un fizisko stāvokli pēc padomju okupācijas režīma nodarītajiem postījumiem.

Kopš organizācijas dibināšanas līdz šim brīdim Latvijas vēsturnieki nav dziļāk pievērsušies Latvijas Sarkanā Krusta pētniecībai. Latvija Otrā pasaules kara laikā Latvijas vēsturnieku darbos ir populāra tēma, un tās pilnvērtīga apzināšana sākusies tikai pēc Latvijas neatkarības atgūšanas. Zinātniskajos darbos aplūkojamās tēmas kļūs aizvien specifiskākas, taču joprojām kā Sarkanā Krusta, tā Tautas Palīdzības darbības problemātika otrā pasaules kara laikā nav tuvāk aplūkota. Latvijas Sarkano Krustu, tāpat Tautas Palīdzības vēsturi nepieciešams pētīt, jo šīs organizācijas ir daļa no Latvijas militārās¹ un sociālās vēstures, taču darbā aplūkota Tautas Palīdzības darbība, ne Latvijas militārā vēsture.

Atšķirībā no Latvijas, citās Eiropas valstīs pētniecība Sarkanā Krusta vēsturē norit jau sen un plašāk. Lielākoties publikācijas izdotas Šveicē, Starptautiskā Sarkanā Krusta dzimtenē, Lielbritānijā, Vācijā, Francijā, tāpat savu artavu pētniecībā dod Amerikas Savienotās Valstis.

Šis darbs būs ieguldījums arī Latvijas Sarkanā Krusta vēstures pētniecībā, jo bez Ādolfa Šildes darba, kas uzskatāms kā atmiņu stāsts par pieredzi Sarkanajā Krustā un Tautas Palīdzībā, un Lidijas Mucenieces darba, kas gandrīz nemaz netiek balstīts uz arhīva materiāliem, nav zinātniskas ievirzes pētījumu par organizācijas vēsturi. Tautas Palīdzības darbība vēsturnieku darbos nav aplūkota, pieminēta tikai tās pastāvēšana.

¹ Līdzdalība ne kā agresoram, bet ievainoto karavīru aprūpes nodrošinātāja

Darba mērķis ir izpētīt organizācijas Tautas Palīdzība darbību Latvijas teritorijā, kad to no 1941.līdz 1945.gadam okupējusi nacistiskā Vācija.

Lai sasniegtu mērķi, izvirzīti sekojoši **uzdevumi**:

1. Aplūkot Latvijas Sarkanā Krustu, tā uzbūves un darbības pamatiezīmes no organizācijas izveides sākuma 1918.gadā līdz 1941.gadam.
2. Analizēt Tautas Palīdzības darbību, akcentējot tās kontinuitāti ar Latvijas Sarkanā Krusta darbību līdz 1941.gadam.
3. Noteikt Tautas Palīdzības jaunos darbības virzienus, kas raksturo organizācijas darbību laikā no izveides līdz otrā pasaules kara beigām (1941.-1945.gada 8.maijs).

Darba hronoloģiskie ietvari ir no 1941.gada 1.jūlija, kad Latviju okupē nacistiskā Vācija, līdz 1945.gada 8.maijam, kad kapitulē Vācija un noslēdzas otrais pasaules karš.

Darbā izmantotas vairākas pētniecības metodes.

Kā pamatmetode ir izmantota vēsturiski- ģenētiskā metode, lai izklāstītu esošo situāciju laika posmā no 1941. līdz 1945. gadam un to, kā šajā laikā attīstās un strādā organizācija Tautas Palīdzība. Salīdzinot Latvijas Sarkanā Krustu un Tautas Palīdzības darbības principus, meklējot kopīgo un atšķirīgo abu organizāciju struktūrā, izmantota salīdzinošā metode.

Darbs sastāv no ievada, avotu un literatūras apskata, trīs nodaļām, secinājumiem un izmantoto avotu un literatūras saraksta.

Pirmajā nodaļā tiek sniegts ieskats Latvijas Sarkanā Krusta izveides un attīstības procesā, sākot no organizācijas izveidošanas 1918.gadā līdz nacistiskās Vācijas okupācijai 1941.gadā, iekļaujot arī padomju okupācijas posmu (1940-1941).

Otrajā nodaļā tiek aplūkota Tautas Palīdzība darbība, raksturojot nozares, ko Tautas Palīdzība pārņēmusi no Latvijas Sarkanā Krusta. Nodaļā tiek konstatētas iezīmes, kas Latvijas Sarkanajam Krustam kopīgas ar Tautas Palīdzību, tā ļaujot saskatīt darbības kontinuitāti jaunās organizācijas rīcībā.

Trešajā nodaļā tiek aplūkoti Tautas Palīdzības darbības jaunie virzieni, kas ieviesti organizācijas pastāvēšanas laikā.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Nepublicētie avoti

Latvijas Valsts Vēstures arhīvs

Pētot Tautas Palīdzības (turpmāk tekstā TP) darbību, lielākoties tika izmantoti nepublicētie avoti. Tie ir Latvijas Valsts vēstures arhīva (turpmāk tekstā LVVA) materiāli, kuros bija atrodama informācija par TP priekšnieku apkārtrakstiem TP aprīņu un iecirkņu priekšniekiem. LVVA TP bija savs P-1015 fonds, kas sastāvēja no trīs aprakstiem, un darbā tika izmantots pirmais un otrais apraksts. Dokumenti pārsvarā bija latviešu valodā, mazāk vācu un nedaudz krievu valodās, kas arhīvā nonākuši divējādi- kā trofejmateriāli un saņemti no bijušajiem pilsētu un rajonu valsts arhīviem .

Studējot dokumentus, nācās saskarties, ar materiālu iztrūkumiem, par kuriem avotos ziņoja paši TP darbinieki. Dažu aprīņu vai iecirkņu materiāli fondā vispār nebija atrodami, citiem tiem bija fragmentāri. Neliela daļa dokumentu arhīvā nav atrodama, jo iecirkņi vai aprīņi nemaz tos nepiesūtīja, tomēr lielākais iztrūkums bija pēkšņas evakuācijas, karadarbības dēļ, kā rezultātā dokumenti gāja zudumā.² Tāpat daļa dokumentu reizē ar personālu tika aizvesti uz Vāciju.³

Saglabājušies un pieejamie avoti sniedza konkrētu informāciju par jautājumiem un problēmām, kas bijuši svarīgi TP priekšniekiem, lai ne tikai Rīgā, bet arī pārējā Latvijas teritorijā attīstītos TP nodaļas. Šādu apkārtrakstu ir īpaši daudz, jo bija grūtības ar transporta līdzekļu satiksmi, radās sarežģījumi apbraukāt katru TP iestādi, bet šādi apkārtraksti ievērojami atviegloja uzdevumu, ko atzina pat O.Dankers.⁴ Avotā par noteikumiem, kas nosaka naudas, mantas u.c. ziedoto vai novēlēto vērtību izlietošanu, norēķināšanos⁵, ir lietderīga informācija gan par TP organizācijas struktūru, gan pārvaldi. TP uzsākot darbību, lielākoties tika sūtīti raksti par TP galvenajiem uzdevumiem, iepazīstinot visus punktus un apkārtējo sabiedrību ar svarīgākajām aprūpējamām sociālajām grupām, iedrošinot sabiedrību, ka katrs spēj palīdzēt.

² Latvijas Valsts Vēstures arhīvs (turpmāk tekstā LVVA), P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Pārskats par Tautas Palīdzības darbu Kurzemē. Koppārskati), 7.lp.

³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība),2.apr., 72.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar aprīņiem un iecirkņiem), 118.lp.

⁴ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l (Saimniecības un finanšu jautājumi) 9.lp.

⁵ Turpat, 4.lp.

Darbā tika izmantots atsevišķs fonds, kas sastāvēja no dokumentiem, kas tika veidoti un izmantoti laikposmā no 1934.gada līdz 1943.gadam, tā aptverot organizācijas trīs posmus.⁶

Bez tam svarīgi bija materiāli ar Latvijas Sarkanā Krusta (turpmāk LSK) darbinieku sarakstēm, kas ziņoja par darbības atsākšanas iespējām, stāvokli pēc padomju varas padzīšanas un pāris mēnešu darbību⁷. No atrodamajiem ziņojumiem varēja spriest par bijušo LSK darbinieku degsmi strādāt, par vēlmi atjaunot LSK un skarbo patiesību,- liela daļa no bijušajiem LSK biedriem bija izsūtīti padomju okupācijas laikā, tā arī ļaujot vērtēt, vai LPSR SK pildīja savus pienākumus, ko uzliek SK likums, vai ne. Šie materiāli atradās TP fondā, jo teorētiski LSK Latvijas teritorijā pēc nacistiskās Vācijas okupācijas nevajadzēja pastāvēt. Tik pat vērtīgi materiāli, kā LSK darbinieku sarakstes, bija darbinieku ziņojumi par TP darbību dažādos punktos,⁸ kas bija godīgi un tieši, uzskaitot problēmas un sarežģījumus kādā no TP punktiem. Šāda informācija citos avotos bija mērena vai slēpta. Pētot organizāciju, palīdzēja pašas TP dibinātās revīziju komisijas un to atskaites par TP darbību⁹, kā arī koppārskati,¹⁰ kuros tika inspicēti ne tikai lielāki apriņķi, bet arī pavisam mazi iecirkņi, tādējādi dodot priekšstatu par visu Latvijas ģenerālapgabalu. Šie ziņojumi, līdzīgi kā iekšējās sarakstes, bija atklāti, jo tie bija adresēti tikai TP Galvenajai pārvaldei, tādējādi atklājot TP punktu darbību kā plusus, tā mīnus.

Kā atsevišķa npublicēto avotu grupa bija arhīva materiāli par bēgļiem¹¹, to uzturēšanu, iestādēm,¹² kas ar to nodarbojās,- tā sniedzot ieskatu TP specifiskajā darbības nozarē. Bez iepriekšminētā fondā bija saglabājušies TP budžetu projekti, kas ļāva detalizēti aplūkot TP finansiālo stāvokli, štatu saraksti, darbinieku darba apliecību noraksti un iecirkņu komitejas locekļu un talcinieku saraksti, aptaujas lapas pabalstu saņemšanai, no PSRS okupētās teritorijas

⁶ LVVA, 4712.f.(Latvijas Sarkanais Krusts), 2.apr., 884.l.(Sarakste par veselības kopšanas darba popularizēšanu, darbvedības noformēšanu, saimnieciskiem jautājumiem) 233 lp.

⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība) 2.apr., 51.l (Darbinieku ziņojumi par punktu darbību) 8.lpp

⁸ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 53.l.(Medmāsu ziņojumi par Tautas Palīdzības veselības punktiem), 124 lp.

⁹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par revīziju rezultātiem Tautas Palīdzības lauku un pilsētas apriņķos (1942- 16.IX-30.XI)), 158 lp.

¹⁰ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Pārskats par Tautas Palīdzības darbu Kurzemē. Koppārskati),17lp.

¹¹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 92.l. (Tautas Palīdzības priekšniecības apkārtraksti par kara bēgļu izvietojumu), 43 lp.

¹² LVVA,P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 4.l. (Apkārtraksti), 147.lp.

pārvietoto personu saraksti un aptaujas lapas par lauksaimniekiem, kas vēlas nodarbināt skolniekus,¹³ ļaujot par TP darbību iegūt vispusīgu priekšstatu.

No Latvijas Valsts Vēstures arhīva tika izmantota arī viena no lieta no Mākslas un kultūras lietu departamenta fonda.¹⁴ Šajā lietā atradās dažādu iestāžu, biedrību, organizāciju, tai skaitā TP, piesūtītās koncertu un sarīkojumu programmas, kurām bija nepieciešama izskatīšana atļaujas piešķiršanai. Tā kā TP fondā gandrīz nemaz nebija atrodamas šīs programmas, šī lieta ļāva izsekot tā laika sabiedrības kultūras dzīvei.

Latvijas Valsts arhīvs

Tika izmantots arī Latvijas Valsts arhīva 2176. fonds jeb Ādolfa Šildes privātarhīvs. Fonds sastāv no 23 lietām, kolekcijā atrodamas gan atmiņas, gan vēstules un citi viņa savākti dokumenti. Šajā fondā daudz materiālu ir atrodami arī TP fondā,- sarakstes par TP darbību, ziņojumi, kases grāmatas utt., taču kā jauns materiāls, kas arī tika izmantots šim darbam, bija atrodamās atmiņas,- gan Ā.Šildes, gan arī zvērinātā advokāta Jāņa Preisberga, kas bija līdzdalībnieks TP dibināšanā. Atmiņas bija noderīgs materiāls, taču ļoti subjektīvs, kas prasīja piesardzību tās izmantojot. Liela daļa atrodamo materiālu bija rakstīti Vācijā jau pēc kara, un varēja novērot, ka Šilde Ā., atbilstoši situācijai, vairījās TP saistīt ar vācu režīmu, uzsverot latviešu inteliģences devumu sabiedrībai, un nav zināms, vai Šilde materiālus vēlējies publicēt, tā uzsverot vai noklusējot attiecīgus faktus.¹⁵

Arhīva materiālus var dēvēt par vislabākajiem avotiem, jo tajos nebija jāsaskaras ar citu pētnieku uzslāņojumiem un interpretācijām, tādejādi vieglāk uztverami, pētāmi, vieglāk izdarīt savus secinājumus.

Publicētie avoti

Prese

Bez nepublicētajiem avotiem, darbā izmantoti arī publicētie avoti, kas papildināja nepublicētajos avotos esošo informāciju.

¹³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība) 2.apr. (1941-1945), 2.lp.

¹⁴ LVVA, P-946.f. (Latvijas Iekšlietu ģenerāldirekcijas mākslas un sabiedrisko lietu departaments), 1.apr., 27.l. (Departamenta sarakste ar muzikālajiem kolektīviem), 336 lp.

¹⁵ Latvijas Valsts arhīvs (turpmāk tekstā LVA), 2176f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 233 lp.

Liela daļa publicēto avotu ir raksti gadagrāmatās un presē. No preses izmantoti laikraksti "Tēvija"¹⁶, "Kurzemes Vārds"¹⁷ un "Jēkabpils Vēstnesis"¹⁸. Visvairāk TP izpētē tika izmantots viens izdevums- "Tēvija" un atsevišķi "Kurzemes Vārda" un "Jēkabpils Vēstneša" numuri. Tie tiek izmantoti kā vācu laika preses izdevumi, kas ir pētījumā ir noderīgi, lai analizētu Tautas Palīdzības darbību. Jau uz laikraksta pirmās lapas tiek norādīts, ka raksti ir izgājuši cenzūru. Analizējot izdevumus, jāsecina, ka "Tēvija" ātri pakļāvās nacistiskās Vācijas ideoloģijai, un tas skāra plašas tautas masas, jo izdevums iznāca katru dienu un bija pieejams par brīvu.

Raksti presē tika iespiesti neregulāri un lielākā daļa rakstu bija bez autora, kas tajā laikā nebija nekas neparasts. Tomēr noprotams, ka rakstus raksta TP. Laikraksti lielākoties tika izmantoti kā propagandas līdzeklis, tos pielietoja okupācijas vara, un piemēram sekoja arī TP. Raksta saturs galvenokārt ietvēra TP apbrīnu par sabiedrības atsaucību,¹⁹ daudz rakstīja par izdalītajiem pabalstiem un organizētajiem sarīkojumiem,²⁰ sākoties intensīvai karadarbībai, laikrakstos parādījās arī slejas par pazudušo personu meklēšanu.²¹ Ja laikrakstos nebija konkrētu rakstu, tomēr regulāri (gandrīz katrā numurā) kādā no lapām bija lasāms uzsaukums "Ziedosim katrs pēc savām spējām "Pašpalīdzības" cēlajiem mērķiem!",²² kas sabiedrībai katru dienu atgādināja par TP eksistenci un tās izvirzītajiem uzdevumiem.

Šajā pētījumā izmantotajos preses izdevumos raksti ar norādītu autoru it tikai daži. Piemēram, izdevumā "Kurzemes Vārds"²³ tika ievietota karavīra Leona Līduma vēstule sievai par TP rīkoto akciju, kad karavīri saņem paciņas ar siltiem adījumiem un citiem ikdienas niekiem, piemēram, cigaretēm „Rīga”. Raksts jeb vēstule ir TP slavinoša. Karavīram tiešām ir jājūt pateicību, taču ir jūtama arī TP propaganda, tāpēc pastāv arī iespēja, ka pirms publicēšanas tas ticis labots TP redakcijā. Vēl viens no retajiem rakstiem, kuram ir norādīts autors, ir pašas TP informācijas daļas priekšnieka Osvalda Freivalda sarakstīts,²⁴ kas "Tēvijā" publicējās vairākkārt. Savos rakstos Freivalds dod iespēju uzzināt vairāk par problēmām bēgļu jautājumos,

¹⁶ "Tēvija" tirāža: 220 000 – 280 000 eks.; 1944.g. beigās – 1945.g. 25 000 eks. Redaktori – A. Kroders, ar 1941.g. Nr. 22, A. Rudzis, ar Nr.73 P. Kovaļevskis, ar 1944. Nr. 277, J.Vītols (idejiskais vadītājs kopš 1941.g.).

¹⁷ "Kurzemes Vārds" tirāža: 12 000 – 50 000 eks. Redaktori.- K. Ziharts, ar 1941.g., 30. jūliju. A. Vindavs.

¹⁸ "Jēkabpils Vēstnesis" tirāža – 6000 eks., redaktors A. Ozols.

¹⁹ [b.a.]Sabiedrības atsaucība. *Tēvija*, 1941, 13.septembris, 8.lpp.

²⁰ [b.a.] Tautas palīdzības sarīkojums Lažā. *Kurzemes Vārds*, 1941,12.decembris, 6 lpp.

²¹ [b.a.]Meklēsim pazudušos. *Tēvija* 1941, 2.septembris, 8.lp

²² *Jēkabpils vēstnesis*, 1941, 30.oktobrī, 6.novembrī, 13.novembrī utt. 1.lpp.

²³ Līdums, L. Frontes karavīra pateicība Tautas Palīdzībai *Kurzemes Vārds*,1942, 23.oktobris, 6.lpp

²⁴ Freivalds, O. Izpalīdzēsim citiem ar mantām. *Tēvija*, 1944, 15.novembris, 2.lpp

apriņķu un iecirkņu priekšnieki tiek aicināti vairāk pievērsties situācijas uzlabošanai un neuztraukties par līdzekļiem, blakus dodot norādes bēgļiem par apmešanās vietām. Ritot 1944.gadam un Latvijas teritorijā ieplūstot bēgļu masām, šī tēma bija aktuāla, un laikrakstā "Tēvija" bieži tiek publicēti aicinājumi palīdzēt, kā arī ziņas par TP darbu.²⁵ Raksti ir lūgumu pilni, tā apelējot pie sirdsapziņas, ka jādalās mantā ar tiem, kam tās ir mazāk. Šī avotu grupa deva ieskatu TP propagandas darbā, kā arī sniedza ziņas par organizācijas rīkotajām palīdzības akcijām un valdošo situāciju Kurzemē un Zemgalē.

No publicētajiem avotiem lielu daļu satur Latvijas Sarkanā Krusta žurnāls "Apskats", kas sniedz ieskatu par LSK darbību, ietverot veselības kopšanas punktu darbības vēsturi, jauninājumus, pie LSK pastāvošo organizāciju darbību, finansiālo situāciju utt., viena gada ietvaros un žurnāli tika publicēti katrā jaunā gadā par iepriekšējo gadu.²⁶ LSK darbības pirmajos gados šajā apskatā tika ietverti vairāki numuri, kur katrā bija ziņas par kādu LSK nozari. Tā kā "Apskatu" izdeva pati organizācija, un tas bija pieejams arī sabiedrībai, tas tika izmantots kā sava veida propagandas līdzeklis, un organizācijas neveiksmes un citas popularitāti graužošanas lietas tika noklusētas vai aprakstītas kā maznozīmīgas.

Citi avoti

Kā LSK, kas izdeva apskatus, līdzīgi darbojās arī TP, kad savā darbības laikā izdeva "Gadagrāmatas", kura sastāvēja no rakstiem par TP darbību konkrētā laika posmā, TP piederīgo cilvēku domām un viedokļiem par pastāvošo kārtību un pašas TP darbu, sniedzot informāciju par organizācijas darbību konkrētā laika posmā. "Gadagrāmatas" bija sava veida TP propagandas līdzeklis, kas vēstīja par organizācijas darbības sasniegumiem, neveiksmes un sabiedrībai netīkamo informāciju noklusējot, tāpēc šis materiāls tika vērtēts divējādi- lai gan avota autori pārzināja esošo situāciju, tomēr ir jāšaubās par pamatotību, jo, iespējams, ka labo darbu paspilgtināšanai tika pateikts vairāk, nekā izdarīts realitātē.

TP 1943.gads bija ražīgs publikāciju ziņā,- saistībā ar nozari "Sievietes Darbs", organizācija izdeva tematiskas brošūras par dažādām tēmām.²⁷ Iespieddarbi sniedza ieskatu nozares darbības sfērās, ļaujot izprast TP kā organizācijas daudzveidību. Šajās brošūrās TP ideoloģija netika pausta, caur rakstiem netika veikts propagandas darbs, to raksturs bija izglītojošs.

²⁵ Freivalds, O. Bēgļu labā nekādi upuri nevar būt par smagiem. *Tēvija*, 1944, 19.augusts, 4.lpp.

²⁶ *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde 1922, Nr.1-5, 187 lpp.

²⁷ *Ādas apavu aizvietotāji un viņu izgatavošana* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1943, 19 lpp.
Ogu, augļu un dārzāju konservēšana Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1943, 8 lpp.

Ja "Sievietes nozares" raksti bija informatīvi un padomus sniedzoši, tad TP darbs "Tautai un mūžībai" bija nepārprotams propagandas darbs, kas sabiedrībai pauda TP pārliecību. Nelielajā grāmatiņā tika apkopotas sabiedrībā pazīstamu personu atziņas, teicieni un latviešu dainas, kas centās nostiprināt sabiedrības atbalstu, pierādot, ka TP ir latviešu organizācija.²⁸

Par LSK informācija iegūta arī darbos, kas veltīti Latvijas un LSK pirmajai desmitgadei.²⁹ Avotos apkopota vispārīga informācija par organizācijas attīstību 10 gadu laikā,- lielākoties atspoguļota pozitīvi, neuzsverot negatīvo, kas ierasts šādiem jubilejas darbiem.

Literatūra un periodiskie izdevumi

Tieši LSK un TP darbības pētniecībai literatūrā ir veltīti Ā.Šildes un L.Mucenieces darbi.

Pētījumā izmantots Mucenieces L. darbs par Latvijas Sarkanā Krusta darbības trīs periodiem,³⁰ kas ir mēģinājums apkopot LSK vēsturi, aplūkojot to starpkaru periodā, okupāciju laikā, Tautas Palīdzības darbību darbā pieminot garāmejot. Darbā Mucenieces darbs izmantots, aprakstot padomju okupācijas periodu, kas bija viena no izvērstākajām nodaļām. Lai arī "Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā" tiek ieteikts Sarkanā Krusta medicīnas koledžas vienā no studiju kursiem, darbs ir nepilnīgs, nesniedz vispusīgu informāciju, jo arhīva materiāli praktiski netiek izmantoti.

Bez Mucenieces L., par LSK rakstījis Šilde A. savā dabā, kas ir izklāsts par LSK darbību no tā pastāvēšanas sākuma līdz pat laikam, kad izdots šis darbs.³¹ Tā kā Ā.Šilde bija arī TP priekšnieks, tika izdotas arī speciāls darbs par Kurzemi un TP darbību Kurzemes cietoksnī.³² Šie darbi sniedz vērtējumus par organizācijas tā laika darbību, taču, tā kā darbi izdoti pēc vairākiem gadu desmitiem un balstīti uz atmiņām, kas ir subjektīvas, nepieciešama piesardzība un rūpība tos izmantojot. Ievērojot to laiku notikumus, Haralds Biezais savā darbā³³ uzmanību pievērš citam aspektam, proti, visi TP priekšnieki bija pakļauti nacistiskās Vācijas varai, un zinot tās politikas mērķi sagraut Latviju un to iekļaut nacistiskās Vācijas sastāvā, jādodomā, kas būtu mainījies TP darbībā, ja karš beigtos citādāk. Tāpēc, lai vispārīgi iepazītos ar Otrā pasaules kara

²⁸ *Tautai un mūžībai* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1943, 16 lpp.

²⁹ *Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi (1918-1928)* Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1928, 42 lpp.
Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gadus. Rīga: Golts un Jurjans, 1928. 805.lpp

³⁰ Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā.* Rīga: Smaile, 2001. 115.lpp.

³¹ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos.* Rīga: Gauja. 1989. 157.lpp

³² Šilde, Ā. *Par Kurzemi. Ardievas Rīgai.* ASV: Grāmatu draugs. 1988. 351 lpp.

³³ Biezais, H. *Latvija kāškrusta varā* Īstlansinga: Gauja, 1992. 534 lpp

notikumiem un varētu izprast tā laika rīcību, tika izmantots autoru kolektīva darbs “*Latvija Otrajā pasaules karā(1939-1945)*”,³⁴ kas sniedz faktus par kara norisi, atsevišķi neizdalot un nepieminot TP. Šajā grāmatā informāciju par apstākļiem un pastāvošo režīmu, kura laikā tika dibināta TP, detalizēti sniedza nodaļas par interregnum periodu, kā arī par pašpārvaldes izveidi un darbību.

Pētot kara norisi Latvijas teritorijā no 1944.gada rudens, tika izmantoti vairāki darbi. Ineses Aides, Osvalda Freivalda un V. Stinkuļa darbi. V. Stinkuļa darbs³⁵ uzskatāms ar objektīvāko no iepriekšminētajiem, jo Freivalda O. darbs³⁶ balstās uz viņa personīgo pieredzi, atmiņām, kas ir subjektīvas, bet Aides I. darbā³⁷ izmantotas 2.pasaules kara avīžu “Ventas balss” un “Tēvija” ziņas, bēgļu atmiņas, kas jāizskata ar zināmu piesardzību.

Uzticams materiāls par okupācijas varu darbību, tās uzspiesto režīmu ir Vēsturnieku komisijas raksti, kas ļauj skrupulozi iepazīties ar periodu, aplūkojot to no dažādiem aspektiem. Pētījumam izmantots 16.un 19.sējums, un tajā atrodami Kaspara Zeļļa raksti par okupācijas varas propagandu,³⁸ kas ļāva izprast TP propagandas darbu, jo TP balstījās uz nacistiskās Vācijas paraugu.

No periodiskajiem izdevumiem tika izmantots LSK žurnāls “Vita”,³⁹ kas pārsvarā sniedz informāciju par LSK šī brīža aktuālām tēmām- pirmās palīdzības kursiem, sacensībām, utt., taču neregulāri parādās arī Valda Nagobada un Arņa Vīksnas raksti par LSK vēsturi, tā iepazīstinot lasītājus ar SK pirmsākumiem. Kā jau visos sevis propagandējošos materiālos, informācija ir nedaudz subjektīva, neatklājot visas problēmas. Tomēr šo rakstu autori ir kompetenti savās zināšanās, kas arī sniedz pilnvērtīgākas ziņas par LSK vēsturi. Žurnāls iznāk neregulāri, kopš 1998.gada iznākuši 10 numuri.

³⁴ Bleiere, D, Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvija otrā pasaules karā (1939-1945)*. Rīga: Jumava, 2008. 582 lpp.

³⁵ Stinkulis, V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris-1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 216 lpp.

³⁶ Freivalds, O. *Kurzemes cietoksnis*. Rīga: Avots, 2007. 441 lpp.

³⁷ Aide, I. *Vētra liedagā*. Talsi: A.Pelēča lasītava, 2007. 125 lpp.

³⁸ Zellis, K. Nacionālsociālistiskās Vācijas propaganda okupētajā Latvijā 1942.–1943.gadā. Grām: Ērglis, Dz.(sast.). *Okupētā Latvija (1940-1990)* (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 19.sēj.),- Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. 509 lpp.

³⁹ *Vita*. Rīga. 1998. Nr.3/4 (5/6) 14 lpp.

1. LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA ATTĪSTĪBAS PAMATVIRZIENI NO 1918.LĪDZ 1940.GADAM

1.1. Latvijas Sarkanais Krusts neatkarīgās Latvijas laikā

Sarkanā Krusta organizācija vienmēr bijusi tā, kas sabiedrībai rādījusi piemēru tolerancē un neitralitātē, kas aprūpē visus, nešķirojot rases un etniskās piederības. Tā ir organizācija, kas ne tikai veica palīdzības darbu, bet arī pilda sabiedrības audzināšanas funkciju.

LSK tika dibināts 1918.gada 20.novembrī, divas dienas pēc Latvijas valsts izveidošanās. Kā teikts 1928.gada LSK galvenās valdes izdevumā "Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi": "No lielās kara asiņu sēklas dzima Latvija un LSK. 18.novembrī Rīgas Nacionālajā Teātrī proklamēja LR, un tikai divas dienas vēlāk kādā Tērbatas ielas privātdzīvoklī uz pelēkas kara laika lapas, ar zīmuli uzvilktu sarkanu krustu virsū, 52 personas parakstīja protokolu par LSK dibināšanu".⁴⁰

Dibinātāji bija sabiedrībā pazīstami ārsti, advokāti, biedrību darbinieki ar Dr.med. Jāni Jankovski priekšgalā.⁴¹ Statūtus izstrādāja pazīstamie latviešu juristi, diplomāts Frīdrihs Grosvalds un vēlākais ministru prezidents Voldemārs Zamuels, kopīgi ar pirmo Galvenās valdes priekšnieku J. Jankovski un doc. Jāni. Kārkliņu.⁴²

Nodibinot LSK, tika noteikti divi darbības virzieni: darbība kara un miera laikā.

Sākotnēji organizācijai nācās orientēties uz darbību kara laikā. SK gādāja par palīdzību kara gūstekņiem, kuri lielā skaitā atgriezās no Vācijas dzimtenē. 1918.gada 23.novembrī Latvijas teritorijā ienāca lielinieki, darbības aktivitāte tika aizkavēta, līdztekus izsīka ierobežotie līdzekļi, un darbība bija jāaptur gandrīz pavisam.

1919. gadā LSK pasivitāte saglabājās, tikai Valkā tika atvērta SK nodaļa, kur darbinieki piegādāja jaunajai Latvijas armijai medikamentus, pārsienamos materiālus, gultas segas, veļu un

⁴⁰ *Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi (1918-1928)* Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1928. 4.lpp. Starptautiskā Sarkanā Krusta komiteja atzina LSK 1923.gada 10.janvārī, bet 20.janvārī to uzņēma Starptautiskajā Sarkanā Krusta un Sarkanā Pūsmēness biedrību Līgā. Starptautiskā atzīšana pavēra plašas iespējas sadarbībai ar ārvalstu nacionālajām SK organizācijām.

⁴¹ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*, Gauja, 1989. 15. lpp.

⁴² Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga:Smaile. 2001. 11.lpp.

Satūtus pieņēma 1918.gada nogalē, bet 1938.gadā LSK tos nomainīja "Likums par LSK", ko ar savu parakstu apstiprināja valsts prezidents Kārlis Ulmanis.

patronu somas,⁴³ tomēr vienīgi pēc Bermonta padzišanas atsākās rosīga darbība.⁴⁴ Kā vienu no neatliekamākajiem uzdevumiem LSK jau drīz pēc Bermonta padzišanas, uzskatīja strēlnieku un brīvības cīņu varoņu atdusas vietu ierīkošanu un kopšanu, tāpēc SK nodibināja Brāļu kapu kopšanas komiteju, ko vēlāk izveidoja par autonomu organizāciju.⁴⁵

Intensīvākai kara darbībai 1920.gadā izbeidzoties, LSK sasauca nodaļu pārstāvju konferenci, kurā atzina, ka pakāpeniski jāpāriet uz miera laika darbību,- proti, veselības kopšanas, ārstēšanas un sociālās palīdzības darbu miera apstākļos, izveidojot organizāciju un iestāžu tīklu, kas spētu funkcionēt arī kara laikā un vajadzības gadījumā varētu ātri mobilizēties.⁴⁶

Sākotnēji LSK līdzekļus saņēma neregulāri, taču drīz LSK radīja pastāvīgus ienākumus ,- dažām pastmarkām un vilciena biļetēm noteica papildmaksu, tika saņemti ziedojumi naudā un produktos; vākti līdzekļi ar bundziņām un apstaigātas mājas ar sarakstiem, rīkoti sarīkojumi, koncerti un teātra izrādes, ienesīga bija naudas un mantu loterija, iespieda īpašas pastkartes un spēļu kārtis,⁴⁷ kas vēlāk kļuva par LSK monopolu.⁴⁸

Iegūtie līdzekļi tika izlietoti, LSK darbību vēršot uz sabiedrības veselības labklājības veicināšanu. Tika veikti plaši pasākumi un izveidots nozaru tīkls, kas pildīja noteiktas funkcijas.

Epidēmijas

Jau kopš LSK nodibināšanas organizācija īpašu uzmanību pievērsa epidēmiju apkarošanai. Nepieciešamās sanatorijas, kas bija paredzētas tuberkulozes ārstēšanai, tika ierīkotas gan pamestās muižnieku pilīs,⁴⁹ gan jaunās, speciāli šādam nolūkam celtās ēkās.⁵⁰ Lai apgādātu karā kritušo un invalīdu bērnus, LSK ierīkoja sanatoriju Asaros,⁵¹ kas pastāvēja līdz

⁴³ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*, Gauja, 1989.g. 17.lpp.

⁴⁴ *Apskats. LSK žurnāls.* Rīga. 1923, Nr.6-11, 5. lpp.

⁴⁵ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*, Gauja, 1989. 64.lpp.

⁴⁶ *Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi (1918-1928)* Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1928. 5.lpp.

⁴⁷ Kāršu izskatu veidoja grafiķis prof. Rihards Zariņš, -atšķirības zīme bija sarkans krusts uz ercena dūža.

⁴⁸ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*, Gauja, 1989.g. 18.lpp.

⁴⁹ Turpat, 43.lpp.

Šādas sanatorijas atvēra grāfa Pālena medību pilī, agrāk sauktajā Kalnamuižā(Tērvete), kas bija domāta galvenokārt kara invalīdiem, kas slimoja ar plaušu tuberkulozi. To 1923.gada jūnijā atklāja Jānis Čakste.

Otra ievērojamākā- Gaujmalā ar Krimuldas muižas centru vidū. Sākotnēji tā bija firsta Līvena pils, kas atjaunota un pārveidota par kaulu tuberkulozes sanatoriju.

⁵⁰ *Apskats. LSK žurnāls.* Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1933, Nr.28, 1.lpp.

⁵¹ *Apskats. LSK žurnāls.* Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde. 1930, Nr.25, 2. lpp.

1926.gada rudenim. Vēlāk atpūtas vietu pārvērtā par sanatoriju kaulu tuberkulozes slimniekiem.⁵²

Protezēšana

Bez epidēmiju apkarošanas, LKS pievērsās arī protēžu izgatavošanai, kas atsevišķai sabiedrības daļai bija liels atbalsts. 1920. gadā LSK birojā reģistrējās vairāk nekā 200 invalīdi ar amputētiem vai sakropļotiem locekļiem, tāpēc nekavējoties tika izveidota protēžu izgatavošanas darbnīca, kas plašāku darbību uzsāka pēc gada,⁵³ uzņemoties ārstēšanu un protēžu darināšanu bez maksas un savas darbības laikā izgatavojot 25 000 protēžu.⁵⁴ Ražošanai palielinoties un iegādājot dažādas mašīnas, tās pielāgoja arī citu priekšmetu pagatavošanai LSK u.c. iestāžu vajadzībām. Darbnīcu tehniskai attīstībai pieaugot, tās varēja sagatavot arī komplicētākus priekšmetus, ražojot medicīnas tehniku. Trīsdesmitajos gados darbnīcai pievienoja galdniecības nodaļu, kas gatavoja iekārtas veselības punktiem u.c. iestādēm. Blakus esošā remontu nozare rūpējās par SK automobiļu remontu, gatavoja nestuves, sanitārās somas utt.⁵⁵

Līdzīgas funkcijas pildīja LSK ārstniecības līdzekļu noliktava, kas darbību sāka 1920.gada sākumā, bet pie noliktavas pastāvošās farmaceitiskās laboratorijas kopš 1924.gada izgatavo vajadzīgos preparātus.⁵⁶

Ārstniecības iestādes

LSK nebija iedomājams bez ārstniecības iestādēm, kurās maznodrošinātie varēja veseloties un saņemt norādījumus pēc pazeminātām tarifu likmēm vai vispār bez maksas. 1920.gadu sākumā tika izveidotas un atvērtas LSK slimnīcas Rīgā, Jelgavā, Daugavpilī, Smiltēnē, Pļaviņās, Irlavā,⁵⁷ kuru inventārs sākotnēji bijis trūcīgs, - kara laika gultas, iedzīvotāju saziēdota veļa, rekvizētas mēbeles. Neatkarības sākuma gados LSK uzturēja 17 slimnīcas, 10 gadus vēlāk pietika ar 14.⁵⁸ Galvenā slimnīca bija slimnīca Rīgā, kas valstī tika uzturēta kā paraugslimnīca, ierīkojot to pēc jaunlaiku medicīnas prasībām.⁵⁹ Bez slimnīcām LSK uzturēja arī veselības kopšanas punktus.

⁵² *Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi(1918-1928)*, Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1928. 12.lpp.

⁵³ Turpat, 5.lpp.

⁵⁴ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*, Rīga: Gauja, 1989. 51.lpp.

⁵⁵ *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde. 1939, Nr.34, 16.lpp.

⁵⁶ *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde. 1925, Nr.17, 23.lpp.

⁵⁷ Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga: Smaile. 2001. 12.lpp.

⁵⁸ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*, Rīga: Gauja, 1989. 49.lpp.

⁵⁹ *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados*. Rīga: Golts un Jurjans, 1928. 471.lpp.

1922.gadā, no Amerikas SK pārņemot 17 bērnu ambulances, LSK tās pārveidoja par veselības kopšanas punktiem.⁶⁰ Organizācija uzsvēra, ka punktu uzdevums nav ārstēt, bet gādāt par tautas veselību, iepazīstinot visus iedzīvotājus ar veselības kopšanu un sniegt vajadzīgo palīdzību.⁶¹ Punktos, kur strādāja ārsts, māsa un vecmāte, darbojās kalnu saules un zobārstniecības kabineti, istaba jaunajām mātēm ar bērniem, īpaša virtuve, kur apmācīja jaunās sievietes utt. Ar katru gadu veselības kopšanas punktu skaitu palielināja, to skaits bija atkarīgs no pašvaldībām, personāla un LSK līdzekļu iespējām. Līdz Sarkanās armijas iebrukšanai Latvijā 1940.gada vasarā darbojās 98 veselības kopšanas punkti.⁶²

LSK darbības daudzpusība

Bez darbības sanatorijās, veselības kopšanas punktos u.c., LSK palīdzēja gan savas, gan citu valstu iedzīvotājiem smagākajās dzīves situācijās. Organizācija izmaksāja pabalstus plūdos cietušiem,⁶³ sūtīja delegācijas uz citām valstīm un izsūtīja ziedojumus un paciņas,⁶⁴ rīkoja labdarības koncertus,⁶⁵ nodeva trūcīgus un bāreņu bērnus audzināšanai piemērotās dzimtās.⁶⁶

LSK izveidojās sadarbība ar citām organizācijām, piemēram, Latvijas Bērnu Palīdzības Savienību, Skautu un Gaidu organizāciju, Tuberkulozes apkarošanas biedrību, Kara Invalīdu biedrību⁶⁷ un nodibināja kontaktus ar atturības biedrībām.⁶⁸

1923.gada 24. oktobrī pie LSK izveidojās Latvijas Jaunatnes Sarkanais Krusts darbam skolās un jauniešu vidū. Kā Jaunatnes SK, bija zem LSK protektorāta, tā arī Žēlsirdīgo Māsu Savienība, ko nodibināja 1922.gadā.⁶⁹ Pie SK slimnīcas Rīgā tika atvērta žēlsirdīgo māsu skola un parauga veselības kopšanas punkts, kur apmācīja darbinieces darbam veselības kopšanas punktos.

⁶⁰ Līdz 1922.gadam Latvijas teritorijā darbu veica Amerikas SK, ierīkojot bērnu veselības centrus. Atstājot Latviju, Amerikas SK nodeva lietas 6 milj. un 8 mašīnas 2 milj. rubļu vērtībā.

⁶¹ LVVA, 4712.f. (Latvijas Sarkanais Krusts), 8.apr., 80.l. (Pārskati par veselības punktu nozīmi), 2.lp.

⁶² Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*, Rīga: Gauja, 1989. 53.lpp.

⁶³ *Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi* Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1928. 40.lpp.

⁶⁴ LVVA, 4712.f. (Latvijas Sarkanais Krusts), 8.apr., 2.l (Palīdzības komitejas bada cietējiem Krievijā sēžu protokoli), 3.lp.

1921.-1922.gadā, kad Padomju Krievijā valdīja bads, SK delegācija Maskavā un Pēterburgā atbalstīja vairāk nekā 6000 Latvijas pilsoņu.

⁶⁵ *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde. 1925, Nr.17, 1.lpp.

Kad 1924.gada decembra pučā Igaunijā cieta iedzīvotāji, LSK sarīkoja operā plašu koncertu, kura atlikumu izsniedza Igaunijas Sarkanajam Krustam.

⁶⁶ *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1930, Nr.25, 2.lpp.

⁶⁷ Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga: Smaile. 2001. 12.lpp.

⁶⁸ *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde. 1922, Nr.1-5, 15.lpp.

⁶⁹ *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados*. Rīga: Golts un Jurjans, 1928. 472.lpp.

No 1925.gada decembra līdz 1929.gadam LSK priekšnieks bija ārsts Kārlis Kasparsons, kas turpināja aizsākto LSK veselības iestāžu pilnveidošanu un pievērsās kontaktiem ar citām organizācijām. Pēdējais LSK priekšnieks līdz otrajam pasaules karam, stomatoloģijas profesors Kārlis Barons, savas darbības laikā no 1930.gada līdz 1940.gadam izkopa organizācijas iekšējo kārtību, turpināja attīstīt, pilnveidot un nostiprināt aizsāktos darbus, vienlaicīgi uzsākot plašu zobārstniecības darba organizēšanu SK iestādēs.⁷⁰

Neatkarīgās Latvijas laikā LSK no relatīvi nelielas organizācijas bija izveidojis visaptverošu sociālu iestādījumu, kas bija ieguvusi popularitāti un uzticību visā sabiedrībā. Tā galvenie uzdevumi balstījās uz sabiedrības izglītošanu veselības kopšanas ziņā, kā arī palīdzību ārkārtas situācijās.

1.2. Latvijas Sarkanais Krusts pirmās padomju okupācijas laikā (1940.gada 17.jūnijs-1941.gada 1.jūlijs)

Ar Sarkanās armijas iebrukumu Latvijā 1940. gada 17.jūnija rītā⁷¹ sākās neatkarības laikā dibinātā Sarkanā Krusta reorganizācija.

Padomju Savienībai Sarkanā Krusta darbība bija sveša, jo tikai 1923. gadā tika nodibināta šī organizācija, kas tika apzīmēta par PSRS Sarkanā Krusta un Sarkanā Pūsmēness biedrību savienību.⁷² Papildinājumu nosaukumā prasīja Padomju Savienībā iekļautās musulmaņu zemes. Kādu laiku vēl tika lietots "LSK" apzīmējums, bet saturā viss mainījās, jo humanitāro centienu vietā visu noteica kompartijas stingri politiskie lēmumi. Kolīdz Latvija kļuva par četrpadsmito republiku padomju "brālīgajā saimē", sāka rīkoties no Maskavas atsūtīti pārlūki ar partijas uzdevumiem.

Tika atcelta vecā LSK pārvalde, un iecelta jauna pagaidu valde, kas tika nodēvēta Latvijas Padomju Sociālistiskā Republikas Sarkanā Krusta jeb LPSR SK. 1940.g.7. augusta sēdē par pilnvarnieku valdē iecēla Dr. Jēkabu Dilli, kas savā amatā palika līdz 1941.gada 14.jūnijam.

⁷⁰ Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga: Smaile. 2001. 13.lpp.

⁷¹ Bleiere, D, Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvija otrā pasaules karā (1939-1945)*. Rīga: Jumava, 2008. 184.lpp.

⁷² Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*. Rīga: Gauja, 1989. 69 lpp.

Tieslietu tautas komisārs Andrejs Jablonskis no savas puses ar lēmumu Nr.3160 par pilnvarnieci LSK Žēlsirdīgo māsu savienībā iecēla Lizeti Reinvaldi.⁷³

Jau no 1939.gada rudens sākās vācu tautības iedzīvotāju repatriācija no Latvijas teritorijas, bet kopš 17.jūnija rīta izbraukšana uz rietumiem bija ārkārtīgi grūta, un oficiāli tas izdevās tikai nedaudziem Latvijas pilsoņiem.⁷⁴ Sakarā ar repatriāciju un iedzīvotāju piespiedu aizvešanu saruka biedru skaits, tādejādi samazinājās arī ienākumi no biedru naudām, tomēr LPSR SK ar sarežģījumiem spēja tikt galā – iesaistot jaunus biedrus LPSR SK pēc "brīvprātīgi-obligāti" principa. Organizācijā formāli bija aptuveni viens miljons biedru, kas gan sekmēja sanitāro sagatavošanu, donoru kustību, sniedza palīdzību stihiskās nelaimēs cietušajiem, taču šai biedrībai vairs nepiederēja savas ārstniecības iestādes, nebija sava žurnāla, trūka arī plašāka atbalsta un ieinteresētības sabiedrībā.⁷⁵

1940.gada augustā un septembrī, ar J.Dilles parakstu tika izsūtīti rīkojumi visām SK iestādēm, komitejām, ka visiem SK strādājošiem jāaizpilda speciālas darbinieku aptaujas kartes, sīki izklāstot visus personas datus, lai apzinātu SK strādājošos darbiniekus no vadītāja līdz sanitārei.⁷⁶ Šīs ziņas par darbinieku pieņemšanu un atbrīvošanu bija ne tikai SK grāmatvedībā, bet arī veselības aizsardzības tautas komisariāta kadru daļā. Tāpat visi Sarkanā Krusta komiteju vadītāji tika informēti, ka centralizēti ir pasūtīts laikraksts "Известия", kas obligāti jālasa; steidzami jānomaina līdzšinējās izkārtnes, zīmogi, veidlapas ar jauno atribūtiķu "LPSR SK", visām Sarkanā Krusta iestādēm jāieslēdzas sociālistiskajā sacensībā, visiem jāņem aktīva dalība 7.-8.novembra svētkos.⁷⁷

Nākamās izmaiņas, ko ieviesa jaunā LPSR SK pārvalde, bija projekta izstrādāšana jaunajam likumam par Sarkanā Krusta un Latvijas Jaunatnes Sarkanā Krusta nodaļu reorganizāciju, kā arī izstrādāt programmu žēlsirdīgo māsu skolai. 1940.gada 14.oktobrī telefonogrammas veidā izsūtīts LPPSR KP I sekretāra rīkojums: "(...) lai pārveidotu un

⁷³ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*. Rīga: Gauja, 1989. 69.lpp.

⁷⁴ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvija otrā pasaules karā (1939-1945)*. Rīga: Jumava, 2008. 214.lpp.

No 1941.gada janvāra beigām līdz 25.martam bija vāciešu repatriācijas pēdējais posms, kas izbrauca palikušie Latvijas vācieši. Izdevās izbraukt daudziem latviešiem, kas varēja pierādīt, ka viņu senčos ir bijis vismaz viens vācietis.

⁷⁵ Vīksna, A. Lielais, apbrīnas cienīgais cēliens *Vita*. 1998, Nr.3/4, 14. lpp.

⁷⁶ Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga: Smaile, 2001. 15. lpp.

⁷⁷ Turpat, 15. lpp.

*atdzīvinātu savu nodaļu darbu provincē, LPSR SK paredzējis tās reorganizēt, tāpēc vietējo nodaļu valdēm jābūt kontaktā ar vadošo organizāciju un personām’’.*⁷⁸

Mēneša laikā bija jāizstrādā kopīgs darbības plāns, paredzot tajā Sarkanā Krusta biedrības aktīvu līdzdalību veselības aizsardzībā un iestāžu sanitāro apstākļu uzlabošanā, kā veselības aizsardzības sabiedriski aktīvas organizācijas pamatformu rūpnīcās, iestādēs, skolās, apdzīvotās vietās utt. Ārstnieciskie profilaktisko iestāžu vadītājiem vajadzēja izstrādāt, saskaņojot ar attiecīgo SK komiteju, sanitāro posteņu darba kalendāro plānu, nodrošinot speciālo vadību, pastāvīgu instruktāžu un viņa darba kontroli. Ārēji LPSR SK sev uzstādīja līdzīgus mērķus, kādi bija LSK, tāpēc darbības virzieni bija līdzīgi,- sanitārais aizsardzības darbs, kurā ietilpa civilās aizsardzības medicīnisko formējumu (sanitāro kopu un posteņu) apmācība; iedzīvotāju pirmās medicīniskās palīdzības apmācība: skolēnu apmācība pirmās palīdzības sniegšanā; bezatlīdzības donoru kustības organizēšana un donoru apbalvošana, tāpat sanitārais izglītojošais darbs, kas iekļāva sabiedrisko sanitāro inspektoru apmācību un darbības organizēšanu, sabiedrisko narkoloģisko posteņu apmācību, slimnieku kopēju un citu aktīvistu apmācība un sanitāri izglītojošu materiālu izdošanu,⁷⁹ tomēr LPSR SK vairāk balstījās uz birokrātiju, saraksti ar Maskavu, nekā uz progresējošu organizācijas darbību.

Drīz LPSR Tautas komisāru padome ar 1940.gada 20.decembra lēmumu nr.713 nolēma: *”Uzdot veselības aizsardzības tautas komisariātam pārņemt savā rīcībā sekojošas LPSR SK iestādes līdz ar viņu aktīvu un pasīvu, visas slimnīcas līdz ar medicīnisko māsu skolām pie Rīgas un Jelgavas slimnīcām, sanatorijas, bērnu veselības punktus, ārstniecisko līdzekļu noliktavu, darbnīcas Rīgā, lauku saimniecības pie Krimuldas un Tērvetes sanatorijām, bijušo atpūtas namu Bātē, aptiekas Daugavpilī, Smiltēnē, Cēsīs, Tērvetē, kā arī ātrās palīdzības transportu pie attiecīgām iestādēm’’.*⁸⁰

Vienlaicīgi tika likvidētas slimokases, paziņots lēmums par maksas ārstēšanās atcelšanu SK iestādēs, likvidēta spēļu kāršu un SK loterijas nodaļa, atcelta arī ārstniecisko parādu piedzīšana no pašvaldībām par slimnieku ārstēšanu. SK ārstniecisko inventāru un zāļu noliktavas vietā izveidoja “Apgādes bāzi”, kas darbojās uz saimnieciskā aprēķina pamatiem.⁸¹

⁷⁸ Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga: Smaile, 2001. 15. lpp.

⁷⁹ *Brošūra par Latvijas Sarkanā Krustu*. Zviedrija: Jorčepingas Sarkanais Krusts, 12. lpp.

⁸⁰ Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga: Smaile, 2001. 14. lpp.

⁸¹ Turpat, 14. lpp.

Padomju vara nebija iznīcinājusi SK kā organizācijas būtību, taču veikusi būtiskas izmaiņas gan cilvēka resursu, gan SK darbībā. Vērtējot, vai grozījumi bijuši ar negatīvu vai pozitīvu zīmi, jāsecina, ka joprojām notika palīdzības sniegšana iedzīvotājiem, ko veica zinoši, tiesa gan, Maskavai lojāli, ārsti un māšas, darbojās veselības kopšanas punkti un slimnīcas. Iespējams, LPSR SK visus savus izvirzītos uzdevumus vēl nemaz nepaguva realizēt, jo tā darbību pārtrauca vācu karaspēka iebrukums 1941.gada vasarā, kas radīja jaunu pagrieziena LSK vēsturē.

Lai arī LSK tika dibināts 1918. gadā, tikai ar 1920.gadu organizācija spēja uzsākt darbu nozaru izveidē. Nozares tika veidotas atbilstoši sabiedrības tā laika neatliekamajām vajadzībām, kas līdz padomju okupācijai 1940.gadā tika paplašinātas. LSK bija guvis sabiedrības uzticību, kas veicināja arī regulārus ienākumus, pelnot ar loteriju izlozēm, ziedojumu akcijām, pasākumu rīkošanu.

Pirmās padomju okupācijas laikā LSK tika reorganizēts, - notika centralizācija, LSK kļuva par LPSR SK un tika pakļauts Maskavai,- pazuda LSK laikā pastāvošā neatkarība no valsts varas, kas bija viens no SK pamatprincipiem. Darbinieki, kas neatbilda režīma diktētajiem noteikumiem un bija aizvietojami, tika atlaisti, izsūtīti. Ar nelielām izmaiņām, taču tika saglabāti LSK darbības virzieni.

2. TAUTAS PALĪDZĪBA: LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA TRADĪCIJU TURPINĀTĀJA

1941.gada 1. jūlijā, pēc vācu armijas ienākšanas un Sarkanās armijas padzīšanas, kā norāda Šilde Ā., Rīgā latviešu patrioti izkāra nacionālos karogus un radiofonā atskanēja "Dievs, svētī Latviju". Pie Brīvības pieminekļa pulcējās sievas un mātes, kas nometušās ceļos, pauda pateicības lūgšanas par atbrīvošanu no padomju jūga.⁸² Kaut arī padomju vara Latvijas teritorijā pastāvēja tikai gadu, tā bija atstājusi smagas pēdas tautas dzīvē, un Latvijā dzīvojošiem šķita, ka vācieši nāk kā atbrīvotāji. Tomēr drīz šo uzskatu nomainīja atzinumus, ka vienu okupāciju tikai nomainījusi otra, vien uz īsu brīdi pastāvot bezvaras periodam.⁸³

LSK pēc padomju okupācijas sabrukuma reaģēja ātri, vēloties palīdzēt padomju terorā cietušajiem. Lai to izdarītu visā teritorijā, LSK sāka apzināt visas iepriekš nodibinātās nodaļas. Tās apzinot, tika lūgts parūpēties par nodaļas veselības punkta inventāru, grāmatu saglabāšanu, veikt nodaļas darbības piemērošanu vietējiem apstākļiem un iespējamības robežās īstenot palīdzības darbu. Vēstulē Sarkanā Krusta Auces nodaļas priekšniekam J.Turkam LSK priekšniecība ziņoja, ka atjaunojot veselības punkta darbību, būs jāiztieks ar vietējiem līdzekļiem,- izmantojot pašvaldības un sabiedrības atbalstu, jo no centra tādus nevar piešķirt.⁸⁴

Lai arī šādas ziņas saņēma daudzas LSK nodaļas, tomēr nevar apgalvot, ka padomju okupācijas laikā LSK iestādes, to inventārs būtu cietis un gājis bojā. Jau 3.jūlijā Sarkanā Krusts ārstniecības līdzekļu noliktavā notika inventarizācija, lai noskaidrotu noliktavas faktisko preču stāvokli, un tika secināts, ka padomju okupācijas laikā materiāli bija samazinājušies, taču bija pietiekamā daudzumā, lai atsāktu darbību.⁸⁵ Tāpat Kuldīgas veselības kopšanas punkts, kas padomju laikā darbojies ar nosaukumu "Bērnu konsultācija", atradās pirms okupācijas laika kārtībā,- ar kalnu saules un zobārstniecības kabinetiem, arī nodaļas kase bija palikusi neskarta.⁸⁶ Arī Irlavas slimnīcā situācija gada laikā daudz nemainījās,- personāls palika vecais, izņemot grāmatvedi, kas tika izsūtīts un viņa vietā ielikts cits. Materiālais stāvoklis bija labs, kasē atradās ap 9000 vācu marku, samazinājušies bija tikai medikamentu, filmu un pārsienamo materiālu krājumi, bet drēbju un veļas krājumi bija pat pavairojušies. Slimnīcai piederošie sakņu dārzeņi

⁸² Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*. Rīga: Gauja, 1989. 72. lpp.

⁸³ Iterregnum jeb bezvaras perioda ilgums Latvijas pilsētā un pagastos parasti svārstījās no 2 līdz 7 dienām,- tas atkarīgs no karadarbības gaitas, pilsētas vai reģiona ģeogrāfiskā novietojuma.

⁸⁴ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 51.l (Darbinieku ziņojumi par punktu darbību), 19. l.p.

⁸⁵ Turpat, 6.lp.

⁸⁶ Turpat, 65.lp.

apstādīti, kūtī 5 cūkas un 11 sivēnu. Slimnīca joprojām pildīja savas funkcijas, aprūpējot ap 50 slimnieku dienā, tai skaitā vēl 13 ievainotus krievu gūstekņus.⁸⁷

Šādu funkcionēt spējīgu iestāžu nebija daudz, tomēr tas atvieglāja LSK atsākt darbību. Tiesa, problēmas sagādāja ne tikai līdzekļu nepietiekamība atsevišķos punktos, bet arī darbinieku trūkums.

23.jūlijā SK Liepājas nodaļas bijušie darbinieki bija sapulcējušies, lai pārrunātu varbūtējo Liepājas nodaļas atjaunošanu, kā arī apspriestu turpmāko darbību. Sarežģījumi radās, sasaucot iepriekšējo valdi, jo tās locekļi vai nu savā laikā pārcēlušies uz dzīvi citur (gen. Oskars Dankers, L. Legers), vai arī izsūtīti uz PSRS (J.Pāvuliņš, K.Šteinerts) un no valdes bija palicis tikai viens loceklis. Tiesa, Liepājā atradās vēl viena no valdes locekļēm (Š. Luria), kas bija gatava uzņemties darba pienākumus, bet nacistiskās Vācijas rasu politikas ietvaros ebreju tautības locekļus valdē vairs neuzņēma,⁸⁸ tāpēc radās priekšlikumi kooptēt vietējos sabiedriskos darbiniekus.⁸⁹ Sapulcē vienprātīgi nolēma uzsākt visu Liepājas pilsētas cietušo sistemātisku reģistrēšanu, ko nodaļa cerēja veikt ar pilsētas pagasta valdes veselības nodaļas vadītāja Dr. Neimaņa atbalstu laikā no 25. līdz 31.jūlijam.

Pēc sapulces darbinieku izteiktais priekšlikums par izziņu biroja izveidi ātri tika realizēts jau pēc pāris dienām. Birojs tika nodibināts 26.jūlijā, paredzot apkopot visas ziņas par pazudušām, aizvestām, nogalinātām utt. personām. Tāpat tika uzsāka aizvesto Latvijas iedzīvotāju reģistrācija. Saziņā ar citām iestādēm tika izstrādāta aptaujas lapa "meklējamā pieteikums". Šo lapu aizpildīja par katru pilngadīgu personu, bet bērnus, kas ierakstīti mātes vai tēva pasē, bija rakstāmi vienā pieteikumā ar vecākiem; ja pazuduši bija tikai bērni, tad par tiem aptauju aizpildīja par katru atsevišķi. Aptaujas lapu aizpildīja tuvinieks, paziņa vai kāda cita privāta vai amata persona, norādot visas iespējamās ziņas par meklējamo personu.⁹⁰ Saskaņā ar pašvaldību departamentu, aptaujas lapas izsūtīja pa pastu visiem apriņķa vecākajiem, kuras izdalīja pagastiem; pilsētu pašvaldībām tās tika nosūtītas atsevišķi. Aizpildītās aptaujas tika nogādātas galvenajā LSK mītnē Rīgā, Skolas ielā 1. Atsaucība bija liela,- 1941.gada vasaras mēnešos izdevās apzināt ap 30 000 upuru vārdus.⁹¹ Arhīva materiālos atrasti pieprasījumi arī no

⁸⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 51.l. (Darbinieku ziņojumi par punktu darbību), 11.lp.

⁸⁸ Turpat, 8.lp.

⁸⁹ Turpat, 64.lp.

⁹⁰ Turpat, 7. lp.

⁹¹ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos. Rīga: Gauja, 1989. 73. lpp.*

Lietuvas Sarkanā Krusta par vairāku personu meklēšanu,⁹² kas beigās noslēgušies ar pozitīvu rezultātu.

Sastādītie saraksti, pateicoties organizācijas ātrajai rīcībai, tika nosūtīti Sarkanā Krusta Starptautiskajai komitejai uz Ženēvu. Vēlāk tas būtu grūtāk izdarāms, jo vācu civilajai varai ierodoties Rīgā, LSK pārsteidza lēmums, ka organizācijas darbība jāpārtrauc,- sadūrās LSK darbs ar vācu okupācijas režīma politiku.⁹³ Tāpat kā Maskava, arī Berlīne bija pret Baltijas valstu pastāvēību, jo valstu Sarkanā Krusta eksistence ietvēra sevī juridiski valstiskas suverenitātes jēdzienu.⁹⁴ Vācu okupācijas vara enerģiski cīnījās pret institūciju veidošanos, kas atgādināja neatkarīgas valsts iestādes. Tiesa, vācu militāra pārvalde neiebilda pret latviešu pašpārvaldes orgāniem, ko izveidoja nacistiem lojāli vietējie latviešu politiķi.⁹⁵

Vēl septembra sākumā latviešu presē pie pateicībām par ziedojumiem,⁹⁶ pie meklējamo personu sadaļas⁹⁷ bija atrodams Sarkanā Krusta vārds, taču paralēli sabiedrība ar laikrakstu starpniecību tika iepazīstināta ar jaunu organizāciju "Latviešu tautas pašpalīdzība" vai īsāk "Pašpalīdzība". 27.septembrī, "Tēvijā" 77.numurā pirmajā lappusē bija lasāms "Uzsaukums pilsētu un lauku iedzīvotājiem", kurā tika vēstīts par šīs organizācijas izveidošanos, kas apvienoja atsevišķas personas, biedrības un iestādes, lai novērstu padomju varas laikā radīto postu.⁹⁸ Organizācijas nosaukums skaidri definēja tās raksturu,- palīdzību- kā finansiālu, tā materiālu nacistiskā vācu vara nenodrošināja,- palīdzības darbs, tā finansēšana balstījās uz entuziastu un sabiedrības pleciem.

Pēc dažām dienām,- 30.oktobrī "Tēvijā" bija ievietots raksts, kas sabiedrību iepazīstināja ar jaunizveidotās organizācijas jauno nosaukumu, proti, Tautas Palīdzību.

Ar interesantiem faktiem nosaukuma veidošanā savās atmiņās dalās zv. advokāts Jānis Preisbergs, - vācu iestādes esot piekritušas nosaukumam "Pašpalīdzība", taču viņš nepiekritis un teicis vāciešiem, ka tādu nosaukumu varētu pieņemt tikai tad, ja viņš dibinātu kādu bodi, bet ne vienas tautas palīdzības organizāciju. Drīz no vācu iestādēm tika saņemta atbilde, ka

⁹² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 51.l (Darbinieku ziņojumi par punktu darbību), 86.lp.

⁹³ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*. Rīga: Gauja, 1989. 73 lpp.

⁹⁴ Likums par Latvijas Sarkanā Krusta. *Likumu un Ministru Kabineta noteikumu krājums*. Rīga: Tieslietu ministrijas kodifikācijas departamenta izdevums. 1938, 912.lpp.

⁹⁵ Bleiere, D, Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvija otrā pasaules karā (1939-1945)*. Rīga: Jumava, 2008. 280.lpp.

⁹⁶ [b.a.] Sabiedrības atsauce *Tēvija* 1941, 13.septembris, 2.lpp.

⁹⁷ [b.a.] Meklēsim pazudušos *Tēvija* 1941, 2.septembris, 6.lpp.

⁹⁸ Dankers, O. Uzsaukums pilsētu un lauku iedzīvotājiem *Tēvija* 1941, 27.septembris, 1.lpp.

nosaukumam jābūt tādām, lai to varētu lietot visās trīs Baltijas valstīs, jo tādas pašas organizācijas tiks dibinātas Igaunijā un Lietuvā.⁹⁹

TP statūtu izstrādāšanā piedalījās inženieris Spricis Paegle no LSK un toreizējā latviešu pašpārvaldes vadība.¹⁰⁰ Šis reglaments, atbilstoši vācu iestāžu norādījumiem pēc iesniegšanas varas iestādēm tika izmainīts, taču neatņēma šai organizācijai paredzēto pilnīgo pašnoteikšanos. Rīgā 1941.gada 30.oktobrī statūtus apstiprināja vācu ģenerālkomisārs Oto Heinrihs Drekslers.¹⁰¹

Ar 30.oktobra rīkojumu, aizliedzot praktiski visu sabiedrisko organizāciju darbību,¹⁰² bez Latvijas Bērnu palīdzības biedrības, Latvijas Bērnu draugu biedrības, Veselības veicināšanas biedrības, Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa, Rīgas latviešu labdarības biedrības TP pakļāva arī Latvijas Sarkanā Krustu.¹⁰³ Savos statūtos TP atzīmēja, ka Padomju Savienības okupācijas laikā visas iestādes un biedrības tika slēgtas, un vācu režīms tās nelikvidē, taču arī neatjauno, - bet apvieno¹⁰⁴ zem vienas- viņu vadītas- organizācijas. Tāpat organizācija ziņoja, ka TP aprinķu priekšnieku pienākums ir atgādināt visām nepolitiska rakstura biedrībām, kas nav apvienojušās ar TP, ņemt vērā minēto rīkojumu un attiecīgo pieteikumu izdarīt. Šādu pieteikumu ieteicams izdarīt arī tām biedrībām, kuras padomju laikā tikušas aizliegtas vai izpostītas,¹⁰⁵ tādejādi atjaunojot kulturālo un sabiedrisko dzīvi. Šis rīkojums bija centralizācijas līdzeklis, kas ļāva kontrolēt daudzās biedrības un organizācijas.

Dibinot TP, tās uzbūve tika veidota, par paraugu ņemot LSK. Ja LSK vadīja Pilna sapulce, kas sastāvēja no organizācijas biedriem, galvenās valdes, prezidija un priekšnieka,¹⁰⁶ tad TP priekšgalā atradās Galvenā pārvalde. Organizāciju sākotnēji vadīja TP priekšnieks Oskars Dankers, kas bija atbildīgs tieši ģenerālkomisāram O.Dreksleram Rīgā. Kā padomdevējs pie TP priekšnieka pastāvēja padome, tāpat pie visām svarīgākajām galvenās padomes daļā pastāvēja desmit t.s. sekcijas, kurās tika pieaicināti sabiedriskie darbinieki – lietpratēji ar saviem

⁹⁹ LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr.,83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 56.lp.

¹⁰⁰ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos. Rīga: Gauja, 1989. 74.lpp.*

¹⁰¹ LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 9.lp.

¹⁰² Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā. Rīga: Smaile, 2001. 16.lpp.*

¹⁰³ Turpat, 75.lpp.

¹⁰⁴ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 2.l.(Tautas Palīdzības statūti), 1.lp.

¹⁰⁵ Turpat, 9.lp.

¹⁰⁶ Likums par Latvijas Sarkanā Krustu. *Likumu un Ministru Kabineta noteikumu krājums. Rīga: Tieslietu ministrijas kodifikācijas departamenta izdevums, 1938. 912.lpp.*

padomiem un norādījumiem.¹⁰⁷ Galvenā pārvalde iedalījās 4 direkcijās: organizācijas direkcija, kas organizēja inspekcijas, talcinieku un līdzekļu vākšanas darbus, kā arī strādāja ar propagandu; Saimniecības un finanšu direkcija, kuras pārziņā bija TP saimnieciskie uzņēmumi, loteriju daļa, noliktavas un darbnīcas. Trešā direkcija bija sabiedriskās aizgādības direkcija. Šajā direkcijā ietilpa viss aizgādības un palīdzības darbs, ko veica TP: pabalstu izsniegšana, juridiskā padomu došana, izziņu birojs, bēgļu reevakuācija, mātes un bērna aizgādība, nozare "Sievietes darbs". Ceturtā bija veselības iestāžu direkcija, kurā ietilpa pārziņa par veselības kopšanas punktiem un sanitārā palīgpersonāla sagatavošana.¹⁰⁸

Kā LSK, tā TP aptvēra visu Latvijas teritoriju un atbilstoši administratīvajam iedalījumam, sešos apgabalos: Rīgas pilsētas, Rīgas lauku, Vidzemes, Kurzemes Zemgales un Latgales. Apgabali iedalījās 19 lauku un 59 pilsētu apriņķos. Lauku apriņķi iedalījās 516 iecirkņos,¹⁰⁹ tādejādi tika izveidots plašs organizācijas tīkls, lai palīdzības darbs būtu operatīvs visā Latvijas teritorijā.

TP savas struktūras ziņā bija izteikti lineāras organizācijas paraugs,- ikviens ķēdes loceklis augšupejot bija saistīts tikai ar vienu komandas punktu, kuram tas pakļauts un no kura tas saņem rīkojumus. Rajons bija šīs ķēdes mazākais posms un tas bija pakļauts iecirknim, turpretim iecirknis bija pakļauts apriņķim, kas, savukārt, pildīja apgabala rīkojumus, bet apgabals bija pakļauts Galvenajai pārvaldei.

Organizācijas pastāvēšanas laikā notika atkāpšanās no augstākminētās sistēmas,- lai paātrinātu rīkojumu, ziņojumu u.c. svarīgu ziņu savlaicīgu nokļūšanu TP iestādēs, Galvenā pārvalde informāciju kā apgabaliem, tā apriņķiem un iecirkņiem nosūtīja vienlaicīgi. Informācija tāpat cirkulēja arī otrā virzienā- Galvenā pārvalde saņēma pārskatus un ziņojumus tieši no visām TP iestādēm.

Aparāts TP tika pieskaņots vācu civilpārvaldes struktūrai, piemēram, tika izveidots apgabala priekšnieka amats, kam statūti nekādus uzdevumus neparedzēja, un praksē apgabalu priekšnieki aprobežojās ar TP darba idejisku vadību savā rezidencē. Arī lauku apriņķis ar dažiem izņēmumiem savos uzdevumos administratīvā ziņā aprobežojās ar iecirkņu priekšnieku

¹⁰⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l (Saimniecības un finanšu jautājumi), 94.lp.

TP darba veikšanai pastāvošās sekcijas: līdzekļu sagādes; pabalstu sagatavošanas un sadalīšanas, ēdināšanas, mātes un bērna aizgādniecības sekcija; tautas veselības kopšanas un aizgādības iestāžu sekcija, žēlsirdīgo mūsu u.c. tautas veselības kopšanas darbinieku sagatavošanas sekcija; juridisku padomu došanas; Propagandas sekcija; reģistrācijas un izziņu sekcija, kā arī revīzijas sekcija, kas tieši padota organizācijas TP priekšniekam.

¹⁰⁸ Turpat, 94.lp.

¹⁰⁹ Turpat, 94.lp.

iecelšanu, talcinieku apstiprināšanu, grāmatvedību un norēķināšanos ar iecirkņiem. Aprinķu pienākumi bija izplānot TP darbu, izveidojot darbības programmu, noorganizēt TP aparātu, to vadīt, koordinēt un kontrolēt iecirkņu darbību.¹¹⁰ Bez tam aprinķis gādāja par TP mērķu un darba propagandu vietējā presē.

Iecirkņi tika dēvēti par TP "darba šūnām" jeb TP darbības praktiskie realizētāji un veicēji. Iecirkņi veica talcinieku uzņemšanu, biedru naudas iekasēšanu, rīkoja ziedojumu vākšanas akcijas, sarīkojumus, pārzināja līdzekļu sagādi, sabiedriskās aizgādības un veselības kopšanas lietas, iecirkņu uzraudzībā bija citu TP citu uzdevumu veikšana, darbvedība, grāmatvedība un norēķināšanās.¹¹¹

Rajons bija mazākais loceklis TP organizāciju ķēdē, izņemot Rīgu. Rajona kompetencē bija talcinieku vervēšana, biedru maksas iekasēšana, ziedojumu vākšana, iecirkņu sarīkojumu sekmēšana un atbalstāmo apzināšana.¹¹²

Izveidojot stabilu pārvaldes sistēmu, vieglāk bija realizēt statūtos izvirzīto mērķi un uzdevumus, proti, - *'ar darbiem un labiem padomiem palīdzēt tautas locekļiem, kas boļševiku rīcības vai kara darbības dēļ nonākuši trūkumā, un palīdzības darbs izpaustos trūkumcietēju apgādē ar uzturvielām, apģērbu, apaviem, veļu, piemērotiem dzīvokļiem u.c. pirmās nepieciešamības priekšmetiem. Palīdzības darbs izpaustos arī tautas veselības kopšanas darbinieku sagatavošanā, slimu kopšanā un ārstēšanā, bērnu aizgādniecību kārtošanā, padomu sniegšanā mātēm un palīdzības sniegšanā kara invalīdiem. Bez tam TP dibina darba kopas siltu apģērbu un dāvanu sagatavošanu karavīriem, kas cīnās pret lieliniekiem'*.¹¹³

Mērķis, ko TP izvirzīja, bija pārdrošs, ja palīdzības darbs tiktu uzsākts bez resursiem, personāla, taču šajā situācijā tā nebija, jo TP paredzēja savu darbību balstīt uz LSK materiālajiem un finansiālajiem resursiem, cilvēku pieredzes.

¹¹⁰ LVA, 2176.f. (Ādolfš Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 6.lp.

¹¹¹ Turpat, 7.lp.

¹¹² Turpat, 7.lp.

¹¹³ LVVA P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 2.l. (Tautas Palīdzības statūti), 2.lp.

2.1. Tautas Palīdzības pārņemtās Latvijas Sarkanā Krusta iestādes

Kaut arī TP veidošanās bija vācu varas iespaidota, apvienojot neatkarības laika organizācijas, vadībā palika iesaistīti darbinieki, kas savu nacionālo nostāju paturēja pie sevis, tādejādi neradīja bažas vācu ģenerālkomisariātam. No Latvijas Sarkanā Krusta tādi bija ilggadīgais vicepriekšsēdis Spricis Paegle, bijušais ģenerālsekretārs Jānis Akmens un Aleksandrs Gārša, no Latvijas Bērnu palīdzības savienības tās priekšsēdis prof. Dr.Kārlis Kundziņš, no Latvijas Bērnu draugu biedrības Edvarts Paegle, no Veselības veicināšanas biedrības Elza Klaustiņa un izcili latviešu ārsti, turklāt E. Klaustiņa bija darbojusies arī Sieviešu palīdzības korpusā, no Rīgas labdarības biedrības Armīns Rūsis.¹¹⁴ Bez inkorporēto biedrību un organizāciju vadošajām personām TP pārvalde nodarbināja Latvijas armijas profesionālos virsniekus,- vienu pulkvedi, trīs pulkvežus- leitnantus, divus kapteiņus, divus virsleitnantus, vienu leitnantu un četrus administratīvus virsniekus, bet TP priekšgalā atradās divi ģenerāļi- jau minētais O.Dankers un Pēteris Skrapce.¹¹⁵

Lai arī visas iepriekšminētās personas bija sabiedrībā zināmas, tomēr sabiedrībā daudz pamanāmāka latviešu esamība TP personāla sastāvā bija tieši veselības punktu, slimnīcu u.c. iestāžu darbaspēkā.

Līdz ar TP nodibināšanu, tika aktualizēts jautājums par ietverto biedrību un organizāciju nekustamo īpašumu, un, pamatojoties uz ģenerālkomisāra Rīgā 1941.gada 30.oktobra lēmumu un resoru vadītāju apspriedēm, TP ar 1942.gada 1.janvāri pārņēma LSK un veselības veicināšanas slimnīcas, sanatorijas un veselības kopšanas punktus. Sākotnēji gan TP bija iespēja pārņemt tikai veselības kopšanas punktus (sk. 1. pielikumu),¹¹⁶ nepārņemtas palika LSK un Veselības Veicināšanas biedrības ārstniecības iestādes, jo lēmumu izpildei bija radušies šķēršļi.¹¹⁷

Ievērojot iestāžu pāriešanu pie jauna īpašnieka, tika lūgts dot rīkojumu uzskaitīto slimnīcu un sanatoriju vadītājiem uzteikt dienestu visam iestādes personālam ar 1941.gada 16.decembri. TP paralēli deva rīkojumu paturēt darbā arī turpmāk nepieciešamo līdzšinējo

¹¹⁴ LVVA, P-1015..f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l (Saimniecības un finanšu jautājumi) ,75.lp.

¹¹⁵ LVVA, P-1015. f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 125.l (Tautas palīdzības apkārtraksti), 231.lp.

¹¹⁶ LVVA, 4712.f.(Latvijas Sarkanais Krusts), 2.apr., 884.l.(Sarakste par veselības kopšanas darba popularizēšanu, darbvedības noformēšanu, saimnieciskiem jautājumiem), 9.lp.

¹¹⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 125.l. (Tautas palīdzības apkārtraksti), 89.lp.

personālu, saskaņā ar iestādes darbības paredzējumu 1942.gada janvāra un februāra mēnešiem,¹¹⁸ tādejādi tika saglabāts LSK personāls arī punktos un slimnīcās. Iekšējā sarakstē starp priekšniekiem lasāms, ka šāds lēmums pieņemts pragmatisku iemeslu dēļ,- personāla izvēle attiecīgajos apstākļos ir neliela, par spīti atziņai, ka ne visi darbinieki spēj piemēroties laikmeta garam.¹¹⁹

Veselības kopšanas punkti

Vieni no daudzskaitlīgākajām iestādēm kā LSK, tā TP laikā ir bijuši veselības kopšanas punkti. Tā kā TP rīcības brīvība sākotnēji bija tikai pār veselības kopšanas punktiem, TP uzsāka punktu darbības atjaunošanu, paturot to agrākās darbības uzdevumus un rāmjus, bet arī pieskaņojot to darbību aktuālām ārkārtēju apstākļu radītām dzīves prasībām.¹²⁰ Pārņemšana notika pakāpeniski, atverot arī jaunus punktus. Līdz 1942.gada 1.aprīlim bija pārņemti 84 punkti, pārējo 22 punktu pārņemšana vēl kavējās, -daudzos punktos darbību varēja uzsākt tikai gada vidū vai pat otrajā pusē, ar ko izskaidrojams tas, ka punktu darbība 1942.gadā vēl nenasniedza pirmskara apmērus un trūka pietiekami sagatavotu medicīnisko personu.¹²¹ Lai nodrošinātu pārņemto punktu produktivitāti, Galvenā pārvalde sākot ar 1942. gadu līdz pat 1945.gada 28.aprīlim rīkoja inspekcijas braucienus, kuros varēja novērot situāciju visā Latvijas teritorijā,- piemēram, Liepājas, Bauskas pilsētas un lauku apriņķī; inspicējot Ventspils un Talsu pilsētas un lauku apriņķu, Ainažu, Limbažu, Cēsu pilsētas apriņķu darbību, Rēzeknes, Abrenes, Daugavpils pilsētas u.c. TP iecirkņu un apriņķu, priekšnieku darbību. Likumsakarīgi, ka visvairāk revīziju noticis Zemgales un Kurzemes reģionā, un interesanti, ka nekur arhīva materiālos neparādās dokumenti par revīzijām Rīgā.

Analizējot arhīva revīziju materiālus, nākas secināt, ka katrā punktā situācija ir dažāda, to iespaido dažādi faktori,- gan ģeogrāfiskais novietojums, apriņķu vēsture, cilvēku attieksme utt.

Bez iepriekšminētajiem faktoriem, nepārprotamu norādījumu sniedza pārbaudes rezultāti Ventspils apriņķī, kur paši TP darbinieki lūdza pēc sakopotas informācijas rokasgrāmatas veidā,¹²² kas arī tika izsūtītas, pamatojoties uz 1942.gada budžeta projektu.¹²³

¹¹⁸ LVVA, 4712.f.(Latvijas Sarkanais Krusts), 2.apr, 884.l.(Sarakste par veselības kopšanas darba popularizēšanu, darbvedības noformēšanu, saimnieciskiem jautājumiem), 9.lp.

¹¹⁹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 125.l (Tautas palīdzības apkārtraksti), 235.lp.

¹²⁰ LVVA, P-1015.f. (tautas Palīdzība), 2.apr., 2.l.(Tautas Palīdzības statūti), 9.lp.

¹²¹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l. (Saimniecības un finanšu jautājumi), 95.lp. Kursus beidza 188 cilvēki,-161 sieviete un 27 vīrieši.

¹²²Turpat, 54.lp.

¹²³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.79.l.(Tautas Palīdzības budžeti un štatu saraksti (1942-1943)), 15.lp.

Ar to arī izskaidrojams mazais talcinieku skaits visos TP apriņķos, jo darbiniekiem nebija sapratnes, kā piesaistīt cilvēkus, kā virzīt punktu darbību. Dobelē veselības kopšanas punktā TP bija jātiek galā ar cilvēciskā faktora problēmām, kad punkta māšai radās nesaskaņas ar bērnu mātēm, sabiedrības darbiniekiem, kas tādejādi traucēja darba ritmu un samazināja apmeklējumu skaitu.¹²⁴ Tomēr, par spīti šķēršļiem, paši veselības kopšanas punkti atradās labā stāvoklī, un to apmeklētāju skaits pieņemšanas dienās svārstījās no 20 līdz 30 personām. Ventspils apriņķī TP darbinieki izrādīja iniciatīvu sagatavot telpas un atvērt vēl divus veselības kopšanas punktus attālākos apriņķa centros,¹²⁵ tam lūdzot TP Galvenās pārvaldes atbalstu.

1943.gadu TP uzsāka ar savu galveno funkciju nostiprināšanu, jo pieprasījumi pēc palīdzības auga ar katru dienu, tāpēc TP turpināja veselības kopšanas punktu atvēršanu, palielinot kvalificētu darbinieku skaitu tajos, un 1943.gadā uzturot 98 veselības kopšanas punktus un 8 palīgpunktus.¹²⁶ Katru punktu vadīja ārsts, kas bija speciālists bērnu slimībās, un tajā pastāvīgi darbojās žēlsirdīgā māsa.

TP veselības punktu uzturēšanā turpināja kārtību, ko savulaik izveidoja LSK. Sadarbībā ar vietējām pašvaldībām, TP sadalīja pienākumus, - pašvaldība gādāja par telpām, apkuri, apgaismojumu un uzkopšanu, bet TP vietējie orgāni izkārtēja personāla atalgošanu un kancelejas izdevumus. Par medikamentus rūpējas TP. Lai arī organizācija paredzēja, ka veselības aprūpe ir bezmaksas, tika nolemts, ka personāla algu u.c. izdevumu segšanai tomēr tiks ņemta neliela maksa no punktu maksāspējīgiem apmeklētājiem par kalnu saules seansi, potēm uz zobārstniecības pakalpojumiem.¹²⁷

Visu TP darbības laiku no Galvenās noliktavas Rīgā nāca paziņojumi, lai veselības punktu vadītāji medikamentu izrakstīšanas laikā ievērotu "vislielāko taupību", jo medikamenti bija ierobežotā daudzumā un kara apstākļos izredzes krājumus papildināt bija mazas.¹²⁸ Tomēr ne tikai no centra nāca paziņojumi par nepieciešamo lietu trūkumu, - bieži ziņas cirkulēja arī pretējā virzienā, piemēram, Cēsu apriņķis 1943.gada martā ziņoja par sakņu un dārzāju

¹²⁴ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 53.l. (Medmāsu ziņojumi par Tautas Palīdzības veselības punktiem), 51.lp.

¹²⁵ Turpat, 54.lp.

¹²⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l. (Saimniecības un finanšu jautājumi), 95.lp.

¹²⁷ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 2.lieta.(Tautas Palīdzības statūti), 9.lp.

Tika paredzēts, ja ar ieņēmumiem nepietiks punktu izdevumu segšanai, tad iztrūkums ņemams no TP vietējiem līdzekļiem vai izprasāms no centra

¹²⁸ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 4.l. (Apkārtraksti), 20.lp.

iztrūkumu, kas liedza apgādāt trūkcietējus Rīgā, un tika ieteikts nepieciešamo pārtiku iegūt ziedojot.¹²⁹

Tomēr, par spīti trūcumam, 1943.gadā veselības punktu kopumā apmeklēja vairāk kā 85 tūkstoši bērnu un tikpat lielā skaitā veiktas māju vizītes.¹³⁰

1944.gada sākumā pilsētās un laukos darbojās 112 veselības punkti,¹³¹ kas 15 km rādiusā bija izvietoti visā Latvijas teritorijā, un kuru uzmanības centrā bija rūpes par bērnu veselību,- 94% no apmeklētājiem bija bērni, bet pārējos 6% sastādīja topošās mātes un mātes ar zīdaiņiem.¹³²

Šis punktu skaits TP darbības laikā bija lielākais, jo ar padomju karaspēka ienākšanu 1944.gada jūlijā Latvijas teritorijā un frontes līnijai aizvien virzoties uz rietumiem, darbību pārtrauca aizvien lielāks skaits TP iestāžu. Līdz 1944.gada augustam padomju karaspēks bija ieņēmis visu Latgali, - septembra vidū- nostiprinājies līnijā, kas šķērsoja lielu daļu Vidzemes un Zemgales.¹³³ Lielākā daļa veselības kopšanas punktu savu darbību pārtrauca 16.oktobrī. Vairums no tiem tika atstāti likteņa ziņā, uz laiku nokļūstot ar inventāru un medikamentiem vācu karaspēka ziņā,¹³⁴ daži punkti tika evakuēti uz drošākām saimniecībām, ko vēlāk ar mantām ieņēmis padomju karaspēks.¹³⁵

1945.gadā veselības punkti darbojās vairs tikai Kurzemē un to darbība tika uzstādīta atbilstoši esošajiem apstākļiem, proti, bēgļu aprūpei, kas aplūkota darba 3.nodaļā. Kopumā 1945.gada 10.februārī Kurzemē darbojās astoņi veselības kopšanas punkti. Prioritāte bija TP velšu piešķiršana bērniem, ārstiem, māsām un sabiedriskiem darbiniekiem,¹³⁶ spītējot visapkārt valdošajam postam un bezcerībai. Daži no šiem punktiem, šķiet, bija pat pārāk optimistiski,- kā likās, nelasīja avīzes un nenojauta, ka nedaudz vairāk kā pēc nedēļas darbība kā TP iecirknim būs jāpārtrauc. Tāds, piemēram, bija Sakas iecirknis, kā darbība bija kļuvusi aktīvāka un Sakas

¹²⁹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 2.l. (Tautas Palīdzības priekšnieku norādījumi darba organizācijas jautājumos), 7.lp.

¹³⁰ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 132.l. (Sarakste ar Tautas Palīdzības apriņķu priekšniekiem kadru jautājumos), 221.lp.

¹³¹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Pārskats par Tautas Palīdzības darbu Kurzemē. Koppārskati), 7.lp.

¹³² LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr.,83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 16.lp.

¹³³ Blejere, D., Butulis, I, Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvija otrajā pasaules karā (1939-1945)* Rīga: Jumava, 2008. 403.lpp.

¹³⁴ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 140.lp.

¹³⁵ Turpat, 123.lp.

¹³⁶ Turpat, 60.lp.

draudzes mācītājs Roberts Pureniņš bija paredzējis darbu vēl vairāk aktivizēt, pieaicinot vietējos sabiedriskos darbiniekus. Joprojām punkts trūcīgākās un daudzbērnu ģimenes atbalstīja ar ikmēneša vai vienreizējiem pabalstiem. Tika iecerēts atjaunot arī veselības kopšanas punktu, taču inventārs atradās vācu slimnīcā un neērti bija uzsākt sarunas par inventāra atdošanu.¹³⁷ Bija punkti, kas līdzīgi kā Sakas iecirknī darbību bija pārtraukuši, taču rūpes par bērnu veselību turpināja uzņemties TP ārsti, pieņemot apmeklētājus mājās.¹³⁸

Slimnīcas

Līdzīgi kā veselības kopšanas punktiem, kas bija viens no TP pēctecības piemēriem, tāpat klājās arī slimnīcām. Līdz TP statūtu apstiprināšanai slimnīcas turpināja darbību, neskatoties uz režīmu maiņām, kas bija nesis savu postu. Rēzeknes slimnīca bija vienu no cietušākajām, jo tā tika evakuēta no hospitāļa aizsardzības daļām un slimnīcā iekārtojās vācu "Feld- Lazarett" un "Kriegs Lazarett",¹³⁹ atšķirībā no Smiltenes slimnīcas, kuras direktors ziņoja LSK pārvaldei, ka slimnīca maz cietusi padomju okupācijas laikā, izņemot to, ka aizvests sanitārais auto, nestuves un daži citi sīkumi.¹⁴⁰ Par nesavtīgu darbu sabiedrības labā rūpējās Jelgavas slimnīcas darbinieki, ziedojot karā cietušo ģimeņu pabalstam 1879 rubļus, kas tika atstāti slimnīcas rīcībā.¹⁴¹

Problēmas radās ar iepriekšminēto iestāžu pārņemšanu pēc TP statūtu apstiprināšanas, jo sākotnēji ar 1942.gada 1.janvāri pārņemti tika tikai veselības kopšanas punkti, jo vācu okupācijas vara pretojās nodot visus īpašumus TP. Kā raksta Šilde Ā.- tikai ar pūlēm 1942.gada rudenī pārņemtas tika 16 LSK un 6 Veselības veicināšanas biedrības ēkas.¹⁴² Iemesli, kāpēc šo iestāžu pārņemšana bija sarežģītāka, ir vairāki, un viens no tiem ir 1942.gada 13.februārī taksācijas komisijas¹⁴³ novērtējums pārņemamajām iestādēm (sk.2. pielikumu),¹⁴⁴ kas novērtēja iestādes

¹³⁷ LVVA,P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 4.l. (Apkārtraksti), 150.lp.

¹³⁸ Turpat, 150.lp.

¹³⁹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 51.l. (Darbinieku ziņojumi par punktu darbību), 15.lp.

¹⁴⁰ Turpat, 13.lp.

¹⁴¹ Turpat, 45.lp.

¹⁴² LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 15.lp.

¹⁴³ Komisija sastāvēja no TP priekšnieka vietnieka Sp.Paegles, darba vadītāja P.Skrapces un A.Klinklāva

¹⁴⁴ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 19.l. (Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 7.-8.lp.

gandrīz sešu miljonu reihsmarku vērtībā. Atlikušās iestādes tika pārņemtas vien ar 1943.gada 1.jūliju.¹⁴⁵

Pēc 22 iestāžu reālās pārņemšanas tika izstrādāts lēts slimnieku aprūpes tarifs, kas ļāva TP sabiedrības acīs iegūt uzticību. Šāda sabiedrībai draudzīga pieeja tika dibināta LSK laikā, un veikta arī ar aptieku palīdzību.

Aptiekas

Slimnīcas bez aptiekām nebija iedomājamas ne LSK, ne TP laikā, tāpēc organizācijas šīm iestādēm pievērsa īpašu uzmanību.

LSK aptiekas tika iegūtas, iekārtotas un uzturētas no LSK līdzekļiem,- ziedotām, sabiedrības savāktām summām, un LSK aptiekas tika uzturētas ne peļņas nolūkos, bet, lai dotu tautai labus un pilnvērtīgus medikamentus.

Padomju laikā šīs aptiekas tika vienkārši pārņemtas, netika nacionalizētas, lai arī rīkojumu par privāto aptieku nacionalizāciju izsludināja 1940.gada 29.oktobrī ‘Ziņotāja’ 51.numurā. LSK aptiekas tika pārņemtas tikai faktiski, tālāka jautājuma izskatīšana bija atlikta un līdz nacistiskās Vācijas okupācijai tā arī netika atrisināta. Lai gan 1941.gada jūlijā LSK Smiltenē priekšnieks lūdza Galvenajai valdei nodot atpakaļ īpašumā LSK aptieku, kas ļautu uzturēt slimnīcu un mazturīgos,¹⁴⁶ šīs aptiekas automātiski pārņēma darbību atjaunojušā Farmācijas pārvalde.¹⁴⁷ Interesanti, ka arhīva materiālos jau ar 1941.gada 5.jūliju kā TP galvenās aptiekas farmaceits ir norādīts kāds Gebels,¹⁴⁸ lai gan TP tika izveidota tikai pēc četriem mēnešiem.

Galvenās aptiekas krājumi bija radušies savākšanas ceļā, un tām nonākot TP, krājumu faktiskais skaits, kā pašu aptieku skaits nav ticis dokumentēts.¹⁴⁹ Tā kā sanatoriju, slimnīcu, veselības punktu pieprasījums pēc medikamentiem bija liels, viens no problēmas risinājumiem bija sazināšanās ar Starptautisko Sarkano Krustu Ženēvā par iztrūkstošo medikamentu sagādi. Pēc Ādolfa Šildes rakstītā nākas secināt, ka bijuši divi sūtījumi- 1942. un 1943.gadā,¹⁵⁰ kas

¹⁴⁵ LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 18.lp.

¹⁴⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 51.l. (Darbinieku ziņojumi par punktu darbību), 13.lp.

¹⁴⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 125.l. (Tautas palīdzības apkārtraksti), 109.lp.

¹⁴⁸ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 134.lp.

¹⁴⁹ Turpat, 134.lp.

¹⁵⁰ LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 16.lp.

ievērojami papildināja medikamentu krājumu un ļāva īstenoties TP plānam par pilnvērtīgu sabiedrības veselības ārstēšanu. Lai medikamenti tiktu izlietoti pareiziem mērķiem, bija nepieciešams kvalificēts personāls, kas, kā norāda TP, tās dibināšanas laikā bija nepietiekams. Medicīniskā palīgpersonāla sagatavošanai pie frontes un aizmugures lazaretēm un slimnīcām TP rīkoja trīs mēnešu mācīto sanitāru kursus. 1942.gadā šādus kursus kārtoja 8 grupās: četrus Rīgā, divus Jelgavā, pa vienam Tukumā un Liepājā.¹⁵¹ Ar laiku kursi tika papildināti ar priekšlasījumiem un praktiskām apmācībām dezinfekcijas un atušošanas jautājumos, lai sagādātu nepieciešamos darbiniekus attiecīgām iestādēm.

Bez tam vasarās TP sarīkoja trīs mēnešu māsu-veselības kopēju (~50 dalībni.) specializēšanās kursus, kas varēja aizpildīt tukšās vakances veselības kopšanas punktu personāla sastāvā, tā atjaunojot regulāru darbību punktos. Pie TP slimnīcām līdz 1944.gada rudenim Rīgā un Jelgavā pastāvēja māsu skolas ar trīsgadīgu mācību kursu.¹⁵²

1922.gadā nodibinātā Māsu Savienība,¹⁵³ kas atradās zem LSK protektorāta, tāpat tika iekļauta TP un izstrādāti atbilstoši statūti.¹⁵⁴ Apvienībā par biedriem skaitījās visas diplomētās māsas un paraugmāsas, kas beigušas sanitāros kursus. Māsu Savienības uzdevumi bija rūpēties par māsu darba apstākļu kārtošanu, māsu izglītības līmeņa uzturēšanu un izveidošanu, apgādi ar darba apģērbiem utt. 1943.gada 1.janvārī Savienībā bija apvienotas 665 māsas, 40 palīgmāsas un 200 kara laika palīgmāsas.¹⁵⁵

Ortopēdijas darbnīca

Ortopēdijas darbnīca ar tai piederošo galdniecības darbnīcu un remontu nodaļu, kas nodibinātas vēlāk, izveidota 1920.gadā,¹⁵⁶ LSK apzinot iedzīvotājus ar sakropļotiem vai ievainotiem locekļiem. Darbība netika apturēta arī LPSR SK un TP laikā, un darbnīca savu ziedu laiku piedzīvoja TP darbības periodā, kļūdamā par lielāko tādas veida darbnīcu Latvijas teritorijā.

TP darbnīcas telpas atradās pie bijušās LSK Rīgas slimnīcas un tās prioritātes kara laikā bija protēžu izgatavošana ievainotiem vācu un latviešu karavīriem, lai gan blakus darbnīcas

¹⁵¹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l. (Saimniecības un finanšu jautājumi), 95.lp.

Kursus beidza 188 cilvēki,-161 sieviete un 27 vīrieši.

¹⁵² LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 17.lp.

¹⁵³ *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados*. Rīga: Golts un Jurjans, 1928. 472.lpp.

¹⁵⁴ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 126.l. (Apkārtraksti, Māsu Savienības statūti), 174.lp.

¹⁵⁵ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l.(Tautas Palīdzības raksti), 96.lp.

¹⁵⁶ Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga: Smaile, 2001. 12.lpp.

nodarbojās ar operāciju istabu instrumentāriju, zobārstniecības lampu, krēslu, nestuvju u.c. priekšmetu izgatavošanu.¹⁵⁷ Ar 1944.gadu lielākā skaitā ienāca pasūtījumi no vācu karavīriem, kas lika valdošajam režīmam atzīt, ka ortopēdista amats ir saglabājams,- 1944.gada pavasarī ar TP darbnīcu darbu iepazīnās arī SS ģenerālis Frīdrihs Jekelns un izteica atzinību, kas noveda pie Latviešu pašpārvaldes ģenerāldirektoru padomes lēmuma TP ortopēdijas nodaļas amatniekus-speciālistus atbrīvojot no iesaukšanas SS latviešu leģionā.¹⁵⁸

LSK iestādes ar tajās strādājošo personālu bija pamats, kas ļāva TP uzsākt uzdevumu izpildi, tādejādi uzskatāmi parādot TP saistību ar LSK. Savas darbības laikā TP izvērta šo iestāžu darbību vēl plašākā mērogā, kā tās funkcionēja starpkaru un pirmās padomju okupācijas laikā.

2.2. Tautas Palīdzības finanses

TP uzdevumu izpilde nebija iespējama bez finansiālo līdzekļu palīdzības, kas paredzēja pabalstu izsniegšanu, bezmaksas ārstniecību, personāla algu izmaksas, TP iestāžu uzturēšanu un daudzas citas vajadzības. Peļņas ieguvē lielākoties pārņēma LSK metodes, kas bija pārbaudītas praksē un izpelnījušās sabiedrības uzticību.

Ieņēmumiem, kā ierasts, budžeta plānos ir mazāk iedalījumu, kā izdevumu ailē, un tā tas bija arī TP budžeta plānos.¹⁵⁹ TP peļņu ieguva, nomājot astoņus nekustamos īpašumus Rīgā un īpašumus laukos. Tāpat konkrētu ienākumu daudzumu TP paredzēja no Rīgas veselības paraugpunkta, kas atradās pie LSK slimnīcas. TP uzkrājumā atradās naudas līdzekļi, kas bija saglabājušies no LSK,- Galvenās noliktavas atlikums un TP uzkrātie līdzekļi,¹⁶⁰ kas tuvāk netika norādīti.

LSK darbības laikā līdzekļi tika iegūti no spēļu un skatu karšu izlaišanas, ko turpināja arī TP. Konkrētas naudas summas TP kasē ienāca no dzelzceļa biļešu un sērkokociņu piemaksām, kas bija par labu TP. Tomēr viens no raksturīgākajiem TP ienākumu ievākšanas paņēmieniem bija sarīkojumu rīkošana un ziedojumu akciju sarīkošana.

¹⁵⁷ *Apskats. LSK žurnāls.* Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1939, Nr.34, 16.lpp.

¹⁵⁸ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 132.l. (Sarakste ar Tautas Palīdzības apriņķu priekšniekiem kadru jautājumos), 229.lp.

¹⁵⁹ LVVA, P-1015. f.(Tautas Palīdzība), 2.apr.,79.l.(Tautas Palīdzības budžeti un štatu saraksti (1942-1943)), 18.lp.

¹⁶⁰ Turpat, 13.lp.

Ziedojumu vākšanas paņēmieni bija dažādi. Tos vāca ar listēm, bundžinām. TP visiem apriņķiem, iecirkņiem piesūtīja instrukcijas ziedojumu vākšanā, norādot, ka atļauju ziedojumu vākšanai ar ģenerālkomisāra piekrišanu dod Tautas Palīdzības priekšnieks, un rīkot ziedojumu vākšanu bez TP priekšnieka rakstiskas atļaujas bija aizliegts. Tas neattiecās uz iedzīvotāju, iestāžu un uzņēmumu brīvprātīgiem ziedojumiem naudā, mantās vai produktos, kas nonāca TP starp ziedojumu vākšanas akcijām.¹⁶¹

Ziedojumu vākšanas apjoms bija atkarīgs arī no TP talcinieku, organizācijas darba veicinātāju,¹⁶² skaita,- jo vairāk ziedojumu vācēju, jo vairāk iespēju apmeklēt potenciālos ziedotājus. Tāpēc katrā TP punktā uzmanību pievērta talcinieku vervēšanai, un revīziju materiālos vērojamas raizes par atsevišķiem punktiem, kuros šo talcinieku skaits bija mazs un neauga.¹⁶³ Gan izsūtītas apkārtrakstos,¹⁶⁴ gan laikrakstos¹⁶⁵ tika ievietotas instrukcijas TP talcinieku uzņemšanai, kur galvenais nosacījums bija vecums (no 18 gadiem) un pilnīga lojalitāte TP. Bez tam katrs talcinieks iemaksāja nelielu biedra naudu, kas TP darbības apstākļos bija nozīmīgs ieguldījums.

Ziedojumu vākšanas akciju datumi pārsvarā tika paziņoti laikrakstos, lai sabiedrība būtu gatava sagaidīt TP talciniekus ‘ar latviešu sirsnību un laipnību’, lai katrs piedalītos kopējā palīdzības darbā.¹⁶⁶ Bieži vien ziedojumu vākšanas akcijas ievadīja kāds pasākums. Piemēram, Rīgas pilsētas pirmais rajons 1943.gada pavasarī rīkoja muzikālu svētvakaru Pestītāja baznīcā,¹⁶⁷ iesākot nedēļu garu ziedojumu vākšanas akciju. Pasākumi ne tikai ievadīja akcijas, bet TP rīkotie sarīkojumi bija arī veids, kas piesaistīja sabiedrību. Koru un sabiedrībā pazīstamu dziedoņu uzstāšanās, teātra izrādes bija plaši apmeklētas, tā papildinot TP ienākumus.

Bez iepriekšminētā kā visienesīgākā bija Loterijas nodaļas darbība (sk. 3.pielikumu). Tā LSK laikā tika uzsākta kopš 1921.gada augusta, kad sabiedrībai piedāvāja piedalīties pirmās

¹⁶¹ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 10.l. (Instrukcijas), 1.lp.

¹⁶² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 125.l. (Tautas palīdzības apkārtraksti), 27.lp.

TP statūtos tika norādīts, ka TP locekļiem bija jāiemaksā biedra nauda, bet Galvenās valdes instrukcijās par talcinieku uzņemšanu, tika noteikts, ka talciniekiem jāmaksā biedra nauda. Balstoties uz šiem faktiem, nākas secināt, ka TP darbinieki ir talcinieki.

¹⁶³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 54.l. (Tautas Palīdzības Galvenā pārvaldes revīzijas un izziņas), 1.lp.

¹⁶⁴LVVA, P-1015. f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 125.l. (Tautas palīdzības apkārtraksti), 27.lp.

¹⁶⁵ [b.a.] Instrukcija Talcinieku uzņemšanai Tautas Palīdzībā *Jēkabpils Vēstnesis*, 1941, 27.novembris, 3.lpp.

¹⁶⁶ Dankers, O. Tautieši un Tautietes! *Jēkabpils Vēstnesis*, 1941, 20.novembris, 1.lpp.

¹⁶⁷ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 20.l.(Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķiem), 51.lp.

klases loterijā, un līdz 1938.gadam bija notikusi 41 klašu loterija ar 161 izlozi.¹⁶⁸ Lielais daudzums izložu uzskatāmi demonstrēja, ka šāds peļņas gūšanas paņēmiens jāpiekopj arī TP. Arhīva materiālos parādās Ā.Šildes dalīšanās pieredzē starp jauniešiem TP darbiniekiem, atzīstot, ka pieredze nebūtu atstājama novārtā, jo TP loterijās iespējami drīz būtu jāsasniez agrāko SK loteriju apgrozība.¹⁶⁹ TP naudas loteriju izloze kara dēļ tika pārtraukta 1944.gada ziemā, ar piebildi, ka vinnestu saraksti tiks izgatavoti tikai pēc loterijas darbības atjaunošanas.¹⁷⁰

Budžeta projektā bez minētajiem risinājumiem, kā iegūt līdzekļus, TP ieviesa arī jaunus. TP ienākumus guva no Mātes un bērna aizgādības sekcijas, no ‘‘Sievietes Darba’’ nozares, tāpat konkrētas naudas summas paredzētas no TP kalendāra izdošanas. Kā jauns resursu līdzeklis bija naudas spēļu automāti, kuru izvietošana visā Latvijas teritorijā TP sadarbojās ar Latvijas invalīdu kooperācijas savienību. Tika lemts ienākošo naudu dalīt līdzīgās daļās, 10% no tās piesūtot katrai nodaļai, kurās atradās šie automāti.¹⁷¹

Bez tam TP dažkārt ieguva līdzekļus, ko aiz sevis bija pametuši iedzīvotāji, kas ar padomju režīmu atstāja Latvijas teritoriju,- tā 1943.gada rudenī vairāki Zemgales apriņķi ieguva drēbes un mājturības mantas.¹⁷²

Šāda daļēji LSK, daļēji pašas TP izstrādāta līdzekļu iegūšanas sistēma nodrošināja resursus TP izvirzīto uzdevumu izpildei, taču galvenais darbs pēc līdzekļu savākšanas bija to saprātīga sadale, un TP Saimniecības un finanšu direkcijas rīcībā bija pilnvara piešķirt līdzekļus daudzajām sabiedrības un TP vajadzībām.

TP budžetu projektos pirmā sadaļa bija paredzēta darba algām, kas pienācās ārstiem, medmāsām un citiem TP darbiniekiem, kam TP bija pēc likuma bija paredzējusi noteiktu samaksu par darbu, bet apriņķu, iecirkņu priekšnieki savus TP darba pienākumus pildīja bez atlīdzības, kā goda amatu. Tāpat strādāja arī šo priekšnieku pastāvīgie līdzdarbinieki, kopskaitā aptuveni 3 000 personas, bet lielajās vākšanas akcijās u.c. plašākos pasākumos piedalījās vēl tūkstoši brīvprātīgo izpalīgu, kas galvenokārt bija skolu jaunatne.¹⁷³

¹⁶⁸ *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1939, Nr.34, 10.lpp.

¹⁶⁹ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 1.apr., 22.l.(Apriņķa priekšnieku norādījumi iecirkņu priekšniekiem par veicamajiem pasākumiem pretgaisa aizsardzībā), 3.lp.

LSK piekopa ložu pārdevēju apkalpošanu tiešā ceļā, bez starpniekiem, ko vēlējās mainīt atsevišķi TP darbinieki.

¹⁷⁰ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 72.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 5.lp.

¹⁷¹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 69.l.(Sarakste ar Tautas Palīdzības apriņķu priekšnieku un iestāžu vadītājiem finanšu jautājumos), 4.lp.

¹⁷² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība),1.apr., 100.l. (Sarakstes ar Tautas Palīdzības priekšnieku), 163.lp.

¹⁷³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l (Saimniecības un finanšu jautājumi) 94.lp.

Savas darbības nodrošināšanai līdzekļi tika piešķirti sakaru uzturēšanai (pasts, telegrāfs, tālruni, trīs brīvkartes tramvajos), kancelejas un saimniecības izdevumiem (grāmatām, sludinājumiem, rokasgrāmatu, oficiālās preses iegādei, malkai, remontiem utt.), transporta uzturēšanai, komandējuma un dienesta braucieniem, TP jaundibinātajām nozaru uzturēšanai utt.¹⁷⁴

Lielāko daļu izdevumu veidoja pabalsti (daudzbērnu ģimenēm, topošām un jaunām mātēm utt.) (sk. 4.pielikumu). 1943.gadā Galvenā pārvalde izsludināja noteikumus par veltēm bērniem, paredzot pirmajam bērnam ģimenē- RM 100 ,otram RM 110, trešajam- RM 125,bet ceturtajam bērnam un turpmākajiem paredzētas RM 150. Topošai mātei TP paredzēja RM 50,¹⁷⁵ tā savā veidā stimulējot demogrāfiskās situācijas izmaiņas. Turpinot līdzšinējo praksi, pabalstus maksāja ģimenes apgādniekam darba nespējas gadījumā līdz RM 50 mēnesī. Pieaugušajiem ģimenes locekļiem TP pabalstos paredzēja līdz RM 35 mēnesī, bērniem līdz RM 20. Vienreizējos pabalstos izsniedza lielākas summas, jo daudzkārt tika novērots, ka punktos izsniegtās summas bija niecīgas, kas nespēja nodrošinātu personas eksistenci.¹⁷⁶

Lai arī biežāk bija gadījumi, kad Galvenās pārvalde norādīja iecirkņiem pabalstu kārtību un atgādināja TP mērķi, bija gadījumi, kad šķita, ka kādam tas jāatgādina Galvenajai pārvaldei. Tā, piemēram, Rēzeknē, 1944.gada jūnija gaisa uzbrukumu dēļ pazuda iespēja rīkot sarīkojumus, lai rastu līdzekļus bombardēšanās cietušajiem iedzīvotājiem. No Rēzeknes nodaļas sekoja lūgums atbrīvot no 25% iemaksas Galvenajai pārvaldei,¹⁷⁷ kas bija jāveic katrai nodaļai, par labu cietušajiem iedzīvotājiem. Galvenā pārvalde Rēzeknes nodaļu no iemaksas neatbrīvoja, jo ienākumi no Rēzeknes pilsētas jau paredzēti budžeta projektā.¹⁷⁸

Šādas nepieciešamības pēc naudas pabalstiem bija visu TP darbības laiku, taču 1944.-1945.gadu mijā, 1945.gadā TP sāka pievērst uzmanību pabalstu izsniegšanai ne tikai bērniem u.c. pabalstu pieprasītājiem, bet arī sabiedriskajiem darbiniekiem, ārstiem, māsām, tā piesaistot cilvēkus pie punktiem un iztērējot naudu, kamēr tai vēl ir vērtība. Tiesa, vācu darba pārvalde

¹⁷⁴ LVVA, P-1015. f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 9.l.(Tautas Palīdzības budžeti un štatu saraksti (1942-1943)), 16.lp.

¹⁷⁵ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l (Saimniecības un finanšu jautājumi), 62.lp.

¹⁷⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība),2.apr. 54.l. (Tautas Palīdzības Galvenā pārvaldes revīzijas un izziņas), 36.lp.

¹⁷⁷ LVVA, P-1015. f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 69.l.(Sarakste ar Tautas Palīdzības apriņķu priekšnieku un iestāžu vadītājiem finanšu jautājumos), 107.lp.

¹⁷⁸ Turpat, 106.lp.

iestādes pārmeta, ka tiek sekmēta izvairīšanās no darba.¹⁷⁹ Kad nauda kļuva nevērtīga, jo pie frontes par naudu neko nevarēja dabūt,¹⁸⁰ vajadzības pēc pabalstiem izskanēja aizvien mazāk, TP laida apgrozībā visus materiālos līdzekļus, kasē un bankās uzkrājot ievērojamus finansiālos līdzekļus (sk. 5.pielikumu).

TP izveide bija pakāpeniska, un tā noritēja, LSK darbiniekiem, kas lielākoties bija TP turpmākie darbinieki, diskutējot ar vācu iestādēm par TP būtību. Organizācijai, kas sastāvēja no sešām biedrībām un organizācijām, nebija atļauts paust nacionālus uzskatus, kas to saistītu ar Latvijas valsti.

Padomju laikā likvidēto biedrību un organizāciju, arī LSK, nekustamo īpašumu vērtība bija mērāma miljonos, tāpēc to vēlējās gan bijušie LKS darbinieki, gan vācu iestādes. Pakāpeniski TP ieguva īpašumus, kas kalpoja kā placdarms plašākas darbības izvērsšanai un sabiedrībai norādīja uz LSK darbības pārņemšanu un turpināšanu.

Bez tam TP turpināja iegūt līdzekļus LSK tradīcijās un līdztekus izstrādājot nozares, kas TP kasē ienesa papildus ienākumus. Kā jauninājumi bija spēļu automātu izveidošana, kalendāru izdošana u. c. metodes. Iegūtie līdzekļi tika izlietoti darbinieku algās, TP un iestāžu darbības nodrošināšanai, propagandas darbam, bet visvairāk tērējot pabalstu izsniegšanai.

¹⁷⁹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,54.l. (Tautas Palīdzības Galvenā pārvaldes revīzijas un izziņas), 28.lp.

¹⁸⁰ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 15.l. (Tautas Palīdzības Galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 50.lp.

3. TAUTAS PALĪDZĪBAS JAUNIE DARBĪBAS VIRZIENI

3.1. Ideoloģija un propaganda

Organizāciju darbība ir atkarīga no daudziem elementiem,- kvalificēta personāla, pieredzes, materiāliem un finansiāliem līdzekļiem, taču vēl svarīgs darbības virzītājspēks ir labi organizēta propaganda. Propaganda ļauj iegūt piekritējus, kas stiprina struktūru, dod leģitimitāti turpināt izvērst darbību.

Propaganda, ko izvērsta TP, bija vērsta dažādos virzienos. Sākotnēji, lai uzsāktu darbību, tā sevi identificēja ar LSK, jo sabiedrība bija iepazinusi starpkaru perioda organizāciju, tā bija izpelņījusies tās uzticību. Tas TP bija izdevīgi ne tikai sabiedrības uzticības iegūšanai. Saistība ar LSK organizācijai nodrošināja tā nekustamos īpašumus, ko vēlējās iegūt arī vietējās vācu iestādes. Tiesa, Šilde Ā., daloties savās atmiņās raksta, ka vācu varas noteikums paredzēja tikai vienu labdarības organizāciju Latvijā, kas uzņemtos visas sabiedrības palīdzības darbu, ieskaitot LSK. Šo noteikumu nācās visiem pieņemt, tā glābjot visu organizāciju mantu- nekustamos īpašumus.¹⁸¹ Tomēr nākas secināt, ka vācu iestādes nemaz tik ļoti nevēlējās visas iestādes atdot TP. Ģenerālkomisāram O.Dreksleram nāca sava veida atgādinājums no TP priekšnieka par to, kas tas īsti ir iestādes, kuru pāriešana TP rokās tiek bremsēta. *‘Šīs iestādes savā laikā celtas un iekārtotas no sabiedrības līdzekļiem, kuri savākti no visas tautas, pa lielākai daļai ziedojumu ceļā. Sabiedrība arī vienmēr parādīja lielu interesi par šo iestāžu darbu. Tamdēļ sabiedrība ir nesaprašanā, kāpēc šīs iestādes netiek nodotas TP, kura aicināta turpināt augšminēto iestāžu darbu šajā nozarē. Tas atsaucas arī vispār uz TP palīdzības darbu, jo ziedotāji nereti aizrādījuši, ka šīs dziedniecības iestādes un to manta, kas iegūta no ziedotajiem līdzekļiem neatrodas sabiedrības apsaimniekošanā un pārmet, ka TP it kā neparāda pietiekamu rūpību par šiem īpašumiem un iestādēm. Agrāk LSK u.c. līdzīgu sabiedrisko organizāciju iestāžu nodošana TP atstātu ļoti pozitīvu iespaidu latviešu sabiedrībā un tautas visplašākajās aprindās. Līdz ar to būtu izlabots arī viens boļševiku režīma netaisns un nedabīgs izkārtojums’.*¹⁸² Kā jau tika rakstīts darba 2.nodaļā, TP iestādes ieguva pakāpeniski, pēdējās reāli pārņēmot tikai 1943.gadā.

¹⁸¹ LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 55.lp.

¹⁸² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 125.l. (Tautas palīdzības apkārtraksti), 89.lp.

Pēc laika TP savu viedokli pēctecības jautājumos mainīja, apkārtrakstos norādot un uzsverot, ka lai arī sabiedrība daļēji vērtē TP darbu kā to darītu LSK, tā aizmirst principiālo atšķirību organizāciju darbībā un uzdevumos,¹⁸³ kas padara organizācijas nesavienojamas.

Šis viedoklis pastāvēja līdz otrā pasaules kara beigām, taču vēlāk Ā.Šilde savās atmiņās TP atkal dēvēja par LKS pēcteci.¹⁸⁴

Sabiedrības attieksme pret TP patiesi bija tāda, kāda tā bija pret LSK, jo TP lielākoties bija pārņēmusi daudzas jomas, kas raksturoja LSK, tomēr pietiekoši daudz iedzīvotāju nevēlējās iesaistīties organizācijā, un iemesls bija pieredze padomju laikā,¹⁸⁵ citus atturēja neuzticība¹⁸⁶ vai atsevišķu punktu nemākulīgā propaganda.¹⁸⁷ Arī pati organizācija savā darbībā centās iesaistīt tikai tai vēlamās iedzīvotāju grupas,- piemēram, Rēzeknes lauku apriņķī trūcīgos un svešautiešus TP pat nebija mēģinājusi iesaistīt darbā.¹⁸⁸

TP savos rakstos pretojās apgalvojumiem, ka organizācija palīdzības darbā neatbalsta cittautiešus, īpaši krievus. TP norādīja četrus lauku un pilsētu apriņķos krievu tautības iedzīvotāju un TP talcinieku procentuālos rezultātu (sk.6.pielikumu), parādot krievu kūtrumu un neaktivitāti, paralēli informējot, ka krieviem piešķirto pabalstu summa procentuāli atbilst krievu iedzīvotāju procentam attiecīgajā apriņķī, kur dažos gadījumos pat ievērojami pārsniedz.¹⁸⁹

Tomēr arhīva materiālos atrodamas ziņas, kas liecina pretējo,- par krievu tautības iedzīvotāju diskreditēšanu. Piemēram, 1943.gada novembrī TP paziņoja, ka krievu tautības iedzīvotāji nesaņems TP atbalstu, sakarā ar ‘‘uzticības vietu ‘‘izveidošanu krievu tautības cilvēkiem.¹⁹⁰ 1943.gada novembris kopumā krievu tautības cilvēkiem bija nelabvēlīgs,- TP arhīva materiālos atrodamas ziņas par rīkojumu, kas aizliedza adoptēt ienācējus, kas pēc 1940.gada 17.jūnija pārcēlušies uz Latvijas ģenerālapgabalu, vai pirms 1940.gada 17.jūnija

¹⁸³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 125.l. (Tautas palīdzības apkārtraksti), 232.lp.

¹⁸⁴ LVA ,2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 16.lp.

¹⁸⁵ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par TP lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 137.lp.

¹⁸⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 4.l. (Apkārtraksti), 148.lp.

¹⁸⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 53.l. (Medmāsu ziņojumi par TP veselības punktiem), 40.lp.

¹⁸⁸ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 140.lp.

¹⁸⁹ LVVA, P-1015 f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 125.l (Tautas palīdzības apkārtraksti), 71.lp.

¹⁹⁰ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 65.l. (Tautas Palīdzības sarakste ar apriņķu priekšniekiem par saimnieciskiem jautājumiem), 317.lp.

uzturējušas Latvijā, bet nebija Latvijas pavalstnieki.¹⁹¹ Šāda iedzīvotāju dališana pēc tautībām atšķīra TP no LSK, jo LSK darbībā vadījās pēc septiņiem pamatprincipiem, taču TP šīs nostādnes bija svešas. LSK savā darbības laikā nešķiroja slimniekus pēc piederības, ārstēja visu tautību, sociālo slāņu pārstāvjus. Savos statūtos TP norādīja, ka priekšroka pabalstu izsniegšanā ir dodama ‘‘tautas dzīvajam spēkam’’, proti, bērniem, un savas pastāvēšanas laikā TP cīnījās, lai nekļūtu par labdarības iestādi. TP iebilda pret latviešu leģionāru ģimenes locekļu bezmaksas ārstēšanu, lūdzot Rūdolfam Bangerskim, latviešu SS leģiona ģenerālinšpektoram, segt ārstēšanās izdevumus.¹⁹² TP tāpat nepiekrīta apgādāt nespējniekus, uzskatot, ka sociāli apgādājamo atbalstīšana jāuzņemas pašvaldībām.¹⁹³

LSK savā darbībā bija neitrāla un neatkarīga organizācija, kas nepievienojās nevienam politiskam spēkam, taču TP atbalstīja nacistisko Vāciju dažādos veidos un sekoja tās paraugam propagandas darbā.

Lai arī 1941. gada 5. novembrī tika izdots rīkojums, kas noliedza jebkādas sarīkojumus par godu 18. novembrim, nākamajos gados nacistiskais okupācijas režīms bija pielaidīgāks un sāka spekulēt ar pašu aizliegtajiem simboliem.¹⁹⁴ Kā raksta Zellis Kaspars rakstā par nacionālsociālistiskās Vācijas propagandu okupētajā Latvijā 1942.–1943.gadā, režīms ļāva latviešu nacionālismu izmantot sev vēlamā virzienā, jo sliktāk klājās Vācijai, jo vairāk latvieši spēja paust savu nacionālismu.¹⁹⁵ TP rīkoja svinīgus aktus par godu 18.novembrim, tā rādot TP kā īstenu latviešu organizāciju. Atbilstoši nacistu propagandas iezīmēm, TP rīkoja pasākumus, kas lika sabiedrībai atgādināt par pastāvošās varas veikumu viņu labā. Šie pasākumi bija atceres dienas, 14.jūnijs tika pieminēts kā sēru diena, kad Latvijas karogi jāizkar pusmastā. Visās baznīcās tika rīkoti dievkalpojumi, kuri TP darbiniekiem bija jāapmeklē kuplā skaitā.¹⁹⁶

¹⁹¹ LVVA, P-69.f. (Ģenerālkomisārs Rīgā), 1.apr., 16.l. (Sarakstes ar Austrumu zemes valsts komisāru par iedzīvotāju piespiedu evakuāciju), 76.lp.

¹⁹² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 69.l.(Sarakste ar Tautas Palīdzības apriņķu priekšnieku un iestāžu vadītājiem finanšu jautājumos), 56.lp.

¹⁹³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 72.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 3. Lp.

¹⁹⁴ Zellis, K. Nacionālsociālistiskās Vācijas propaganda okupētajā Latvijā 1942.–1943.gadā. Grām: Ērglis, Dz.(sast.). *Okupētā Latvija (1940-1990)* (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 19.sēj.). Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. 223.lp.

¹⁹⁵ Zellis, K. Nacionālsociālistiskās Vācijas propaganda okupētajā Latvijā 1942.–1943.gadā. Grām: Ērglis, Dz.(sast.). *Okupētā Latvija (1940-1990)* (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 19.sēj.). Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. 224.lpp.

¹⁹⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 22.l.(Apriņķa priekšnieku norādījumi iecirkņu priekšniekiem par veicamajiem pasākumiem pretgaisa aizsardzībā), 1. lp.

Latvijas valsts karogs sabiedrībai bija kā vērsim ‘sarkanā lupata’. Uzsaukumos 1942.gada vasarā, lai latviešu karavīri dotos uz fronti, šķīta, ka viņi tiešām dodas cīnīties par Latvijas nākotni ne Ostlandi vai nacistiskās Vācijas labumu, un TP to izmantoja, uzsverot karavīru devumu sabiedrībai, liekot tai atmaksāt ar palīdzības darbu, ar konkrētu vilnas kilogramu ziedojumu.¹⁹⁷ Karogs tika izmantots kā simbols,- zem tā pulcējās visi, kas ir pret padomju varu. TP darbā karogs tika izmantots katru dienu, to TP darbinieks nēsāja ap roku, līdzīgi, kā to savā laikā darīja LSK (sk.7. pielikumu).

TP atbalstīja leģiona izveidi, kad 1943.gada sākumā, joprojām notiekot karam starp Vāciju un PSRS, Ādolfs Hitlers 23.janvārī¹⁹⁸ ‘atļāva un pavēlēja’ Heinriham Himleram izveidot Latviešu SS brīvprātīgo leģionu,¹⁹⁹ un pilsētās un pagastos darbojās pārbaudes komisijas, TP organizēja izpalīdzu dienestu no 2 līdz 5 personām.²⁰⁰

Lai rosinātu latviešu iestāšanos leģionā, tika pieļauts ‘latviskais vācu režīms’, par to liecina TP grāmatiņā 1943.gadā iespiestā Kronvaldu Ata atziņa par goda atdošanu latvietībai,²⁰¹ kas nacistiskā režīma laikā kalpoja kā propagandas līdzeklis .

Bez tam jau 1942.gada vasarā TP priekšnieka vietnieks S.Paegle izsūtīja apkārtrakstu, ka TP uzņēmusies brīvprātīgajiem frontē sagādāt siltu ziemas apģērbu, un šo ideju ierosinājusi tauta.²⁰² Tiesa, arhīva materiālos atrodamas arī ziņas, ka TP, pamatojoties uz statūtu 2.un 3.pantu, nolēmusi gatavot šo dāvanu brīvprātīgajiem karavīriem. Tā kā dāvana sastāvēja no tautas ziedojumiem, tā tika nosaukta par ‘Tautas dāvanu’.²⁰³

Katram apriņķim tika izsūtīts konkrēts kilogramu vai jau apģērba gabalu skaits, kas pēc konkrēta laika bija jānosūta TP Rīgā. Lai vākšanas akcija raiti sekmētos, tad, piemēram, Tukuma apriņķī sagatavoja kvalificētus ziedojumu vācējus, kam pilsētā bija jāmeklē visi uzņēmumi, iestādes un organizācijas- laukos pārmeklējot katru lauku sētu.²⁰⁴

¹⁹⁷ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 1.apr., 39.l. (Noteikumi par dāvanu sagādi latviešu leģionāriem un sarakste ar Latviešu Karavīru Palīdzību), 11.lp.

¹⁹⁸ Citā vēstures literatūrā tas bija 8.februārī (rakstiska pavēle 10.februārī)

¹⁹⁹ Bleiere, D, Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvija otrā pasaules karā (1939-1945)*. Rīga: Jumava, 2008. 356.lpp.

²⁰⁰ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība) 1.apr., 41.l. (Jēkabpils priekšnieku telefonogrammas iecirkņu priekšniekiem), 3.lp.

²⁰¹ *Tautai un mūžībai* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1943. 5.lpp.

²⁰² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr.,2.l. (Tautas Palīdzības priekšnieku norādījumi darba organizācijas jautājumos), 14.lp.

²⁰³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 39.l. (Noteikumi par dāvanu sagādi latviešu leģionāriem un sarakste ar Latviešu Karavīru Palīdzību), 15.lp.

²⁰⁴ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 4.l. (Apkārtraksti), 61.lp.

1943.gada nogalē TP un pie tās pastāvošā Latviešu karavīru palīdzība, kas uzņēmās papildu gādību par leģionā un vācu armijas rindās esošo kareivju un viņu piederīgo kulturālām un materiālām vajadzībām,²⁰⁵ uzticēja tautai uzdevumu jau otro gadu pēc kārtas sarūpēt dāvanu latviešu karavīriem, ko nacistiskā Vācija saprata ar ‘‘Ziemas palīdzību’’.²⁰⁶ Atkal tika izdoti apkārtraksti ar normām, kas ir jāaizpilda,- piemēram, Kurzemes un Zemgales pagastiem daudzums bija vienāds- 105 pārus vilnas zeķu un cimdu, 42 vilnas kamzoļus, 63 vilnas galvas sildītājus, kā arī 80 pāru vilnas ceļu sildītāju.²⁰⁷ Šādas paciņas ar saziņotajām lietām pirmie saņēma latviešu brīvprātīgie bataljoni, kas stāvēja austrumu frontē,²⁰⁸ tomēr precīzu atskaišu, kas un cik daudz latviešu karavīri saņēma šīs dāvanas arhīva materiālos nav.

TP ar laikrakstu palīdzību apelēja pie tautas sirdsapziņas, ka katram sabiedrības loceklim jāpiedalās vilnas vākšanas un adīšanas darbā, jo dāvanas tiek sūtītas karavīriem, kas sargā Latvijas teritoriju no Padomju Savienības atgriešanās.

TP darbības laikā bija izveidojusies cieša sadarbība ar vācu režīmu, ko pēc kara Ā.Šilde mēģināja rehabilitēt, rakstot, ka TP bija ‘‘*dabīga reakcija toreiz padzītai padomju okupācijas varai*’’, un organizācija bija ‘‘*latviešu pašdarbības gribas ietekmēta*’’.²⁰⁹

Lai arī organizācija bija latviešu, un TP kontrolēja un uzmanīja nacistiskā Vācija, organizācija nesaņēma līdzekļus no vācu iestādēm, tāpēc TP nācās izveidot līdzekļu vākšanas sistēmu.

Tika izstrādāta ziedojumu vākšanas politika, jo TP lielu daļu ienākumu deva tieši ziedojumu akcijas un sarīkojumi. Lai sarīkojumi piesaistītu sabiedrību, bija nepieciešama reklāma, tāpēc tika izveidoti plakāti ar aicinājumiem ziedot, kas piesūtīti apriņķu un iecirkņu priekšniekiem (sk.8.pielikumu). Tos TP darbinieki izlika redzamās vietās iestādēs, uzņēmumos, teātros, veikalos un citās slēgtās telpās, kur pulcējas pilsētas iedzīvotāji.²¹⁰

²⁰⁵ [b.a.] Nodibināta Latviešu karavīru palīdzība *Tēvija* 1943, 30. marts, 1.lpp.

²⁰⁶ [b.a.] Ziemas palīdzības darbs *Tēvija* 1941, 13.septembris, 1. lpp. Garajā rakstā ar statistiku un slavinājumiem bija propagandēts darbs, kas tika veikts Vācijā, aicinot sekot piemēram arī Latvijas teritorijā.

²⁰⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 4.l. (Apkārtraksti), 61.lp.

²⁰⁸ Lūdums L. Frontes karavīra pateicība Tautas Palīdzībai *Kurzemes Vārds* 1942, 23.oktobris, 6.lpp.

²⁰⁹ LVA, 2176.f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 32.lp.

²¹⁰ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 100.l. (Sarakstes ar Tautas Palīdzības priekšnieku), 36.lp.

Savam propagandas darbam TP plaši izmantoja laikrakstus. Kā lielākais bija laikraksts "Tēvija", kas bija arī neformālais vācu okupācijas režīma oficiozs latviešu valodā.²¹¹ Katrā no aprīņiem tika izmantoti vietējie laikraksti, kas kļuva par TP oficioziem. Tāds, piemēram, bija "Jēkabpils Vēstnesis", kurā tiek publicēti visi rīkojumi iecirkņiem, propagandētas ziedojumu vākšanas akcijas.²¹²

TP savās vēstulēs "Tēvijas" redakcijā norāda, ka pielikumā līdzī dotais teksts²¹³ jāliek pēc iespējas redzamākā vietā, un, aplūkojot minētos laikrakstus, TP uzsaukumi bija atrodami gandrīz katrā numurā. Bez tam to pašu informāciju, kas izlasāma avīzēs, TP nosūtīja radiofonam, kurā TP informācijas izziņošanai bija paredzēts konkrēts laiks.²¹⁴

Avīzes tika izmantotas ne tikai reklamējot sarīkojumus, izsūtīt paziņojumus par ziedojumu akcijām un aicinājumus ziedot, bet laikraksts bija kā vieta, kur iedvesmot un iedvest sacensības garu starp aprīņiem, iecirkņiem.²¹⁵ Savā ziņā, bija atklātības princips, ko it kā praktizēja TP,- visiem paziņojot ziedojumu vākšanas rezultātus, taču bieži tas neiztika bez uzslavām un salīdzinošiem rakstiem.

Interesanti, bet TP neaizmirsā arī mazākos sabiedrības locekļus, proti, bērņus. TP norādīja, ka bērņi, jaunās ģimenes ir tautas dzīvais spēks, kas visiem veidiem jāatbalsta. Bez pabalstiem, rīkotiem pasākumiem šīm sociālajām grupām, TP, sākot ar 1942.gadu, paredzēja arī īpašu žurnāliņu. TP pamatoja šo lēmumu ar to, ka nedrīkst aizmirst bērņus garīgās un audzināšanas vajadzības, un tā kā padomju režīms radījis robus grāmatu klāstā, trūkst lasāmvielas no 6 līdz 12 gadus veciem bērņiem. TP bez citu vācu iestāžu atļaujām nedrīkstēja uzņemties jaunus darbības virzienus, tāpēc šajā gadījumā, saskaņā ar TP 4.pantu, organizācija lūdza Mākslas un Kultūras lietu departamenta direktoru sniegt atļauju, izdot žurnālu "Saulīte". Žurnālu latviešu valodā bija paredzēts izdot divas reizes mēnesī, kas būtu informatīvi bagāts,- tajā paredzēta sadaļa belletristikai un dzejai, populārzinātniskiem apcerējumiem, ceļojumiem un pētījumiem, rokdarbjiem, mājas amatniecībai un lietišķajai mākslai, TP darba apskatam, bez tam

²¹¹ Zellis, K. Nacionālsociālistiskās Vācijas propaganda okupētajā Latvijā. Grām: Ērglis, Dz.(sast.). *Nacistiskās Vācijas okupācija Latvijā (1941–1945)* (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 16.sējums) Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005. 238.lpp.

²¹² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu aprīņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 137.lp.

²¹³ Bieži tie bija uzsaukumi "Ziedojiet Tautas Palīdzībai!" vai informatīvi paziņojumi par sanitāro kursu sākšanos.

²¹⁴ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 20.l.(Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu aprīņķiem), 3.lp.

²¹⁵ [b.a]Ar siltu sirdi un devīgu roku. *Tēvija*. Nr.126. 1941.gada, 25.novembris, 3.lpp.

ievietojot žurnālā arī dažādas mīklas, rotaļas un citus laika kavēkļus.²¹⁶ Šis žurnāls, kura saturs apraksts vairāk līdzinās pieaugušajiem domātos žurnālos, citos arhīva materiālos neparādās, tāpēc nav zināms, vai ideja tika realizēta. Arī propagandai domātais izdevums "Tautas Palīdzības Vēstnesis", kura iespējamā publicēšana bija paredzēta 1942.gadā,²¹⁷ citos materiālos nebija manāms, tāpēc iespējams, ka TP savu Propagandas sekcijas darbu veica bez oficiālā laikraksta.

TP propagandas darbu izmantoja, mudinot ne tikai atsevišķos rajonos dzīvojošos iedzīvotājus sacensties palīdzības darbā, bet arī pašus TP darbiniekus. Piemēram, Rīgas apriņķī tika nolemts, ka tiks pasniegtas naudas balvas vērtībā no 30 līdz 200 RM tiem līdzekļu vācējiem katrā no apriņķa 22 iecirkņiem,²¹⁸ kas guvuši panākumus ienākumu gūšanā.²¹⁹

Lai propagandas darbs nestu rezultātu, TP izmantoja arī sava veida "rokasgrāmatas", kas bija dažādi no Vācijas pasūtīti žurnāli. To, ka tie darbā nepieciešami, pamato 1943.gadā TP darbinieku vēstule priekšniecībai, rakstot, ka ar speciālās ārstniecības un veselības aizsardzības literatūras nesaņemšanu, kavējas TP Veselības direkcijas informācijas un propagandas darbs, kas traucē sekmīgas darbības attīstību.²²⁰ Ar propagandas darba traucējumiem TP saskārās, piemēram, ziedojumu vākšanas akcijās, kad TP darbinieki klauvēja pie māju durvīm, un iedzīvotāji pirmo reizi dzirdēja par TP,²²¹ tā radot iespaidu, ka TP tikai ņem, nevis dod. TP nācās atrast balansu starp došanu un ņemšanu, un to organizācija atrada sarīkojumos.

Sarīkojumi bija dažāda veida. Tie provincē bija galvenais pastāvīgais ienākumu avots- dažādi pasākumi, teātra izrādes, koncerti. To sarīkošanai bija nepieciešami mākslinieciskās pašdarbības pulciņi, kas tika nodibināti daudzos apriņķos, tādā veidā, īpaši laukos, izvērtā punktu par vietējās sabiedriskās un kultūras dzīves centru.²²² Tāpēc TP Galvenajai pārvaldei Rīgā bieži no apriņķiem un iecirkņiem nāca lūgumi atļaut nodibināt pie TP, piemēram, teātra trupu, kuras

²¹⁶ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 71.l. (Sarakste par veselības kopšanas punktu darbību un pabalstu piešķiršanu), 2.lp.

²¹⁷ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 79.l.(Tautas Palīdzības budžeti un štatu saraksti (1942-1943)), 18.lp.

²¹⁸ Rīgas apriņķī esošie iecirkņi- Vecpilsētas, Bulvāra, Vidzemes, Avotu, Latgales, Grīziņkalna, Dārziņu, Ganību, Sarkandaugavas, Jaunmīlgrāvja, Vecmīlgrāvja, Čiekurkalna, Zemitānu, Torņakalna, Āgenskalna, Ilģuciema Bolderājas, Anniņmuižas, Šampetera, Bieriņu un Jaunciema iecirknis.

²¹⁹ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 69.l.(Sarakste ar Tautas Palīdzības apriņķu priekšnieku un iestāžu vadītājiem finanšu jautājumos), 41.lp.

²²⁰ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 65.l. (Tautas Palīdzības sarakste ar apriņķu priekšniekiem par saimnieciskiem jautājumiem), 158.lp.

²²¹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr. 4.l. (Apkārtraksti), 148.lp.

²²² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 65.l. (Tautas Palīdzības sarakste ar apriņķu priekšniekiem par saimnieciskiem jautājumiem), 3.lp.

mērķis būtu ar labi sagatavotām izrādēm sekmēt līdzekļu vairošanu TP.²²³ Pārsvārā lūgumi tika apstiprināti, apzinoties to tālāko ietekmi līdzekļu iegūšanā.

Veidojoties pieredzei sarīkojumu organizēšanā, priekšnieki rakstīja novērojumus, lai pilnveidotu programmas, lai piesaistītu sabiedrību ar tās iecienītākajiem izklaides pasākumiem. Vēl 1941.gadā pārsvārā TP rīkoja koncertus ar pazīstamiem koncertdziedātājiem, taču tika konstatēts, ka apmeklētāju skaits ir šādos koncertos ir viduvējs,- koncerti šķietot ‘garlaicīga’ lieta, daudz patīkamāk ir apmeklēt komēdijas vai joku lugas izrādes.²²⁴ Biežāk sarakstēs parādījās lūgumi atļaut pie TP nodibināt teātra trupas, kuras mērķis bija sekmēt līdzekļu iegūšanu.²²⁵ Dažos TP iecirkņos teātra trupas, koris vai mūzikas grupa, kas palikušas bez saimnieka, bez maksas uzstājās TP sarīkojumos, taču šie kolektīvi netika iekļauti TP, bet noformēti kā TP talcinieki.²²⁶

Viens no sarīkojumu veidiem bija pasākumu rīkošana, kas nebija paredzēti tiešai līdzekļu ieguvei. Varētu teikt, ka TP rīkoja šādus pasākumus, lai varētu nopelnīt vēlāk. Ar šiem pasākumiem TP savā veidā sabiedrībai deva zināmu, ka TP domā par ģimenēm, bērniem, ka nav vienaldzīga pret valdošo postu, iegūstot sabiedrības lojalitāti.

Tika rīkotas spodrības nedēļas, izsūtot skrejlapas ar norādījumiem, rīkotas atceres dienas un svētki par godu ģimenes dienai 9.maijā. Jau mēnesi iepriekš tika izstrādāta programma, kas sastāvēja no propagandas attiecīgos medijos, pašu svētku svinēšanas ģimenēs skolās, baznīcās un citur, kā arī aizgādība par ģimenēm, izsniedzot veltes cietušām, iesaukto, daudz bērnu un jauniešiem ģimenēm, norādot, ka svētkiem nevajag būt skaļiem, jo ģimenes kara apstākļu dēļ ir sadragātas.²²⁷

Bez dažādiem pasākumiem kā pieņemts daudzās organizācijās un biedrībās, pēc TP (un vācu iestāžu) domām par svarīgām lietām tika lasīti referāti, lasījumi.

Referātu tēmas un saturs bija dažāds. Bieži lasījumi bija saistīti ar veselības kopšanu, taču dažkārt bija atšķirīgi referāti, kas uzskatāmi parādīja valdošā režīma ideoloģiju, laiku, kurā darbojās TP. 1942.gada janvārī TP ārsti, lai popularizētu domu par veselīgu un kuplu latviešu jauno paaudzi, uzstājās ar priekšlasījumu par tematu ‘Veselā latviešu tauta’. Lasījums

²²³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 100.l. (Sarakstes ar Tautas Palīdzības priekšnieku), 5.lp.

²²⁴ A. Koncerts Tautas Palīdzībai, *Jēkabpils Vēstnesis*, 1941, 4.decembris, 2.lpp.

²²⁵ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 100.l. (Sarakstes ar Tautas Palīdzības priekšnieku), 5.lp.

²²⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 19.l. (Revidentu ziņojumi par TP lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 103.lp.

²²⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 65.l. (Tautas Palīdzības sarakste ar apriņķu priekšniekiem par saimnieciskiem jautājumiem), 80.lp.

galvenokārt norādīja uz rasu sajukšanās nevēlamām sekām; iepazīstināja ar latviešu rasi un tās īpatnībām, iedzimtām slimībām un to sekām; parādīja, ka iedzimti slimie vairojas ātrāk nekā veselie, tā izirstot tautas dzīvīvajam spēkam, veicinot latviešu procentuālo mazināšanos. Arī literatūras saraksts norādīja uz nacistiskās Vācijas rasu politikas tendencēm: Dr.Reinharda ‘‘Eugenika’’, O. Freivalda ‘‘Latvju tautas mūžs’’, Prof.J.Prīmaņa ‘‘Latviešu antropoloģiskais raksturojums’’, L. Jērums- Krastiņa ‘‘Par latviešu rasisko tīrību’’ un citas.²²⁸

Šādi lasījumi nebija īpaši apmeklēti, ja pēc tiem nenotika citas aktivitātes, piemēram, dejas, kas vienmēr ienesa vairāk līdzekļu, nekā sarīkojumi bez tām. Piemēram, Gostiņos sarīkoja teātra izrādi, ar sekojošu piemērotu priekšlasījumu un dejām, kas ‘‘līdzekļu vākšanas ziņā ir ne mazāk nozīmīgas par vērtīgajiem priekšlasījumiem’’.²²⁹

Lai arī sarīkojumu programmas katram apriņķim un iecirknim bija atšķirīgas, tomēr kopēja bija šo programmu cenzūra. Visām sarīkojumu programmām sākotnēji bija jāsaņem apstiprinājums no Kultūras un sabiedrisko lietu departamenta, kas varēja arī pārveidot izrādes programmu, saturu un termiņu. Lielākoties departamentam nebija iebildumu dziesmu vai lugu izvēlē, taču bija sastopami gadījumi, kad iestāde norādīja kādas izrādes nepieņemšanu repertuārā. Piemēram, departamentam Tukuma pilsētas apriņķī nebija aizrādījumu pret M.Zīverta komēdiju ‘‘Ķīnas vāze’’, taču bija iebildumi pret A.Grīna tautas lugu ‘‘Kalēja līgava’’.²³⁰

Daudz nopietnāks aizliegums no Kultūras un sabiedrisko lietu departamenta tika atsūtīts 1943.gada 1.novembrī, kas vēstīja, ka sarīkojumos nav pieļaujama tautas dziesmu dziedāšana, kas varētu traucēt labu attiecību pastāvēšanu starp latviešu un vācu tautām,²³¹ lai gan vēl 1941.gadā TP koncertos pieļāva gan tautas dziesmas, gan slaveno komponistu- Jāņa Mediņa, Jāzepa Vītola darbus.²³²

Kā jau iepriekš tika minēts, ka TP sabiedrībai bija latviešu organizācija, kas tikai neizrāda nacionālo nostāju, tomēr tā sadarbojās ar vācu iestādēm, izmantoja līdzīgus propagandas līdzekļus un palīdzēja režīmam, izveidojot jaunas nozares. Viena no tām ir ‘‘Ziemas dāvana’’. Propagandas darbs, ko izvērsa ‘‘Ziemas dāvanas’’ ietvaros, bija nozīmīgs ne latviešu tautai (kā to attēloja TP), bet nacistiskās Vācijas armijas vajadzībām.

²²⁸ LVVA, 4712.f.(Latvijas Sarkanais Krusts), 2.apr., 884.l.(Sarakste par veselības kopšanas darba popularizēšanu, darbvedības noformēšanu, saimnieciskiem jautājumiem), 22.lp.

²²⁹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 4.l. (Apkārtraksti), 132.lp.

²³⁰ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 100.l. (Sarakstes ar Tautas Palīdzības priekšnieku), 98.lp.

²³¹ Turpat, 165.lp.

²³² LVVA, P-946.f. (Latvijas Iekšlietu ģenerāldirekcijas mākslas un sabiedrisko lietu departaments), 1.apr., 27.l. (Departamenta sarakste ar muzikālajiem kolektīviem), 159.lp.

Jau 1942.gada novembrī, vēršanās izejvielu vākšanas propagandai desmit Rīgas un provinces kinoteātros tika demonstrēti propagandas materiāli. Šī akcija tika veikta Reichkomisāra uzdevumā un atbalstīja frontes karavīrus un latviešu strādniekus.²³³ Pēc gada citā apkārtrakstā ziedojumi bija adresēti kā ‘‘Ziemassvētku dāvanas vācu karavīriem’’²³⁴ vai tām vācu armijas divīzijām, kuras piedalījās 1941.gada Ziemeļvidzemes atbrīvošanas cīņās.²³⁵

Propagandas darbs bija galvenais TP darbības virzītājspēks, kas veicināja sabiedrības atbalsta un līdzekļu iegūšanu. Propagandas sekmēšanai TP izmantoja laikrakstus, radiofonu, bijušās Latvijas valsts simboliku, arī pārliecību par TP kā LSK pēcteci. TP savas darbības laikā nereti mainīja nostāju LSK pēctecības jautājumos, un organizācija savos darbības principos bija atšķirīgāka kā LSK, tā sadarbojās un atbalstīja nacistiskās Vācijas režīmu.

3.2. Tautas Palīdzības darbs sievietes un bērnu labā

Bez pārņemtajām LSK nozarēm TP izveidoja arī jaunas, un viena no tām 1942.gadā bija ‘‘Sievietes darbs’’ ar t.s. izpalīgu dienestu, kurā Rīgā vien iestājās vairāk nekā 200 sievietes. Par darbu tās nesaņēma algu, tikai nostrādāja ik nedēļas normētu stundu skaitu.²³⁶

Šī nozare tika izveidota, lai sniegtu izpalīdzību mājsaimniecībā, zīdaiņu un mazbērnu kopšanā, apģērbu un veļas šūšanā un lāpīšanā, slimo un veco kopšanā, kā arī ģimenes aizgādībā.²³⁷ Pirmā pusgadā katrā nodaļā darbu uzsāka ar dažādiem praktiskiem kursiem, tika noturēti vairāki priekšlasījumi, bet Cēsīs, Daugavpilī, Liepājā, Saldū un Slokā tika noorganizēts izpalīgu dienests.²³⁸ 1943.gada sākumā ‘‘Sievietes Darbs’’ vadītājas tika apstiprinātas 18 pilsētās: Aucē, Cēsīs, Daugavpilī, Jelgavā, Krustpilī, Kuldīgā, Liepājā, Madonā, Ogrē, Priekulē, Rēzeknē, Saldū, Siguldā, Slokā, Tukumā, Valmierā un Ventpilī. ‘‘Sievietes Darbs’’ 1943.gada februārī atklāja Mātes skolu ar kursu topošām mātēm. Skolas mērķis bija sagatavot sievieti atbildīgajam

²³³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 133.lp.

²³⁴ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr.,2.l. (Tautas Palīdzības priekšnieku norādījumi darba organizācijas jautājumos), 28.lp.

²³⁵ Turpat, 27.lp.

²³⁶ Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos. Rīga: Gauja, 1989. 78.lpp.*

²³⁷ *Tautas palīdzības gadagrāmata 1944. gadam.* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1943. 61.lpp.

²³⁸ Turpat, 62.lpp.

mātes uzdevumam, un palīdzēt vecākiem bērnu audzināšanas grūtībās.²³⁹ Skolas programmā bija trīs atsevišķi kursu cikli: kurss topošām mātēm, kurss zīdaiņu audzināšanā un atsevišķi priekšlasījumi vispārējā audzināšanas mācībā, skolas bērnu un pusaudžu audzināšanā.

Sākot ar 1942.gada rudeni pie "Sievietes Darba" pastāvēja arī "Sievietes dzīves skola",²⁴⁰ un tās programma saistīta ar ikdienas dzīves vajadzībām, sniedzot padomus un ierosinājumus²⁴¹ ikvienai sievietei par to, kā labāk veidot dzīvi pašas mājā un ģimenē neatkarīgi no viņas ģimenes un sabiedriskā stāvokļa, izglītības līmeņa vai vecuma. Skolas programmas pamatā bija mājturības nozares, uzskatot, ka katrai sievietei nepieciešams prast tikt galā ar visiem tiem jautājumiem, kas skar uzturu, apģērbu un dzīvokli. Lai arī rīkotie kursi lielākoties paredzēja dažādu problēmu risināšanu, sniedzot padomus mājsaimniecības jautājumos, bija kursi, kas neliedza sievietēm atslābināties no ikdienas rutīnas un deva iespēju apgūt zinības, piemēram, rokas somiņu un cepuru darināšanā.²⁴² 1943.gadā TP "Sievietes darbs" ietvaros sāka izdot rakstu sērijas, kas deva padomu dažādos, ar saimniecību saistītos jautājumos. Pirmā brošūra tika izdota ar nolūku, lai katrs saviem spēkiem varētu tikt galā ar apavu deficītu, izgatavojot ziemas, vasaras un darba kurpes, mājas čības u.c. nepietiekošos apavus.²⁴³ Brošūrai klāt bija pievienotas piegrieznes, kas tika veidotas TP ortopēdijas darbnīcā.²⁴⁴ Tajā pašā gadā tika izdota arī neliela brošūra par konservēšanu, kas iepazīstināja lasītājus sākot ar padomiem pudeļu mazgāšanā līdz ābolu lapu tējas pagatavošanai.²⁴⁵

Nozare "Sievietes darbs" nepastāvēja arī laikā, kad teritorijā valdīja intensīva karadarbība. Atsevišķos iecirkņos vēl 1945.gada ziemā tā tika nodibināta labākai trūcīgo un bēgļu aprūpei,²⁴⁶ un "Sievietes darbs" un tā blakus nozares darbība tika pārtraukta ar nacistiskās Vācijas kapitulāciju.

Bez sieviešu ikdienas dzīves atvieglšanas, TP īpašu uzmanību pievērsa bērniem.

²³⁹ *Tautas palīdzības gadagrāmata 1944. gadam*. Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1943.32.lpp.

²⁴⁰ *Tautas palīdzības gadagrāmata 1943 gadam*. Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1942. 58.lpp.

²⁴¹ Turpat, 58.lpp

²⁴² *Ādas apavu aizvietotāji un viņu izgatavošana*. Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1943. 19.lpp.

²⁴³ Turpat, 3.lpp.

²⁴⁴ Turpat, 4.lpp.

²⁴⁵ *Ogu, augļu un dārzeņu konservēšana*. Rīga: Tautas Palīdzības izdevums, 1943. 2.lpp.

²⁴⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar aprīņkiem un iecirkņiem), 17.lp.

Lai atbalstītu trūcīgos bērnus, sākot no 1942.gada pavasara pie visām latviešu skolām tika izveidotas TP skolu kopas.²⁴⁷ Skolu kopu mērķis bija sniegt materiālo palīdzību skolām, trūcīgajiem skolēniem, kas padomju režīma vai kara apstākļu dēļ nonākuši trūkumā. Palīdzības darbs izpaudās skolēnu apgādē ar grāmatām, burtnīcām u.c. mācību līdzekļiem, uzturvielām, apģērbiem, apaviem, veļu un citām pirmās nepieciešamības lietām. Slimības gadījumos, rūpējās par skolēnu veselības stāvokļa uzlabošanu un gādājot skolēniem veselīgu darbu un atpūtu.²⁴⁸ Līdzekļus mērķa sasniegšanai bija paredzēts iegūt, sarīkojot teātra izrādes, skolas bērnu darba izstādes, muzikāli vokālus skolas bērnu sarīkojumus, saņemot labprātīgus ziedojumus, pieņemot dāvinājumus un veicot citus tamlīdzīgus pasākumus.²⁴⁹

Bez skolu kopām TP Rīgā izveidoja 16 mācību centrus, kuros bērni varēja atpūsties un sagatavot mājasdarbus, kas, apgaismojuma vai citu apstākļu dēļ, nebija iespējams.²⁵⁰ TP uzturēja 13 bērnu vasaras kolonijas un mītnes topošajām mātēm, kā arī trīs skolēnu internātus Rīgā.²⁵¹

Kā patīkamu tradīciju TP iedibināja Ziemassvētkos trūcīgo bērnu apdāvināšanu. Tiesa, arī šādā pasākumā, aplūkojot arhīva materiālus, parādījās TP dalītā attieksme pret bērniem, kas vērtējama kā negatīva parādība. TP, veidojot dāvaniņas, dalīja tās Virsnieku un virsdienesta instruktoru bērniem un trūcīgo ģimeņu bērniem, attiecīgi katrai grupai pasniedzot bagātākas vai trūcīgākas veltes.²⁵²

Kad Latvijas teritorijā jau noritēja karadarbība un bēgļu kustība bija izjaukusi ģimenes, 1945.gadā bērniem Kuldīgā TP ierīkoja bērnu patversmi,²⁵³ kurā vēlāk uzņemti tika arī bērni un zīdaiņi no Liepājas.²⁵⁴ Patversmes inventārs bija nabadzīgs, jo trūka gultas veļas, mazgājamo līdzekļu u.c., taču TP Galvenā pārvalde, kas kara darbības dēļ atradās Liepājā, apstiprināja TP Kuldīgas punkta ideju.

²⁴⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 115.lp.

²⁴⁸ LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2. apr., 1.l. (Saimniecības un finanšu jautājumi), 2.lp.

²⁴⁹ Turpat, 2.lp.

²⁵⁰ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 115.lp.

²⁵¹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 13.lp.

²⁵² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 19.l. (Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 115.lp.

²⁵³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 33.lp.

²⁵⁴ Turpat, 37.lp.

TP jaunās nozares galvenokārt bija tendētas uz sievietēm un bērniem, šī sociālā grupa tika uzskatīta par tautas nākotni. Sievietēm TP atgādināja par mājas pavarda turētājas amatu, bet bērniem- nodrošināt apstākļus augt un mācīties. Ar padomju karaspēka ienākšanu Latvijas teritorijā TP jaunizveidotās nozares tika pielāgotas atbilstoši kara vajadzībām.

3.3. Bēgļu aprūpe

Pavisam jauna darbības sfēra TP personālam bija bēgļu aprūpe, jo LSK darbības laiks bija miera periods, kurā vajadzēja koncentrēties un sabiedrības morālo un fizisko rētu dziedēšanu. TP pienākumu loks bija izvērsts kā nosacīta miera, tā kara laikā .

Bēgļu kustība lielākoties tiek saistīta ar kara darbību, taču TP savā darbā uzmanību vērsa arī uz bēgļiem, kas Latvijas teritoriju bija pametuši jau agrāk- pirmā pasaules kara laikā u.c. Pārsvārā bēgļi ieradās no Krievijas apgabala nelielās grupās, kas tika apzināti TP darbinieku komandējumu laikā. TP sākotnēji atbraucējus novietoja karantīnās vai sanitārā aizgādpunktā Rīgā, un vēlāk mēģināja iekārtot kādā saimniecībā jeb iekļaut atpakaļ sabiedrībā.²⁵⁵

Pirmās bēgļu masas, kas ieradās Latvijas teritorijā bija jau 1943.gada rudenī, bija iedzīvotāji no apgabaliem, kurus vācu armija atstāja frontes saīsinājuma dēļ. Tā kā TP līdzekļu rezerves bija ierobežotas, TP ar pabalstiem nodrošināja tos bēgļus, kas varēja pierādīt, ka viņi vai viņu piederīgie cēlušies no Latvijas un tikai zināmu laiku nodzīvojuši Padomju Savienībā,²⁵⁶ tā atkal šķirojot cilvēkus pēc piederības.

Ar kara darbības otrreizēju ienākšanu 1944.gada jūlija mēnesī TP līdzšinējiem uzdevumiem izvirzīja bēgļu vajadzību apmierināšanu. Tika izstrādāts plāns, kas paredzēja transporta līdzekļu nodrošināšanu steidzamas civiliedzīvotāju evakuācijas gadījumā,²⁵⁷ pirmās palīdzības punktu organizēšanu, kas vēlāk arī tika izveidoti Bebreņē, Aknīstē, Līksnā, Nīcgalē, Līvānos, Krustpilī, Aglonā, Rēzeknē, Daugavpilī un Rīgā (4), un ēdināšanas punktu noformēšanu,- Bebreņē, Aknīstē, Neretā, Mūrmuižā, Līksnā, Nīcgalē, Līvānos, Krustpilī (2) ,

²⁵⁵ LVVA, P-2015.f.(Tautas Palīdzība),2.apr., 126.l. (Apkārtraksti, Māsu Savienības statūti), 80.lp.

²⁵⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 96.l. (Pārskats par Tautas Palīdzības darbu Kurzemē. Koppārskati), 15.lp.

²⁵⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 92.l. (Tautas Palīdzības priekšniecības apkārtraksti par kara bēgļu izvietošanu), 9.lp.

Secē, Vallē, Aglonā, Višķos, Preiļos, Barkavā, Viļānos, Atašienē, Rēzeknē, Daugavpilī, Liepājā un Rīgā (3).²⁵⁸

Līdz 1944.gada augusta sākumam padomju karaspēks bija ieņēmis visu Latgali, bet septembra vidū- nostiprinājies līnijā, kas šķērsoja lielu daļu Vidzemes un Zemgales.²⁵⁹ Tā kā kara darbības virzīšanās šajos reģionos bija strauja, TP ne visur spēja atbilstoši vajadzībām izvērst palīdzības darbu. Tomēr pirms minēto reģionu ieņemšanas, TP bija izsūtījusi pirmās palīdzības kolonnas un mantu transportus uz Latgali un Zemgali, vēlāk uz Vidzemi. Pie galvenajiem bēgļu ceļiem tika ierīkoti silta ēdiena izsniegšanas punkti un veselības kopšanas punktos ierīkoja ambulances.²⁶⁰ Tāpat no Daibes un Olaines purvu apgabaliem pienāca ziņas, ka trūkstot pārtikas, tāpēc TP vajadzēja rūpēties arī par maizes u.c. mantu piegādāšanu uz dažādām Zemgales vietām, un TP atsāka un paplašināja izziņu biroja darbību.²⁶¹

Br.Pavasars kā pašpārvaldes pilnvarotais bēgļu lietās, Liepājā 1944.gada 1.augustā nodibināja Centrālo bēgļu biroju (turpmāk CBB), kura uzdevumos ietilpa Liepājā saradušos bēgļu reģistrācija, izziņu sniegšana par bēgļiem-izbraucējiem; meklējamo personu reģistrācija²⁶² un aptaujas lapu izpildīšana; reģistrācija pabalstu saņemšanai, kā arī bēgļu un viņu mantu nogādāšana uz kuģiem, dzelzceļa piestātnes uz mītnēm.²⁶³ Sākotnēji CBB izdevumus sedza pašpārvalde, bet ar 1.oktobri to pārņēma TP. 1944.gada 24.decembrī no CBB tika atdalīts izziņu birojs, kas pārņēma izziņu izsniegšanu, pie tā pastāvēja arī bēgļu kartotēka, kurā bija uztverti vairāki desmiti tūkstoši bēgļu Vācijas, Kurzemes adreses,²⁶⁴ bet vēlāk CBB tapa par Bēgļu aprūpes nodaļu.²⁶⁵

²⁵⁸ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 132.l. (Sarakste ar Tautas Palīdzību apriņķu priekšniekiem kadru jautājumos), 247.lp.

²⁵⁹ Bleiere, D, Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. *Latvija otrā pasaules karā (1939-1945)*. Rīga: Jumava, 2008. 403.lpp.

²⁶⁰ LVA, 2176f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 21.lp.

²⁶¹ Freivalds, O. *Kurzemes cietoksnis*. Rīga: Avots, 2007. 83.lpp.

²⁶² Savā darbības laikā CBB reģistrēja pavisam 18.530 bēgļus.

²⁶³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Pārskats par Tautas Palīdzības darbu Kurzēmē. Koppārskati), 11.lp.

²⁶⁴ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 72.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 97.lp.

²⁶⁵ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Pārskats par Tautas Palīdzības darbu Kurzēmē. Koppārskati), 11.lp.

Laikā, kad nacistiskās Vācijas karaspēks tika izvests no Vidzemes uz Kurzemi,²⁶⁶ Kurzemē izveidojās sava Tautas Palīdzības pārvalde Liepājā TP priekšnieka B. Pavasara vadībā, kas ievadīja biežo amatu maiņu.²⁶⁷

Kā Ventspils, kas izveidoja pilsētas evakuēto un bēgļu izvietojšanas komiteju,²⁶⁸ tā Liepāja kara laikā bija kļuvusi par milzīgu bēgļu patversmi,²⁶⁹ jo pilsētā bija saplūduši tūkstošiem bēgļu un vēl vairāk tika apstādināti visapkārt pilsētai, jo vācu komandants Liepājas apdraudējuma un apgādes grūtību dēļ neatļāva visām nepārredzamajām bēgļu masām saplūst pilsētā.²⁷⁰

Lai arī TP pietika līdzekļu, trūka darbinieku, kas palīdzētu tos izdalīt, tāpēc tie tika meklēti uz ielas. Tā TP darbā iestājās literāts Pēteris Aigars, grafiķis Ernests Ābele u.c.²⁷¹

Bez CBB Liepājā un bēgļu komitejas Ventspilī, par bēgļu aprūpi rūpējās atlikušie TP veselības kopšanas punkti, kuros, atkarībā no finansiālajiem līdzekļiem, tika ierīkotas bēgļu mītnes. Tāds piemērs bija Stende, caur kuru jau kopš 1944.gada rudens bēgļu plūsma bija blīva, - dienā sasniedzot vairāk nekā tūkstoši personu. Punkts rūpējās par bēgļiem un gādāja to tālāk virzīšanu uz Vāciju. Bez tam TP bija būtiski to daļu bēgļu, kuriem nav radu un pazīstamo, novietot saimniecībās, kur trūkst darbaspēka,²⁷² palīdzot saimniecībām novākt ražu pirms frontes līnijas atnākšanas.

Oktobra mēneša pirmā nedēļā, sakarā ar Saldus pilsētas bombardēšanu, TP darbinieku skaits saruka, darbu pameta pagastu vecākie, pilsētas un pagastu sekretāri, žēlsirdīgās māsas, aptieku pārziņi, ārsti, lai gan palielinājās bēgļu masas, kas devās caur pilsētu.²⁷³ Pēc nedēļas, 15.oktobrī, krita Rīga,²⁷⁴ bet dienu vēlāk, sakarā ar padomju karaspēka manevriem, Kurzemē tika pilnīgi izolēts Talsu, Ventspils un Aizputes apriņķis, daļēji- Kuldīgas, Tukuma un Liepājas

²⁶⁶ Stinkulis, V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris-1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 47.lpp.

²⁶⁷ Freivalds, O. *Kurzemes cietoksnis*. Rīga: Avots, 2007. 84.lpp.

23.septembrī B. Pavasars atteicās no amata, to pārņēma TP Veselības kopšanas direkcijas vadītājs A.Gārša. Arī viņš ilgi amatā nenoturējās un jau oktobra sākumā devās uz Vāciju. Pēc A.Gāršas Tautas Palīdzības priekšnieka amatā Liepājā Reihkomisariāts apstiprināja A.Šildi.

²⁶⁸ Aide, I. *Vētra liedagā*. Talsi: A.Pelēča lasītava, 2007. 18.lpp.

²⁶⁹ Liepājā bija 8 bēgļu mītnes, un lielākā no tām tika ierīkota Liepājas operā, lai gan tā vācu iestādēm paredzēta bija paredzēta citām vajadzībām.

²⁷⁰ Šilde, Ā. *Par Kurzemi. Ardīevas Rīgai*. ASV: Grāmatu draugs, 1988. 218.lpp.

²⁷¹ Turpat., 219.lpp

²⁷² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 5.l. (Cēsu lauka apriņķa priekšnieka apkārtraksti.), 13.lp.

²⁷³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 54.l. (Tautas Palīdzības Galvenā pārvaldes revīzijas un izziņas), 1.lp.

²⁷⁴ Stinkulis, V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris-1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 47.lpp.

apriņķis, 76 pagasti, 13 pilsētas, apmēram 230 tūkstoši vietējo iedzīvotāju un aptuveni 150 tūkstoši bēgļu no citiem Latvijas novadiem.²⁷⁵

Pirmais lielākais padomju uzbrukums, kas notika vairākos virzienos, Kurzemē sākās 16.oktobrī,²⁷⁶ pēc kura darbību pārtrauca lielākā daļa tā apgabala TP iestāžu. TP nācās pielāgoties situācijai, meklēt jaunus risinājumus un strādāt nelabvēlīgos apstākļos. Piemēram, kāda TP bēgļu mītne, kas bija bez apgaismošanas, bez apkures, grīdas, durvīm, izsistiem logiem, atradās Medzes pagasta metodistu baznīcā, un savas darbības laikā no 1944.gada 25.novembra līdz 1945.gada 15.februārim izsniedza 1364 brokastis, 1605 pusdienas un 1379 vakariņas. Uzlabot apstākļus palīdzēja latviešu policistu grupa, bet materiālus deva Evakuācijas štābs.²⁷⁷ Atsevišķos gadījumos, piemēram, kā tas bija Grobiņas pilsētā, bēgļu mītnes nevajadzēja izveidot, jo civiliedzīvotāji ļāva izmitināt pie sevis, sniedzot samērā labus apstākļus.²⁷⁸

Drīz tika ieņemta Sloka un Ķemerī.²⁷⁹ Situācija, kas valdīja šajā laikā bija nokaitēta, taču Tukuma iecirkņa sarakstē ar TP galveno pārvaldi, valdīja optimisms, un kā vienīgais trūkums tika norādīta medikamentu un ziepju nepietiekamība, ar ko saskārās lielākā daļa TP iestāžu.²⁸⁰

TP darbs varēja turpināties, lielākoties pateicoties uzkrātajiem ziedojumiem. Galvenā pārvalde no Rīgas uz Kurzemi pārveda pārtikas, drēbju un medikamentu krājumus, ar ko bija iespējams atbalstīt lielu iedzīvotāju skaitu. Tiesa, paralēli TP lojālajā laikrakstā "Tēvzeme" joprojām publicēja uzsaukumus, kuros aicināja ziedot bēgļiem u.c. trūcīgajiem.²⁸¹

1945.gada 1.janvārī fronte gāja pa līniju: Kalpakciems- uz austrumiem no Tukuma- uz ziemeļaustrumiem no Džukstes- uz dienvidiem no Saldus- uz dienvidiem no Skrundas- uz austrumiem no Priekules- 25 km uz dienvidiem no Liepājas.²⁸² Šajā laikā Ventspils bija pārpludināta bēgļiem, un bēgļu aprūpe bija apgrūtināta pilsētas veselības kopšanas punkta

²⁷⁵ Stinkulis, V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris-1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 47.lpp.

²⁷⁶ Turpat, 48.lpp.

²⁷⁷ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 14.lp.

²⁷⁸ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 92.l. (Tautas Palīdzības priekšniecības apkārtraksti par kara bēgļu izvietojumu), 1.lp.

²⁷⁹ Stinkulis, V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris-1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 48.lpp.

²⁸⁰ Turpat, 50.lp. Bažas saistīja ar epidēmiju izcelšanos, ko bez dezinfekcijas un tīras vides būtu grūti apkarot.

²⁸¹ Freivalds, O. Bēgļu labā nekādi upuri nevar būt par smagiem. *Tēvija* 1944, 19.augusts, 4.lpp.

²⁸² Stinkulis V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris-1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 48.lpp.

neesamības dēļ.²⁸³ Līdzīga situācija valdīja Kuldīgā, tomēr šajā aprīņķī darbinieki solījās punktu atjaunot.²⁸⁴ Mobilizācija bija novērojama arī jautājumā par bēgļu bērniem, kuri bija zaudējuši savus vecākus. Tika veikti priekšdarbi patversmes izveidošanai,²⁸⁵ kurā vēlāk tika nomitināti visi bērni no Kurzemes.

Aizvien vairāk cilvēku pameta savas mājas, darba vietas, lai dotos uz Vāciju u.c. drošākām zemēm, tāpēc radās grūtības arī ar TP punktu personālu saglabāšanu. Tā kā aprīņķa priekšnieki bija pametuši darba vietas, TP vadībai nācās TP aprīņķa priekšnieka amatam nozīmēt kādu no skolotāju vidus.²⁸⁶ Grūtāk darbību atjaunot varēja evakuēto pagastu neevakuētajās daļās, jo tur nebija veco pašvaldības darbinieku, pagasta inteliģences- skolotāju u.c. darbinieku, kas izrādītu vēlmi strādāt, lauksaimnieki bija iesaistīti karaspēka darbos. Tāpat sarežģītajos piefrontes apstākļos praktiska nozīme bija tikai tādām darbiniekam, kas prata vācu valodu,- lai uzturētu atbilstošu kontaktu ar vietējām komendantūrām.²⁸⁷

No 1945.gada 23.janvāra līdz 3.februārim padomju karaspēks ceturtnā lielā uzbrukuma laikā galvenos triecienus veica Saldus, Dobeles un Liepājas rajonā.²⁸⁸ Tā kā Liepāja bija cietokšņa pilsēta, kurai pārmērīgi liels civiliedzīvotāju skaits kaitēja, tad janvāra beigās no vācu militārajām iestādēm nāca rīkojums par 3000-4000 liepājnieku evakuēšanu, un TP nācās rūpēties par evakuēto medicīnisko aprūpi un personu paēdināšanu,²⁸⁹ kas ziemas mēnešos bija apgrūtināša, jo Kurzemes lauki bija tukši. Jāatzīmē, ka apgāde katrā aprīņķī bija atkarīga arī no pagasta vecākā un vācu pārvaldes labvēlības pret bēgļiem. Bija pagasti, kuros bēgļi tika apgādāti vairākiem mēnešiem uz priekšu, citos valdīja trūkums.²⁹⁰

Nākamais lielākais padomju uzbrukums sākās jau 12.februārī Džūkstes rajonā Irlavas virzienā, kam sekoja uzbrukums 20.februārī divu armiju sastāvā Priekules virzienā un 4.martā Saldus rajonā, kur tika ieņemta Priekule un Džūkste. Septiņos mēnešos stipri cieta Liepāja, Durbe, Grobiņa, milzīgi postījumi bija Priekulē, Saldū, Vaiņodē, Ezeres-Auces-Dobeles un

²⁸³ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar aprīņķiem un iecirkņiem), 123.lp.

²⁸⁴ Šilde, Ā. *Par Kurzemi. Ardīevas Rīgai*. ASV: Grāmatu draugs, 1988. 237.lpp.

²⁸⁵ Turpat, 33.lpp.

²⁸⁶ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,54.l. (Tautas Palīdzības Galvenā pārvaldes revīzijas un izziņas), 28.lp.

²⁸⁷ Turpat, 8.lp.

²⁸⁸ Stinkulis, V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris-1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 48.lpp

²⁸⁹ Šilde, Ā. *Par Kurzemi. Ardīevas Rīgai*. ASV: Grāmatu draugs, 1988. 241.lpp.

²⁹⁰ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība),2.apr.,54.l. (Tautas Palīdzības Galvenā pārvaldes revīzijas un izziņas), 12.lp.

Pampāļu-Saldus-Irlavas joslā.²⁹¹ Par spīti postījumiem, situācija Kurzemē bija uzlabojusies. 1945.gada 15.martā teritorijā atradās divas slimnīcas (Kandavā un Irlavā), 20 veselības kopšanas punkti, kas atradās Talsos, vairāki Kuldīgā un Liepājā, Kandavā, Ārlavā, Spārē, Dundagā, Kapsēdē, Ventspilī. Ambulance atradās tikai Liepājā. Darbojās 8 bērnodārzi.²⁹² Bēgļu bērniem Kuldīgā un Talsos darbojās divas patversmes, par bēgļu mītnēm un paēdināšanas iespējām rūpējās Kuldīgā, Aizputē, Stendē, Liepājā, Talsos un Ventspilī.²⁹³ Starp pēdējām divām pilsētām TP izveidoja regulāru auto satiksmi,²⁹⁴ lai gan pārsvarā TP izmantoja gadījuma braucienus.²⁹⁵

Šādi TP darbojās līdz pat kara beigām, līdz nacistiskās Vācijas kapitulācijai 1945.gada 8.maijā. Ar kapitulāciju TP bija jāpārtrauc darbība Latvijas teritorijā, jo tika atjaunots 1940-1941.gada kārtība.

TP savas darbības laikā mēģināja sabiedrībai vēlējās parādīt, ka latviešu organizācija, kas palīdz uzlabot maznodrošināto cilvēku dzīves apstākļus, nepieciešamības gadījumos sniedz ārstniecības līdzekļus un padomus, kā arī veicina sabiedriskās dzīvi nomaļos apgabalos. Propagandas darbam TP lielākoties izmantoja laikrakstus, radiofonu, plakātus, rīkoja sarīkojumus. Lai arī TP bija inkorporējusi LSK un mantojusi īpašumus un personālu, organizācijas ideoloģija atšķīrās no LSK, tā nepārņēma LSK darbības pamatprincipus, bet sadarbojās ar valdošo režīmu un šķiroja cilvēkus. TP pakļāvās vācu okupācijas varai, atbalstot pasākumus, ko tā veica.

TP īpaši daudz uzmanības pievērsa sievietēm, tāpēc radīja nozari "Sievietes darbs" un "Sievietes dzīves skola", kas palīdzēja sievietei apgūt nepieciešamās iemaņas, veidojot ģimeni. Par bērniem TP rūpējās, izveidojot "Skolu kopas", patversmes bērniem bez vecākiem u.c.

TP laikā, kad Latvijas teritorijā atradās arī padomju karaspēks, savu darbību lielākoties koncentrēja tikai uz Zemgales un Kurzemes reģionu, un kara beigās darbojoties tikai t.s. Kurzemes cietoksnī. Galvenie uzdevumi bija bēgļu vajadzību nodrošināšana, bēgļu plūsmas virzīšana no apdraudētajiem apgabaliem uz Vāciju u.c. drošiem apgabaliem, tādejādi tradicionālie uzdevumi bija otršķirīgi.

²⁹¹ Stinkulis, V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris-1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 50.lpp.

²⁹² LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 4.l. (Apkārtraksti), 147.lp.

²⁹³ Turpat, 147.lp.

²⁹⁴ [b.a.]Regulāra autosatiksmē Ventspils- Talsi *Tēvija* 1945, 10.aprīlis, 2.lpp.

²⁹⁵ Šilde, Ā. *Par Kurzemi. Ardīvas Rīgai*. ASV: Grāmatu draugs, 1988. 237.lpp.

SECINĀJUMI

LSK izveide bija likumsakarīga- katrā valstī jābūt savai organizācijai, kas rūpējas par savas valsts iedzīvotāju veselību, gādājot gan par materiālo, gan sociālo atbalstu. Organizācijai pamatus ielika uzņēmīgas personības ar Jāni Jankovski priekšgalā, un laikā līdz Otrajam pasaules karam LSK priekšnieku amatos bija cilvēki, kas izveidoja plašu nodaļu tīklu ar slimnīcām, sanatorijām un veselības kopšanas punktiem.

Sākoties Otrajam pasaules karam, Latvijas teritoriju okupēja Padomju Savienība. To darbu, ko līdz šim veica LSK, pārņēma PSRS SK un Sarkanā Pusmēness biedrība. Atbilstoši pavēlēm no Maskavas, LSK nosaukums tika nomainīts uz LPSR SK un darbinieki, kas neatbilda Maskavas prasībām, tika izsūtīti, tomēr LPSR SK lielākoties saglabāja iepriekš izveidotās darbības nozares.

Kad 1941.gada 17. jūnijā vācu karaspēks no Latvijas teritorijas padzina padomju armiju, tika apzinātas bijušās LSK nodaļas un ziņots par to atjaunošanu. Tika uzsākta bēgļu un izsūtīto personu reģistrācija, tomēr pēc pāris mēnešiem nacistiskā Vācija paziņoja, ka LSK darbība ir jāpārtrauc, jo LSK nosaukums ietvēra Latvijas valsts pastāvēšanu, kas nacistiskajai Vācijai nebija pieļaujams, kā arī Vācijas aizrādījums, ka tiem jau ir Sarkanais Krusts,- valstī tāds drīkst būt tikai viens.

Jaunā organizācija TP tika dibināta 1941.gada 30.oktobrī, un tā inkorporēja biedrības un organizācijas, tai skaitā LSK. Līdzīgi kā LSK, TP statūtos kā galveno uzdevums uzstādīja tautas labklājības celšanu un uzturēšanu visā Latvijas teritorijā, veicot darbu ar pašas tautas aktīvu līdzdalību. Blakus tiešajam materiālās palīdzības un aizgādības darbam, TP bija pienākumi sabiedriskās audzināšanas laukā.

Uzsākot darbību, organizācija nostiprināja savas pozīcijas, pakāpeniski pārņemot biedrību un organizāciju iestādes. Arī TP personāls sastāvēja no darbiniekiem ar ilglaicīgu darba pieredzi LSK, kas nostādīja TP kā LSK pēcteci, ļaujot iegūt sabiedrības uzticību.

Uzticība izpaudās organizācijas atbalstīšanā ziedojumu veidā, kas bija viens no līdzekļu ieguves veidiem. TP lielāko daļu ienākumu guva, turpinot LSK tradīcijas,- kāršu, pastmarku izdošanas, loterijas izložu un pasākumu rīkošanas. Iegūtos līdzekļus TP galvenokārt izdeva izmaksājot algas, uzturot TP iestādes un atbalstot trūcīgākos sabiedrības slāņus.

TP darbība balstījās uz plašu propagandas darbu, kam izmantoja masu komunikācijas līdzekļus, plakātus, skrejlapas. Īpaši populāri bija sarīkojumi un pasākumi, kas, atbilstoši okupācijas varas ideoloģijai tika cenzēti, izmainīti, lai latviešu un vācu starpā neradītu spriedzi.

TP bija latviešu organizācija, kas bija latviska latviešiem, taču reizē pakļāvās valdošajam režīmam, atbalstīja un sekmēja vācu varas aktivitātes,- organizācija bija vidutājs starp sabiedrību un nacistisko Vāciju. Savas darbības laikā TP pildīja ideoloģiskās funkcijas, kas neitrālai institūcijai kā LSK bija nepieļaujamas. LSK nepieņemama iezīme bija cilvēku šķirošana pēc tautības un citām pazīmēm, taču TP laikā, piemērojoties valdošajam režīmam, valdīja neiecietīga attieksme valdīja pret krievu tautības iedzīvotājiem.

TP ne tikai ievēroja okupācijas varas izvirzītos noteikumus, bet arī redzamā veidā atbalstīja nacistisko Vāciju, no tās pārņemot praksi, rīkojot akcijas, kas paciņu veidā iepriecināja frontē atrodošos latviešu un vācu karavīrus.

Kā nozīmīgu uzdevumu TP izvirzīja “tautas dzīvā spēka” jeb bērnu un jauno ģimeņu atbalstīšanu. Tika izveidotas jaunas nozares, kas aprūpēja maznodrošinātos un pamestos bērnus un jaunās sievietes apmācīja saimnieces dzīvei. Vecākās paaudzes aprūpi organizācija atstāja pašvaldību ziņā, uzskatot par kavēkli sabiedrības izaugsmei.

Nacistiskās Vācijas karš ar Padomju Savienību TP bez pamatuzdevumiem uzlika papildus pienākumus, kas 1944.gada beigās- 1945.gadā īpaši smagi bija Kurzemē,- Latvijas teritorijā ieplūda bēgļu masas, īpaši koncentrējoties Liepājā un Ventspilī. Bēgļu masām ieplūstot, TP noorganizēja izveidoja patversmes, bēgļu ēdināšanas vietas, turpināja un paplašināja bēgļu un pazudušo cilvēku meklēšanu, izveidojot Centrālo Bēgļu biroju, kā arī rūpējās par bēgļu nogādāšanu Vācijā.

TP darbība ilga līdz nacistiskās Vācijas kapitulācijai, kad tā pārtrauca savu darbību. Visilgāk TP pastāvēja padomju karaspēka neskartajās teritorijās Kurzemē, kur tās aktivitāte saglabājās līdz kara beigām. Organizācija bija daudz izdarījusi sabiedrības labā, taču apzinoties nacistiskās Vācijas ieceres Latvijas teritorijā, TP bija labs veids, kā sabiedrību pakāpeniski sagatavot pārmaiņām.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Avoti

Nepublicētie avoti

1. Latvijas Valsts arhīvs, 2176f. (Ādolfs Šilde, privātarhīvs), 1.apr., 83.l. (Ziņas par Tautas Palīdzības mērķiem, vadību, atmiņas par tās dibināšanu un darbības sākuma posmu), 56 lp.
2. Latvijas Valsts Vēstures arhīvs (turpmāk LVVA), 4712.f.(Latvijas Sarkanais Krusts), 2.apr, 884.l.(Sarakste par veselības kopšanas darba popularizēšanu, darbvedības noformēšanu, saimnieciskiem jautājumiem), 233 lp.
3. LVVA, 4712.f. (Latvijas Sarkanais Krusts), 8.apr., 2.l (Palīdzības komitejas bada cietējiem Krievijā sēžu protokoli), 166 lp.
4. LVVA, 4712.f. (LSK), 8.apr., 80.l (Pārskati par veselības punktu nozīmi),8 lp.
5. LVVA, P-69.f.(Ģenerālkomisārs Rīgā), 1. apr., 16.l. (Sarakstes ar Austrumu zemes valsts komisāru par iedzīvotāju piespiedu evakuāciju), 156 lp.
6. LVVA, P-946.f. (Latvijas Iekšlietu ģenerāldirekcijas mākslas un sabiedrisko lietu departaments), 1.apr., 27.l. (Departamenta sarakste ar muzikālajiem kolektīviem), 336 lp.
7. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr.,2.l. (Tautas Palīdzības priekšnieku norādījumi darba organizācijas jautājumos), 31 lp.
8. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 5.l. (Cēsu lauka apriņķa priekšnieka apkārtraksti), 24 lp.
9. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība),1.apr., 22.l.(Apriņķa priekšnieku norādījumi iecirkņu priekšniekiem par veicamajiem pasākumiem pretgaisa aizsardzībā), 17 lp.
10. LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 1.apr., 39.l.(Noteikumi par dāvanu sagādi latviešu leģionāriem un sarakste ar Latviešu Karavīru Palīdzību), 16 lp.
11. LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 1.apr., 41.l. (Jēkabpils priekšnieku telefonogrammas iecirkņu priekšniekiem), 19 lp.
12. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 92.l. (Tautas Palīdzības priekšniecības apkārtraksti par kara bēgļu izvietošanu), 43 lp.

13. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 96.l. (Tautas Palīdzības priekšnieku un Latviešu Karavīru Palīdzības apkārtraksti), 70 lp.
14. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 100.l. (Sarakstes ar Tautas Palīdzības priekšnieku), 216 lp.
15. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 1.apr., 102.l. (Latviešu Karavīru palīdzības apkārtraksti), 49 lp.
16. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 1.l. (Saimniecības un finanšu jautājumi), 100 lp.
17. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 2.l.(Tautas Palīdzības statūti), 257 lp.
18. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 4.l. (Apkārtraksti), 151 lp.
19. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 10.l.(Instrukcijas), 6 lpp.
20. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 15.l. (Pārskats par Tautas Palīdzības darbu Kurzemē. Koppārskati),17 lp.
21. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par revīziju rezultātiem Tautas Palīdzības lauku un pilsētas apriņķos (1942- 16.IX-30.XI)), 158 lp.
22. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 20.l.(Revidentu ziņojumi par Tautas Palīdzības lauku un pilsētu apriņķiem), 79 lp.
- 23.
24. LVVA, P-1015.f. (Latvijas Sarkanais Krusts), 2.apr., 51.l (Darbinieku ziņojumi par punktu darbību), 229 lp.
25. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 53.l.(Medmāsu ziņojumi par Tautas Palīdzības veselības punktiem), 124 lp.
26. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība),2.apr., 54.l. (Tautas Palīdzības Galvenā pārvaldes revīzijas un izziņas), 80 lp.
27. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 55.l.(Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 140 lp.
28. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 65.l. (Tautas Palīdzības sarakste ar apriņķu priekšniekiem par saimnieciskiem jautājumiem), 340 lp.
29. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 69.l.(Sarakste ar Tautas Palīdzības apriņķu priekšnieku un iestāžu vadītājiem finanšu jautājumos), 204 lp.
30. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 71.l. (Sarakste par veselības kopšanas punktu darbību un pabalstu piešķiršanu), 58 lp.

31. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 72.l. (Tautas Palīdzības galvenā pārvaldes sarakste ar apriņķiem un iecirkņiem), 64 lpp.
32. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 79.l.(Tautas Palīdzības budžeti un štatu saraksti (1942-1943)), 15 lp.
33. LVVA, P-1015 f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 125.l. (Tautas palīdzības apkārtraksti), 333 lp.
34. LVVA, P-2015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 126.lieta. (Apkārtraksti, Māsu Savienības statūti) , 177 lpp.
35. LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 132.l. (Sarakste ar Tautas Palīdzības apriņķu priekšniekiem kadru jautājumos), 268 lp.

Publicētie avoti

Prese

36. *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1922, Nr.1-5, 187 lpp.
37. *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1923, Nr.6-11, 203 lpp.
38. *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1925, Nr.17, 90 lpp.
39. *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1930, Nr.25, 164 lpp
40. *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1933, Nr.28, 175 lpp.
41. *Apskats. LSK žurnāls*. Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1939, Nr.34, 223 lpp
42. A. Koncerts Tautas Palīdzībai, *Jēkabpils Vēstnesis* , 1941, 4.decembris, 2.lp.
43. Dankers, O. Tautieši un Tautietes! *Jēkabpils Vēstnesis* , 1941, 20.novembris, 1.lp.
44. Dankers, O. Uzsaucums pilsētu un lauku iedzīvotājiem *Tēvija* 1941, 27.septembris, 8 lp.
45. Freivalds, O. Bēgļu labā nekādi upuri nevar būt par smagiem. *Tēvija* 1944, 19.augusts, 6lp.
46. Freivalds, O. Izpalīdzēsim citiem ar mantām. *Tēvija* 1944, 15.novembris. 2 lpp
47. Lūdums L. Frontes karavīra pateicība Tautas Palīdzībai *Kurzemes Vārds* 1942, 23.oktobris, 6 lpp.
48. [b.a.]Ar siltu sirdi un devīgu roku. *Tēvija*. Nr.126. 1941.gada 25.novembris. 3lpp.
49. [b.a.] Instrukcija Talcinieku uzņemšanai Tautas Palīdzībā *Jēkabpils Vēstnesis*, 1941, 27.novembris 3.lp.
50. [b.a.] Laukos mostas sabiedriskā rosība. *Kurzemes Vārds* 1941, 11.decembris, 6 lp.
51. [b.a.] Nodibināta Latviešu karavīru palīdzība *Tēvija*, 1943, 30.marts, 6 lp.
52. [b.a.]Meklēsim pazudušos *Tēvija* 1941, 2.septembris, 8.lp.

53. [b.a.]Mūsu tautas dzīvā spēka veicināšanas darbs *Tēvija*, 1943, 21.augusts, 8 lp.
54. [b.a.]Pirmā "Pašpalīdzības"komiteja Liepājas apriņķī *Tēvija* 1941, 14.oktobris, 6 lp.
55. [b.a.]Regulāra autosatiksmē Ventspils- Talsi *Tēvija*, 1945, 10.aprīlis, 2 lp.
56. [b.a.]Rosīgā skola. *Kurzemes Vārds* 1943, 23.aprīlis, 6 lpp.
57. [b.a.]Sabiedrības atsaucība *Tēvija* 1941, 13.septembris, 8.lp.
58. [b.a.] Tautas palīdzības sarīkojums lažā. *Kurzemes Vārds* 1941,12.decembris, 6 lp.
59. [b.a.]Ziemas palīdzības darbs *Tēvija* 1941, 13.septembris, 8 lp.

Citi avoti

60. *Ādas apavu aizvietotāji un viņu izgatavošana* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums 1943. 19 lpp.
61. *Ogu, augļu un dārzāju konservēšana* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums 8 lpp.
62. *Latvijas Sarkanā Krusta 10 gadi (1918-1928)* Rīga: Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde, 1928. 42 lpp.
63. *Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados.* Rīga: Golts un Jurjans, 1928.g. 805.lpp
64. Likums par Latvijas Sarkanā Krustu. *Likumu un Ministru Kabineta noteikumu krājums.* Rīga: Tieslietu ministrijas kodifikācijas departamenta izdevums. 1938. 912.lpp.
65. *Tautas Palīdzības gadagrāmata 1944. gadam.* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums. 1943. 61.lpp.
66. *Tautas Palīdzības gadagrāmata 1943 gadam.* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums 1942. 58.lpp.
67. *Tautai un mūžībai.* Rīga: Tautas Palīdzības izdevums 1943. 16 lpp.

Literatūra

Grāmatas un raksti periodikā

68. Aide, I. *Vētra liedagā.* Talsi: A.Pelēča lasītava, 2007. 125 lpp
69. Biezais, H. *Latvija kāškrusta varā.* Īstlansinga: Gauja, 1992. 534 lpp.
70. Bleiere D, Butulis I., Feldmanis I., Stranga A., Zunda A. *Latvija otrā pasaules karā (1939-1945).* Rīga: Jumava, 2008. 582 lpp
71. *Brošūra par Latvijas Sarkanā Krustu.* Zviedrija: Jorčepingas Sarkanais Krusts: 16 lpp.
72. Freivalds, O. *Kurzemes cietoksnis.* Rīga: Avots, 2007. 441 lpp.

73. Muceniece, L. *Trīs periodi Latvijas Sarkanā Krusta darbībā*. Rīga: Smaile. 2001. 115 lpp.
74. Stinkulis, V. *Kurzeme un kurzemnieki. Kaujas Kurzemē otrā pasaules kara beigās. (1944.gada 16.oktobris- 1945.gada 8.maijs)*. Rīga: Latvijas enciklopēdija 1995. 216 lpp.
75. Šilde, Ā. *Par Kurzemi. Ardievas Rīgai*. ASV: Grāmatu draugs. 1988. 351 lpp.
76. Šilde, Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*. Rīga: Gauja. 1989. 157 lpp.
77. Vīksna, A. Lielais, apbrīnas cienīgais cēliens *Vita*. Nr.3/4 (5/6) Rīga .1998. 50 lpp.
78. Zellis, K. Nacionālsociālistiskās Vācijas propaganda okupētajā Latvijā. Grām: Ērglis, Dz.(sast.). *Nacistiskās Vācijas okupācija Latvijā (1941–1945)* (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 16.sējums) Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2005. 452 lpp.
79. Zellis, K. Nacionālsociālistiskās Vācijas propaganda okupētajā Latvijā 1942.–1943.gadā. Grām: Ērglis, Dz.(sast.). *Okupētā Latvija (1940-1990)* (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 19.sēj.),- Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007. 509 lpp.

1942.gadā Tautas Palīdzības pārņemtie veselības kopšanas punkti²⁹⁶

	Adrese
Rīga	Ērgļu iela 5
	Miera iela 87
	Iļģuciems, Buļļu iela 14
	Vecmīlgrāvis, Burtnieku māja
	Šampēteris, Ventspils iela 61
	Bolderāja, Lielā iela 20
	Jaunciema I līnija 70
	Brīvības iela 144
	Dzirnavu iela 10/12
	Nometņu iela 48
	Latgales iela 171
Rīgas apriņķis	Sigulda, Šveices iela 17
	Madliena
	Daugmales pagasts
	Sloka, Zvaigžņu iela 7
Cēsis	Cēsis, Rīgas iela 32
	Rauna
	Drusti, Dzērbene
	Jaunpiebalga

Daugavpils	Andreja Pumpura iela 18
	Krustpils, Rīgas iela 193
	Krāslava, Vienības iela 13
	Preiļi, Rušonu iela 1
Rēzekne	15.maija iela 17
	Malta
	Viļāni, "Siliņos"
	Varakļāni, Latgales prospekts
Ludza	Blaumaņa iela 1
	Kārsava, 15.maija iela 31
	Zilupe, Dzirnavu iela 18
Abrene	Kalpaka iela 5
	Baltinava
	Balvi, Teātra iela 8
	Bērzpils, Zariņa māja
	Rugājos

²⁹⁶ LVVA, 4712.f.(Latvijas Sarkanais Krusts), 2.apr., 884.l.(Sarakste par veselības kopšanas darba popularizēšanu, darbvedības noformēšanu, saimnieciskiem jautājumiem), 10.-11.lp.

	Skujene
	Ērgļi
Valmiera	Valmiera, Bruņinieku iela 5
	Aloja
	Limbaži, Jūras iela 5
	Mazsalaca, Upes iela 2
	Rūjiena, Brīvības iela 19-4
	Salacgrīva, Jūras iela 7
	Staicele, Mednieka māja
Valka	Raiņa iela 25
	Alūksne, Raiņa bulvāris 1
	Ape, Pasta iela 10
	Ēvele "Krustceļi"
	Gaujiena "Nolejas"
	Kārķos, doktorāts
	Lejasciems, Imantas iela 16
	Smiltene, Pils iela 3
	Strenči Meža iela 3
	Trikata, Krusta māja

Veselības punktu filiāles²⁹⁷

Veselības punktu filiāles	Apkalpojošais punkts
Daksti, Valkas apriņķis	Ēveles punkts
Dzelzava, Madonas apriņķis	Gulbenes vai Cesvaines punkts
Ērgeme	Kārķu punkts
Iztalna, Ludzas apriņķis	Zilupes punkts
Meirāni, Madonas apriņķis	Lubānas punkts
Naukšēni, Valmieras apriņķis	Kārķu punkts
Papes bāka, Liepājas apriņķis	Rucavas punkts
Rozēnu pamatskola, Valmieras apriņķis	Nav datu
Rundāle, "Palejās"	Ādažu punkts
Vecpiebalga	Jaunpiebalgas punkts

²⁹⁷ LVVA, 4712.f.(Latvijas Sarkanais Krusts), 2.apr., 884.l.(Sarakste par veselības kopšanas darba popularizēšanu, darbvedības noformēšanu, saimnieciskiem jautājumiem), 11.lp

2.pielikums

2.3. tabula

**Tautas Palīdzības taksācijas komisijas 1942.gada 13.februārī noteiktās īpašumu vērtības
Latvijas Sarkanā Krusta īpašumiem²⁹⁸**

Nr.p.k.	Nekustamais īpašums	Vērtība (RM)
1.	Nams Rīgā, Skolas ielā 1	332.000,-
2.	Rīgas Slimnīca, Rīgā	432.000.-
3.	Rīgas Slimnīcas veļas māja	115.000,-
4.	Rīgas Slimnīcas personāla ēka	85.000,-
5.	Žēlsirdīgo māsu skolas ēka Rīgā	670.000,-
6.	Nekustamais īpašums Rīgā, Tallinas un Pērnavas ielās	450.000,-
7.	Nekustamais īpašums Rīgā, Ģertrūdes un skolas ielas stūrī	105.000,-
8.	Žēlsirdīgo māsu atpūtas māja Rīgā, Brīvēznieka ielā	160.000,-
9.	Tērvetes sanatorija Kalnamuižā	1.500.000,-
10.	Krimuldas sanatorija	189.000,-
11.	Krimuldas pils saimniecība	60.000,-
12.	Tērvetes pils saimniecība Kalnamuižā	40.000,-
13.	Liepājas slimnīca	190.000,-
14.	Liepājas sanatorijas saimniecības ēkas	15.000,-
15.	Cēsu sanatorija	185.000,-
16.	Pļaviņu slimnīca	200.000,-
17.	Atpūtas māja Asaros	21.000,-
18.	Krustpils veselības kopšanas punkta ēkas	21.000,-
19.	Kandavas sēravoti Kandavā	2.900,-

²⁹⁸ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par TP lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 7.lp.

20.	Pāvilostas veselības kopšanas punkta ēkas	7.000,-
21.	Ēveles veselības kopšanas punkta ēkas "Krustceļi"	10.000,-
22.	Krāslavas veselības kopšanas punkta ēkas	2.300,-
23.	M. un J. Makejenko dāvināts bērnu atpūtas nams Bulduros	15.000,-
24.	Daugmales veselības punkta ēkas	28.000,-
25.	Baltinavas veselības punkta ēkas	15.000,-
26.	Atpūtas nams Bātē, Raiņa bulvārī	10.000,-
27.	Saimniecība "Līkumi"	55.000,-
28.	Lubānas veselības punkta ēkas	28.000,-
29.	Jelgavas slimnīcas ēkas	270.000,-
30.	Smiltenes slimnīcas ēkas	240.000,-
31.	Daugavpils aptiekas ēkas	50.000,-
32.	Šveices māja Krimuldā	5.000,-
KOPĀ:		5.494.200,-

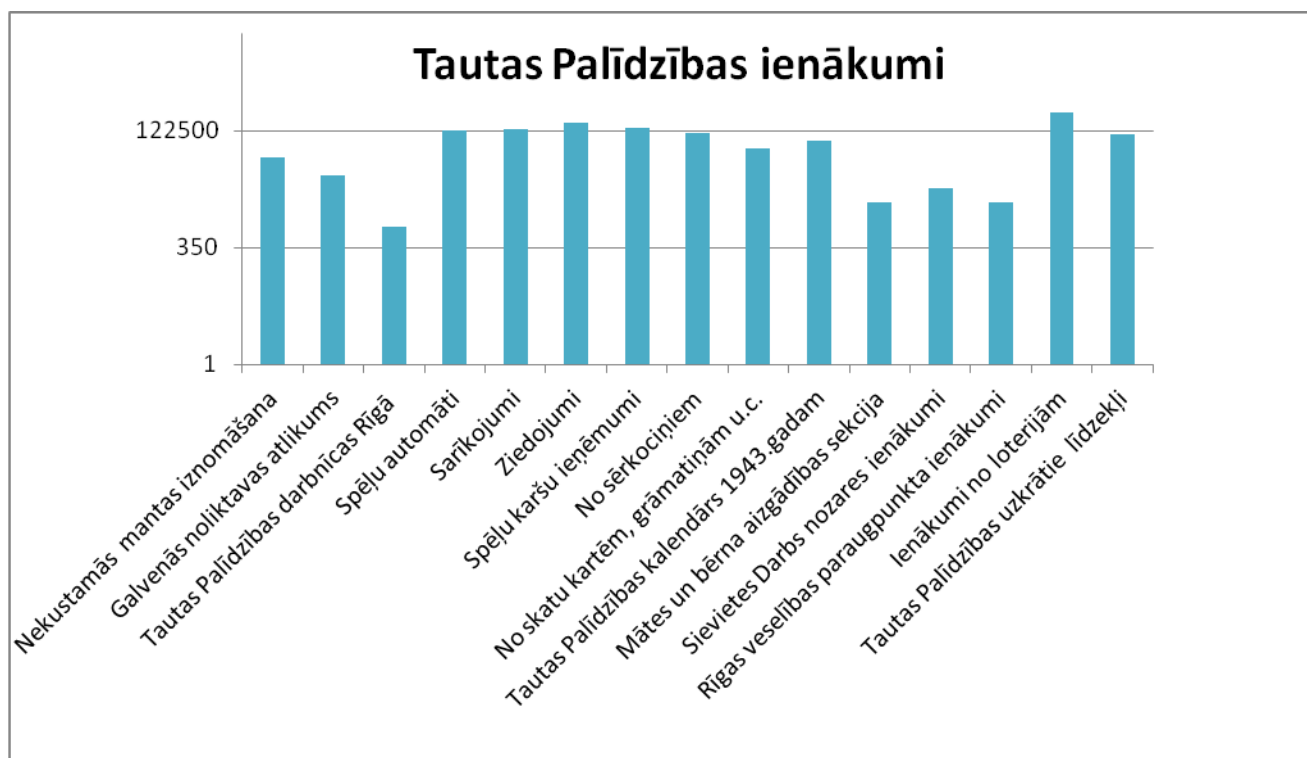
Nr.p.k.	Nekustamais īpašums	Vērtība RM
1.	Rēzeknes slimnīcas izbūvē	148.500,-
2.	Daugavpils slimnīcas izbūvē	50.000,-
3.	Prof.Jankovska sanatorijas Rīgā, L.Altonavas ielā 6	38.000,-
4.	Prof.Jankovska sanatorijas ēka Liepājā	260.000,-
5.	Prof.Jankovska sanatorijas personāla ēkas Liepājā kara ostā	45.000,-

2.4.tabula

Ieguldīto līdzekļu vērtība īpašumos, kas nodoti Latvijas Sarkanajam Krustam²⁹⁹

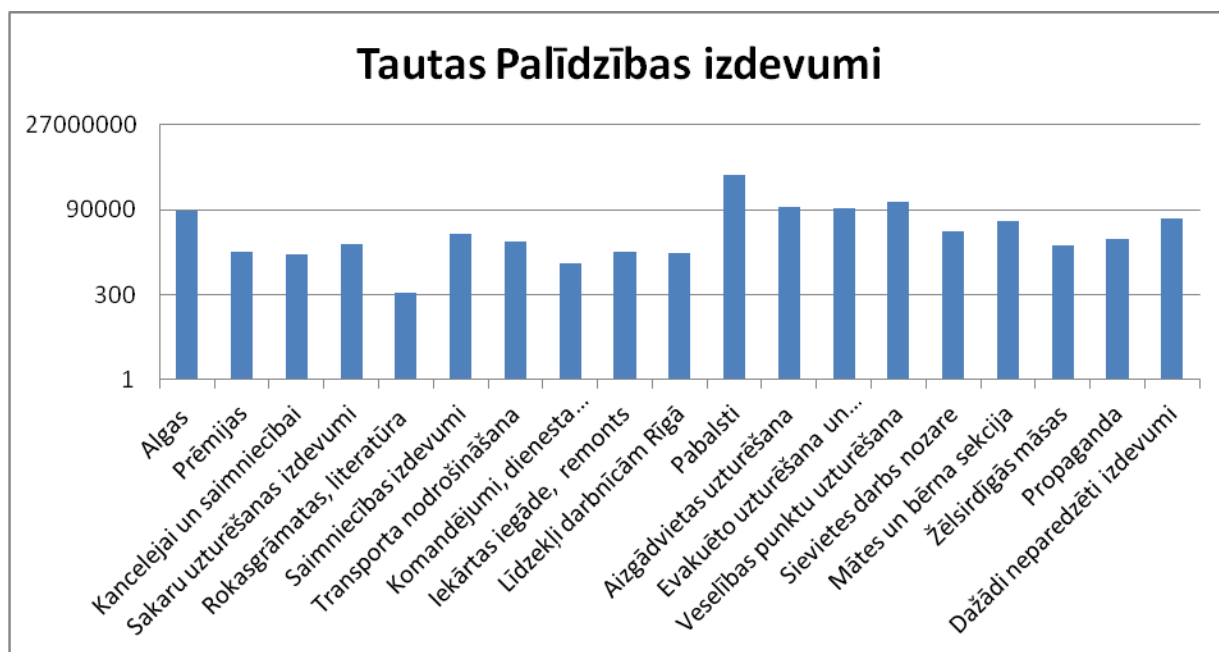
²⁹⁹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr.,19.l. (Revidentu ziņojumi par TP lauku un pilsētu apriņķu darbības pārbaudes rezultātiem), 8.lp.

6.	Irlavas slimnīca	25.000,-
7.	Ērgļu slimnīca	5.000,-
	Kopā	571.500,-



2.1.att. Tautas Palīdzības ienākumi: 1942.gada budžeta projekts

(LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 79.l.(TP budžeti un štatu saraksti (1942-1943)), 13-14.lp.)



2.2. att. Tautas Palīdzības izdevumi, 1942.gada budžeta projekts

(LVVA, P-1015.f.(Tautas Palīdzība), 2.apr., 79.l.(TP budžeti un štatu saraksti (1942-1943)), 15.-18.lp.)

Tautas Palīdzības finansiālais stāvoklis 1945.gada 21.februārī³⁰⁰

Banka	Numurs	Summa RM
Gameinschafts		1335435,64
Notenbankā		817 512,78
Rīgas pils krājcase	Nr.70	73,99
Tautas banka Rīgā	Nr. 20	344 221,48
Hansabank	Nr.1892	1 070 721,-
Bank D.Deutsch Arb.	Nr. 317	290 499,52
Rīgas kooperatīvā banka	Nr.375	RM 94 635, 93
Jelgavas Tautas banka	Nr.414	100 000,-
Postcheccjamtā	Nr.33	107 500, 17
Kopā:		4 150 650, 51
Kasē:		104 663, 44

³⁰⁰ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 125.l.(Tautas palīdzības apkārtraksti), 192.lp.

Krievu tautības iedzīvotāju un Tautas Palīdzības talcinieku procentuālais skaits Latgalē³⁰¹

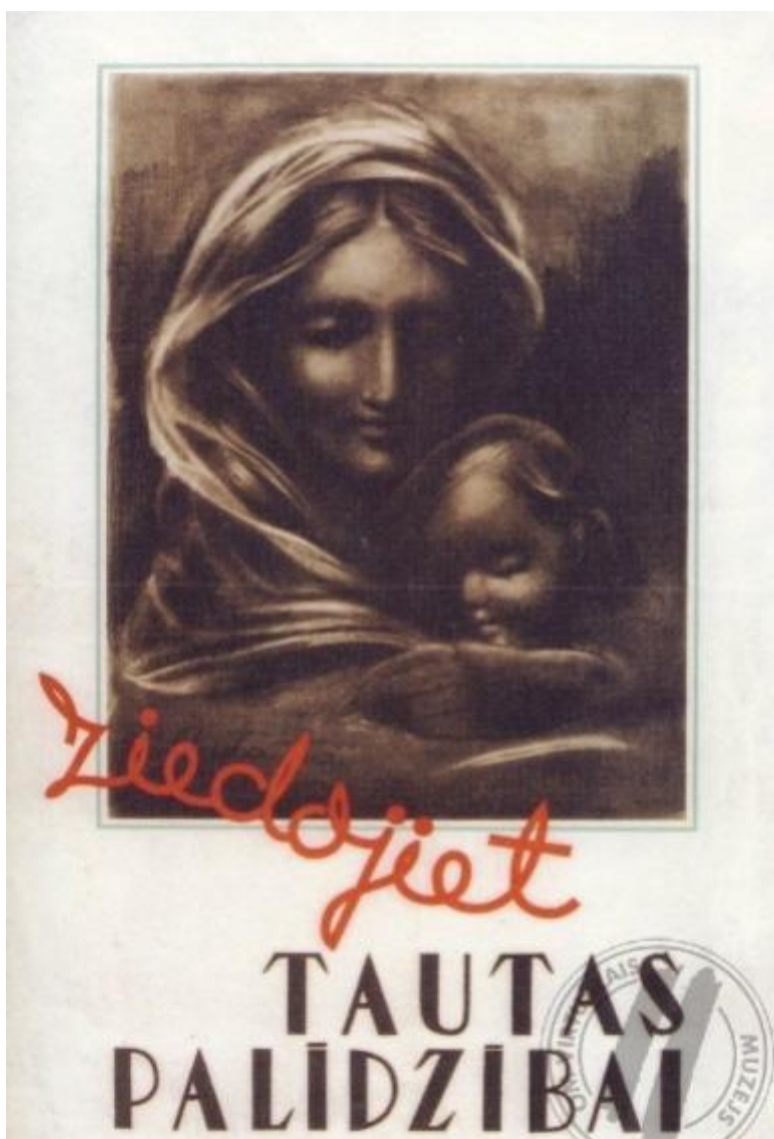
	Krievu tautības iedzīvotāju %	Krievu tautības TP talcinieku %
Daugavpils apriņķis	23,4	4,9
Rēzeknes apriņķis	31,2	5,1
Ludzas apriņķis	32,0	7,2
Abrenes apriņķis	43,0	8,2
Daugavpils pilsētā	20,4	9,4
Rēzeknes pilsētā	22,5	2,8
Ludzas pilsētā	25,1	8,2
Abrenes pilsētā	52,4	11,2

³⁰¹ LVVA, P-1015.f. (Tautas Palīdzība), 2.apr., 125.l. (Tautas palīdzības apkārtraksti), 20.lp.



3.1. att. Tautas Palīdzības darbinieka rokas lente

(Darbinieka rokas lente *Virtuālais Okupācijas Muzejs*. Pieejams: <http://www.okupacijasmuzejs.lv/#!/lv/eksponats/0540> [aplūkots 28.04.2012.])



3.2. att. Plakāts “Ziedo jiet Tautas Palīdzībai” 1942.gads.

(Plakāts “Ziedo jiet Tautas Palīdzībai” *Virtuālais Okupācijas Muzejs*
Pieejams:<http://www.e-okupacijasmuzejs.lv/#!/lv/eksponats/0540> [aplūkots
01.05.2012.])